

سەرۆكايهتى ئهنجومهنى وهزيران

ژماره: ۱۲۲۷۲ له ۲۰۲۱/۱۰/۱۲

بريارى

ژماره (۱۱۲) له ۲۰۲۱/۹/۱۵

پشتبهست به حوكمهكانى ماددهى (ههشتهم) له ياساي ئهنجومهنى وهزيرانى ههريئى كوردستان ژماره (۳)ى سالى ۱۹۹۲ هه مواركراو ، و له بهر پۆشنابى كۆبوونه وهى ئاسايى ئهنجومهنى وهزيران ژماره (۶۵) له ۲۰۲۱/۹/۱۵ ئهنجومهنى وهزيران بيارى دا به .:

۱- په سه ندى كوردنى په شنوووسى (پلانى نيشتمانى ههريئى بۆ مافهكانى مرؤف له ههريئى كوردستان ۲۰۲۱-۲۰۲۵) به په چاوكردنى ئه و گۆرانكارىيانه له كۆبوونه وهى ئهنجومهنى وهزيران بياريان له سه ر درا .

۲- پاسپاردنى رېكخه رى پاسپارده نيوده وه له تيبه كان بۆ دارشتنى پلانى جيبه جيكردى هاتوو له برگه ي (۱)ى سه ره وه به هه ماههنگى له گه ل وه زاره ت و لايه نه په يوه ندى داره كان كه له ناو پلانه نيشتمانىيه كه ئه ركى جيبه جيكردىيان پى سپىردراوه و ئاگادار كوردنه وهى ئهنجومهنى وهزيران له رېگه ي سكرتارىه تى ئهنجومه ن له به ره وپيشچوونى جيبه جيكردى پلانه كه و ئاستهنگه كانى به رده م جيبه جيكردى .

۳- ئه م بياره له پۆژى ده رچوونى جيبه جى ده كرىت و له پۆژنامه ي وه قايى كوردستان بۆلاوده كرىته وه .

مه سرور بارزانى

سهرۆكى ئهنجومهنى وهزيران

قۇناغەکانی پیاڤە کردنی پلانی ھەریم بۆ مافی مرۆف

۱- قۇناغی ئامادە کردنی پلانی ھەریم: ئەم قۇناغە بریتانیە لە کۆکردنەوہی راسپاردە و کۆتا تییینی، ئەوانە لە چوارچێوہی ئەو راسپاردانە ئاراستە کۆماری عێراق کران و پەیوەندییان بە حکومەتی ھەریمەوہ ھەبە، ھەرەھا ئەو ریکارانە دەرھەقیان گێراوہ تە بەر و لایەنی جیبەجێکار و ماوہی جیبەجێ کردنەکەش دیاری بکری، پاشان ئامادە کردنی رەشنووسەکە بە بەشداری دەسەلاتی یاسادانان و حکومەت و دادوہری، وێرایی بەشداری کردنی ھاوہەشانی کارا، وەک نێردە ئەتەوہ یەگرتووہکان بۆ یارمەتیدانی عێراق (یونامی)، سەرباری ریکخراوہکانی کۆمەلگە مەدەنی، ئەوانە پەیوہست بە مافی مرۆف و دەستە سەربەخۆی مافی مرۆف، بەوہی کە لە پێشکەشکردنی سەرنج و رابوێژ وەک بەشیک لە پلانی ھەریم کە حکومەتی ھەریم لە ئەستۆ دەگرێت، ئەوان ھاوہەشی سەرەکی، ھەر بۆیە نووسینگە ریکخەری راسپاردە نیو دەوڵەتیەکان پشت بە ھەر ئەزموونیک دەبەستێت کە لە ھاوہەشانی سەرەکی پێویستی پێی بیت، وەک پشٹیوانی تەکنیکی و مەشق و رابوێژ و کۆمەکی دارایی.

۲- قۇناغی پیاڤە کردنی پلان: لە دوا پەسەند کردنی رەشنووسی پلانی نیشتمانی لە لایەن حکومەتی فیدرالەوہ، لایەنانی پەیوہندیار لە حکومەتی ھەریم ھاوشانی دەسەلاتی فیدرال دەست بە جیبەجێ کردنی پلانی دەکەن، ئەویش بە سەربەرشتی نووسینگە ریکخەری راسپاردە نیو دەوڵەتیەکان و بە کارکردن لەگەڵ بکەران سەرەکی، بۆ پیاڤە کردنی یەکەمین قۇناغی پلانی ھەریم، کە بایەخ بە تۆکمە کردنی رابوێژ و رابوێژانی کەسانی پەیوہندیار دەدات.

۳- قۇناغی جیبەجێ کردن و بەدواداچوون: ئەم قۇناغە ھاوکات لەگەڵ ریکاری بە کردنی جیبەجێ کردنی پلانی دەست پێ دەکات، ھەرەھا بەدواداچوونی ریکار لەگەڵ لایەنانی پەیوہندیار لە دامەزرانەکانی حکومەتی ھەریم و کۆکردنەوہی داتا و زانیاری.

۴- ستراتژی کارنامە:

رەشنووسی کارنامە پشت بە کۆمەلێک ریکار و پشینیە لە جیبەجێ کردن دەبەستێت، کە بریتین لە دیدیکی ستراتژیانە بۆ کارنامە یەکی مەودا مامناوہند، لەوانە:

- پیاڤە چوونەوہ بە یاساکان، ئەگەر پێویستی کرد، پشینیاز بۆ ھەموار کردنیان بخریتە روو.

- دەستە بەر کردنی ژینگە یەکی پالپشت بۆ دەسەلاتی دادوہری.

- دانانی بەرنامە مەشق بە گوێرە پێوہری نیو دەوڵەتی، بۆ ئەو کارمەندانە لە دەزگاکانی جیبەجێ کردنی یاسادا کار دەکەن.

- کار کردن بۆ مسۆگەر کردنی یەکسانییەکی تەواو و دەرھەتی چۆن یەک لە رووی پیاڤە کردنی تیکرای مافەکانەوہ.

ئامانجی پلانی ھەریم بۆ مافی مرۆف بریتییە لە:

۱- گونجاندنی ئەو یاسایانە لە ھەریمدا کاریان پێدەکرێت لەگەڵ ریککەوتننامە و پەیمانەکانی نیو دەوڵەتی و ئەو ماف و ئازادیانە لە دەستووری فیدرالدا ھاتوون.

۲- بەھیز کردنی رۆلی ھەریم لە دارشتنی سیاسەتی ناوڤ و دەرھەوہی عێراق لە بواری مافی مرۆفدا.

۳- ئامادە کردن و پەرە پێدانی سیاسەتی حکومەتی ھەریم لە رووی پاراستن و پتەو کردنی مافی مرۆفەوہ.

۴- چەسپاندنی دەسکەوتەکانی ھەریم لە بواری پاراستن و بەھیز کردنی مافی مرۆفدا.

۵- دانان و بەھیز کردنی توانای کەس و دامەزرانەکان.

راسپاردە پەسەندە کران، یان ئەوانە ناکرێ جیبەجێ بکری:

عێراق لە کاتی پێشکەشکردنی راپۆرتەکە لە چوارچێوہی میکانیزمی پانۆرامای خولی گشتگیر/ گەری سێیەم لە ۱۱/تشرینی دووہم/۲۰۱۹د، گەلێک راسپاردە و کۆتا سەرنجی خرایە بەردەم، لە کاتی گفتوگۆ نیوان شاندی (۱۱) دەوڵەتی ئەندام و چاودێر ئەنجومەنی مافی مرۆفدا، بە تیکرا عێراق (۲۹۸) راسپاردە پێ درا. لە نیویاندا (۲۴۵) راسپاردە پەسەند کرد، (۴۸) راسپاردەش بۆ زانین، (۵) راسپاردەش بە شیوہ یەکی بەشەکی پەسەند کران، کە ناتوانی جیبەجێیان بکات، یان ئەو تە پەسەند نین، چونکە لەگەڵ بەھاکانی کۆمەلگا یان بنەماکانی شەریعەتی ئیسلام، یان ئاراستە یاساییانە دەوڵەتدا ناگونجین. حکومەتی ھەریمی کوردستان لە رادە توانای پیاڤە کردنی راسپاردە ناپەسەند، لە چوارچێوہی پەسپۆری دەسەلات لە دامەزرانەکاندا دەروانی، وەک پیاڤە کردنی سزای لە سیدارەدان و ھەندیک پرسە پەیوہست بە مافەکانی ئافرەت.

پاھینانی کارمەندان لەسەر جێبەجێکردنی پلانی بە دەواداچوونی:

نووسینگەی رێکخەری پاسپاردە نیودەولەتییەکان لە سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیراندا، ئەرکی ناساندنی پلانی ھەرێم و پاھینانی لایەنانی پەيوەندیدار لە وەزارەت و دامەزراوەکانی حکومەتی ھەرێم و سەرپەرشتی کردنی جێبەجێکردنی پلانی بە دەواداچوونی و پێشکەشکردنی راپۆرت لە بارەییەو، دەگرێتە ئەستۆ.

دايبنکردنی خەرجی پلانی ھەرێم بۆ مافی مرۆف:

پلانی ھەرێم بۆ مافی مرۆف ئەرکی جێبەجێکردنی برگەکانی بە کەمترین تێچوو دەخاتە ئەستۆی لایەنانی پەيوەندیدار، چونکە لە ھەلومەرجی ئێستا بە ھۆی قەیرانی داراییەو و ناکرێی بودجەیی بۆ تەرخان بکریت، بۆیە لایەنانی پەيوەندیدار دەبێت ئەو پەچاو بکەن، کە رێکخستن و چاودێریکردنی ھەندیک چالاکی تايبەت بە پلانی بە گەرنە ئەستۆ. ئەو وەزارەت و لایەنەکان کە گرێدراوی وەزارەت نین، پێداویستیەکانی پلانی بە بۆ پێنج سالی داھاتوو دەخەنە ئێو پلانی خۆیانەو، بەلام ئەمە رێگر نییە لەو ھۆی ھەندیک رێکخراوی کۆمەك بەخشی نیودەولەتی سپۆنسەری ھەندیک چالاکی پلانی ھەرێم بکەن و راستەوخۆ چالاکی بکەن و پشٹیوانیشی لێ بکەن.

ئاستەنگ:

پلانی ھەرێم بۆ مافی مرۆف ئەو ھەش پەچاو دەکات، کە رووبەرپووی ئاستەنگ و کیشەیی کتوپر دێت، ئەو ئاستەنگ و کیشانەش لە کاتی جێبەجێکردندا دێنە پێش، لەوانە:

- ۱- ئامانجی پلانی ھەرێم بەدیھینانی گۆرانکارییە لە یاسا و رێکار و گەشەپێدانی کاری ئەو دامەزراوانە لە بواری پەيوەندیداردا کار دەکەن، لەمەشدا رەنگە رووبەرپووی کاردانەو ھەوێ نەرینی ببیتەو.
- ۲- پرۆسەیی تێپەراندنی ھەر یاسایەك لە ھەرێمدا پێویستی بە کاتیکی نادیار ھەیە، لەبەر ئەو ھۆی راپۆرتی یاسایی زۆر و ئالۆزی دەوێت، ھەر ھەو ھە چەندین قۆناغی گەتوگۆی لە لایەن دەسەلاتی یاسادانانەو، یان حکومەتەو دەوێت.
- ۳- قەیرانی تەندروستی لە ھەرێم و عێراقدا بە ھۆی پەتای کۆرۆناو بە شێو ھەو کی گشتی کار لە بەرپو ھەو چوونی ئیش لە تێکرای دامەزراوەکاندا دەکات.
- ۴- تەرخان نەکردنی پارە بۆ تێکرای دامەزراوەکان لە سایە ھەلومەرجی ناجیگیری ئابووریدا.

بەشی یەكەم

پاھەندبوون: چوونە ئێو رێککەوتنامە نیودەولەتییەکان

ئامانج: چەسپاندنی بنەمای مرۆیی و یاسایی و بەشداریکردن لە دامەزراندنی سیستەمیکی نیودەولەتی کە رێز لە مافی مرۆف بگریت

واقیعی ئێستا بە کردەنی: حکومەتی ھەرێمی کوردستان لە رێی نووسینگەی رێکخەری پاسپاردە نیودەولەتییەکانیەو دەیان راپۆرتی پێشکەش بە لیژنەیی نیشتمانی بۆ نووسینی راپۆرت کردووە. ئەو راپۆرتانە بریتی بوون لەو رێکارانەیی لە لایەن ھەرێمەو گێرانەتە بەر بۆ بەجێگەیانندی ئەو پەيوەستیانیە تايبەت بەو رێککەوتنامە و پەیماننامەیی نیودەولەتی کە عێراق واژوی کردوون، لەوانە: شوپنیزکردنی بەزۆر، رێککەوتنامەیی دژایە تیکردنی ئەشکەنجە و چەشنە رەفتار، یان سزای دژوار، یان نامرۆقانە، یان ریسوا کردنی دیکە، رێککەوتنامەیی نەھیشتنی ھەموو شێو ھەو کی جیاکاری دژ بە ئافرەت (سیداو)، مافی کەسانی کەمئەندام، نەھیشتنی ھەموو شێو ھەو کی جیاکاری رەگەزپەرستی، بەلیننامەیی نیودەولەتی تايبەت بە مافی مەدەنی و سیاسی، مافی ئابووری و کۆمەلایەتی و کولتوور، مافی منداڵ و ھەردوو سەرپشکە پرۆتۆکۆل، بەلگەنامەیی بەرەتی یەگرتووی کۆماری عێراق، پەیماننامەیی عەرەبی بۆ مافی مرۆف.

ژ	رېککه و تننامه	رېککه وتی بوون به ئەندام
۱	رېککه و تننامه ی نپوده وله تی بۆ نه هیشتنی هه موو جوړه جیاکارییه کی ره گه زیه رستی	۱۹۷۰/۱/۱۴
۲	پهیمانی نپوده وله تی تایبته به مافی نابووری و کۆمه لایه تی و کولتووری	۱۹۷۱/۱/۲۵
۳	پهیمانی نپوده وله تی تایبته به مافی مه دهنی و سیاسی	۱۹۷۱/۱/۲
۴	رېککه و تننامه ی نه هیشتنی هه موو شیوه به کی جیاکاری دژ به ئافرهت	۱۹۸۶/۸/۱۳
۵	رېککه و تننامه ی مافی مندال	۱۹۹۴/۶/۱۵
۶	سه ریشکه پرۆتۆکۆلی رېککه و تننامه ی مافی مندال سه بارهت به به شداریکردنی مندالان له پیکدادانی چه کداریدا	۲۰۰۸/۶/۲۴
۷	سه ریشکه پرۆتۆکۆلی رېککه و تننامه ی مافی مندال تایبته به فرۆشتنی مندالان و به کارهینانی مندالان له له شفرۆشی و بابه تی سپکس	۲۰۰۸/۶/۲۴
۸	رېککه و تننامه ی نپوده وله تی بۆ پاراستنی هه موو که سیک له به زۆر شوینبزرکردن	۲۰۱۰/۱۱/۲۳
۹	رېککه و تننامه ی دژایه تیکردنی ئەشکه نجه و جوړه کانی دیکه ی رهفتار، یان سزای سهخت، یان نامرۆقانه، یان پيسوایی	۲۰۱۱/۷/۷
۱۰	به لپننامه ی عه ره بیی بۆ مافی مرۆف	۲۰۱۲
۱۱	مافی کهسانی که مئه ندام	۲۰۱۳/۳/۲۰

له رپی میکانیزی وهرزانه پانۆرامای خولی گشتگیره وه، چه ندين راسپارده و کۆتا تیبینی مان له چند دهسته به کی نپوده وله تی تایبته به مافی مرۆقه وه پیکه یشت، که بریتین له بنه مای یاساییانه به ئەندامبوونی عیراق له هه ندیک رېککه و تننامه ی نپوده وله تی له چوارچپوهی پلانه که دا، له وانه:

دستووری عیراق	راسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره بیی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری ره گه زیه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی کهسانی که مئه ندام	رېککه و تننامه په یوه ندیاردکان
	۳۱ / ۲۸ / ۱۵	۴۷ / ۴۳ / ۱۰	۴۵	۱۲۹ / ۷ / ۶ ۵۶ / ۵۵ / ۱۳۰		

ئهو راسپارده نش به م جوړه ی دادی ورد ده بنه وه:

- چوونه نیو رېککه و تننامه ی نه هیشتنی هه موو جوړه جیاکارییه کی دژ به ئافرهت (پیشتر عیراق چووه ته نیو رېککه و تننامه که وه)
- چوونه نیو رېککه و تننامه کانی ریکخراوی نپوده وله تی کار (هیشتا عیراق تیبیدا نه بووه ته ئەندام).
- چوونه نیو رېککه و تننامه ی نه ته وه یه گرتووه کان بۆ به ره نگار بوونه وه ی تاوانی به رنامه رپژ له رپی نیشتمانیه وه.
- په سه ندردنی سه ریشکه پرۆتۆکۆلی رېککه و تننامه ی مافی کهسانی که مئه ندام.
- په سه ندردنی سه ریشکه پرۆتۆکۆلی رېککه و تننامه ی دژایه تیکردنی ئەشکه نجه.
- په له کردن له پیشاندانی ره شنووسی یاسای ئه ری کردنی پهیمانی مه راکش.
- په سه ندردنی رېککه و تننامه ی که مکردنه وه ی حاله تی نه بوونی ناسنامه بۆ سالی ۱۹۶۱.
- په سه ندردنی رېککه و تننامه ی په یوه ندیارد به ره وش ی کهسانی بی ناسنامه بۆ سالی ۱۹۵۴.
- په سه ندردنی رېککه و تننامه ی نپوده وله تی بۆ پاراستنی مافی هه موو کریکار و کۆچه ریک و ئەندامانی خیزانیان.
- په سه ندردنی رېککه و تننامه ی ریکخراوی نپوده وله تی کار سه بارهت به کاری شایسته به کریکارانی نیو مال بۆ سالی ۲۰۱۱.
- ده رکردنی سه ریشکه جارنامه ی که له ماده ۱۴ ای رېککه و تننامه ی نپوده وله تی بۆ نه هیشتنی هه موو جوړه جیاکارییه کی ره گه زیه رستیدا هاتووه.
- ئه ری کردنی سه ریشکه پرۆتۆکۆلی رېککه و تننامه ی نپوده وله تی بۆ نه هیشتنی هه موو شیوه به کی جیاکاری دژ به ئافرهت، هه ره وه له ده رفه تیکی نیکدا، ئهو هه مواره ش قبوول بکات که به سه ر ماده ی ۲۰/۱ دا هاتووه و تایبته به وه واده ی کۆبوونه وه ی لیژنه که.
- چاوخساندن به رېککه و تننامه ی کریکارانی خاوهن به رپر سایه تی خیزان ۱۹۸۱، که بۆ پته وکردنی یه کسانی له رپوی دابه شکردنی به رپر سایه تی مال و خیزان له نیوان ژن و پیاو، له لایه ن ریکخراوی نپوده وله تیبی کاره وه ده رچووه.

- کشاندنەوێ ئەو گومانانە بەرانبەر بە ڕێککەوتنامە نەهێشتنی هەموو جوۆرە جیاکارییەکی دژی ژنان خرابوونە روو، لە پێناو هەلۆه‌شاندنەوێ هەموو یاسا و کرداریکی جیاکارانە و مسۆگەرکردنی یەکسانی لە هەموو ئەو پرسیانە بە پەيوەندیی نێو خێزان و نێوان ژن و مێردەوێ گریڤ دراو، هەلۆه‌شاندنەوێ ئەو حوکمانە یاسا کە بە هۆی ئەوانەوێ دەستدرێژیکەری سێکس لە حالەتی خواستی قوربانییەکە، لە سزا دەبە خشریت.

لایەنی بەرپرسی لە جێبەجێکردن و لایەنی پالێشت:

- پەرلەمانی هەرێمی کوردستان.
- ئەنجومەنی دادوهری.
- ئەنجومەنی شوورای هەرێم - وەزارەتی داد.
- وەزارەتی ناوخوا.
- وەزارەتی تەندروستی.
- بەرپۆه‌رایەتی کاروباری کەمەندامانی - وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلایەتی.
- ئەنجومەنی بالای گەشەپێدانی خانمان.
- گشت پارێزگا و ئیدارە سەرەبەخۆکان.
- نووسینگەری ڕێکخەری پاسپاردە نێودەوڵەتییەکان - سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران.
- دەستە ی سەرەبەخۆی مافی مرۆف.
- ڕێکخراوەکانی پەيوەندیاری کۆمەلگە مەدەنی.
- چالاکوانانی مەدەنی.

میکانیزمی جێبەجێکردن:

هەرچەندە چوونە نێو ڕێککەوتنامە نێودەوڵەتی کاری دەسەلاتی فیدرالە، وێرایی ئەو، پلانی هەرێم ڕێسای کارکردن لە چوارچێوەی مافی مرۆفدا دادەنێت، کە پشت بە بەشداریی چالاکانە نوێنەرایەتی حکومەتی هەرێم لە لیژنەکانی پەيوەندیاری بە ڕێککەوتنامە نێودەوڵەتی بێستیت، هەرەها لیکۆلینەوێ لە چوونە نێویان، بۆ گوزارشتکردن لە بۆچوونی هەرێم سەبارەت بە چوونە نێو هەر یەک لەو ڕێککەوتنامانە.

یەکەم: سیستەمی سکالای تاکە کەس

۱- پێشکەش کردنی پێشنیاز و پرۆژە بۆ چوونە نێو ڕێککەوتنامە نێودەوڵەتی، یان لادانی هەر جوۆرە گومانیک لە لایەن هەموو دامەزرارەکانی هەرێمەوێ.

۲- کاراکردنی سیستەمی سکالای تاکە کەس لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیراندا.

۳- پەرەپێدانی و نوێکردنەوێ سیستەمی سکالای تاکە کەس لە یاسای دەستە ی سەرەبەخۆی مافی مرۆف ژمارە (۴) ی سالی ۲۰۱۰دا.

۴- نوێکردنەوێ میکانیزمی زوو پێ ڕاگەیاندن و پەرەپێدانی ئەوێ هەیه.

دووەم: ڕێککەوتنامە نێودەوڵەتییەکان

۱- ئاشنابوون بە رای وەزارەتی ناوخوا، پەيوەست بە ڕێککەوتنامەکانی تاییبەت بە رەگەزنامە.

۲- ئاشنابوون بە رای وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلایەتی پەيوەست بە ڕێککەوتنامەکانی ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار.

۳- ئاشنابوون بە رای بەرپۆه‌رایەتی کاروباری کەمەندامان - وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلایەتی، پەيوەست بە ڕێککەوتنامەکانی تاییبەت بە ئەوان.

ماوێ جێبەجێکردن

بە رەچاوکردنی ئەو ڕێکارانە کە دەبێ دەوڵەتان بێگرنە بەر، پێش ئەوێ بچنە نێو ڕێککەوتنامە و پەيماننامە نێودەوڵەتییەوێ، کە پێویستی بە لیکۆلینەوێ چر هەیه بۆ دیاریکردنی لایەنی کورت هێنان لە یاساکی دەوڵەت، هەر بۆیه ئەو ماوێی بۆ جێبەجێکردنی ئەم پاسپاردانە تەرخانە، بە درێژایی ماوێ پلانی هەرێمە بۆ مافی مرۆف. هەر لایەنیک وادە ی دابە شکردنی کاری خۆی بە گوێرە ی مەودای کاتەکی دیاری دەکات، بە گوێرە ی چوارچێوە ی پلانی جێبەجێکردنی کە پاشکۆی ئەم پلانییە، لەگەڵ رەچاوکردنی ئەو یاسایانە ی لە هەرێمدا دەرچوون، کە لەگەڵ پەيماننامە و ڕێککەوتنامە ی نێودەوڵەتییدا دەگونجین.

بەشى دووھم

ياسادانان، يان ھەموار كوردنى

ئامانچ: دانانى سىستېمىكى ياسايىيە كە لەگەل پەيوەستى نىودەولەتى و ئەركى گرىبەستايە تىدا بگونجىت، بۇ دەستەبەركردنى پاراستنى ياسايىيە بىنەرەت بۇ مافى مرۇف رېككەوتىننامەكانى مافى مرۇف پىوهرى بابە تىيانە بۇ رەفتارى دەولەت دادەنېن، چەندىن ئەركىشى دەخەنە ئەستۇ بەرانبەر بە تاك بۇ پىادەكردنى مافى مرۇف. پاش لېكۆلېنەو ھە لە سىستېمى ياساي دەولەتان لە نەتەو ھە گىرتووەكاندا، دەولەتانى ئەندام پشت بە ئەدەبىياتى پەيمانكارانە لىژنەكانى نەتەو ھە گىرتووەكان و كۆتا سەرنجى ئەوان كە بەرەنجامى گىتوگۆن لەبارە راپۇرتى دەولەتانى ئەندام، دەبەستىت، ھەك چوارچىو ھەكى گىشتى بۇ دارشتنى پىرۆژە ياسايەكى دىبارىكارا. سەبارەت بە دەرکردنى ياسا لە ھەركەتتە ھەرىمدا، پەرلەمانى كوردستان بۇ ھەيە ھەر ياسايەكى فېدرال لە ھەرىمدا كار بىكات، يان ياساي تايبەت دەرېكات كە لە دەرەوى ئەركى تايبەتمەندى دەسەلاتى فېدرالدايە و لە ماددە ۱۱۰ دەستورى عىراقى فېدرالدا بە دەق باسى دەكات. سەرنجى لىژنەكانى پەيمانكارى، ھەر ھە راسپاردە مىكانىزمى ۋەرزانە پانۇراماى خولى گىشتىگر، دەكرى دەستورى بىش بگرنەو، لە حالە تىكدا كە دەقى واى تىدا بوو لەگەل بىرگەكانى رېككەوتىننامەدا ناكۆك بوون. ئەم بەشە گىرگىترىن راسپاردە پەيوەست بە دەستور و ياسا لەخۇ دەگرىت.

لقى يەك: دەستور

دەستورى سالى ۲۰۰۵ عىراق گەلېك مافى دوويات كىردووەتەو، ئەو مافانەى خستووەتە ژېر ناوئىشانى ماف و ئازادىيەو، گەلېك دەقى بالاي لە بوارى مافى مرۇفدا پىشكەش كىردو، لە نىوياندا ئەم مافانە: مافى مەدەنى پەيوەست بە سەلامەتى كەس، مافى رەگەزنامە و مافى دادگايىكردن بەو چۆرەى داد مسۆگەر دەكات، ھەر ھە مافى سىياسى كە خۇى لە مافى دەنگدان لە ھەلېزاردن و گىشتىرسى لە دەولەتدا دەگرىتەو، ھەر ھە مافى خۇ كاندېكردن بۇ ئەندامىەتى ئەنجومەنى نوپەرايەتى گىشتى و ھەرىمى و مافى بەشدارىكردن لە پىكھىننى پارت و كۆمەلەى سىياسىدا .

سەبارەت بە مافى ئابوورىش، دەستور ئەم مافانەى بە تاك داو، ئەو پىش لە رېى سى تەوهرى سەركىيەو، لەوانە مافى كار، مافى مولكايەتى و ۋەبەرھىنان، لە ئەستۆگىرتنى چاكسازى ئابورى لەلايەن دەولەتەو. سەربارى مافى كۆمەلەيەتى و كولتور، كە برىتىن لە چاودېرى كۆمەلەيەتى، چاودېرى تەندروستى و چاودېرى چالاكى زانست و كولتور و ۋەرزىش.

ھەرىمى كوردستانى عىراق بە نىيازى دەرکردنى دەستور پىكى تايبەت بە خۇيەتى، بەو مەرجەى ھىچ ياسا، يان دەقىك لە دەستورى ھەرىمدا نەبىت كە لەگەل دەستورى فېدرالدا ناتەبا بىت، ھەك ئەو ھە لە ماددە (۱۳) دەستورى فېدرالدا ھاتو. رەشوووسى پىرۆژەكە لە (۱۲۲) ماددەى دەستور پىكھاتو، بەشېكى پەيوەندى بە پىناسەى ھەرىم و سنور و ناسنامەى سىياسى و كۆمەلەيەتى ھەرىمەو ھەيە، بەشېكىش باسى شىو ھە دەسەلاتەكانى ھەرىم دەكات، چەند بەشېكىش باسى ئەو ماف و ئەركانە دەكەن كە دەستور بۇ ھاوولاتىيانى ھەرىم مسۆگەريان دەكات، ھەر ھە شىو ھە پەيوەندى نىوان ھەرىم لەگەل دەسەلاتەكانى ناوئەند. ھەلەت ئەمە رېگر نىيە لە ھەموار كوردنى دەقەكانى دەستورى فېدرال، چ لە ئاستى نىشتمانى بىت يان نىودەولەتى لە رېى ئەو راسپاردانەى ئاراستەى عىراق كراون و داواى گونجاندى تىكراى ياساكانى خۇجى لەگەل گەلەنامەى مافى مرۇفدا دەكەن، كە عىراق تىياندا دەبىتە ئەندام.

- ھەموار كوردنەو ھە ئەو ماددانەى دەستور كە جىي ناكۆكىن ھەك ماددەى (۴۱) "عىراقىيەكان لە پەيوەستبوون بە كاروبارى كەسى خۇيان ئازادىن، بە گوپرەى ئايىن، يان ئايىنزا، يان باوهر، يان بژاردەى خۇيان، ئەمەش بە ياسا رېك دەخرىت ."

- پىداچوونەو بە ماددەى (۳۲) دەستوردا دەكرىت، كە دەلئى: "دەولەت چاودېرى كەمئەندام و كەسانى خاوەن پىداويستى تايبەت دەكات، بە ئامانجى ئاويئەكردنىان لەگەل كۆمەل، شىاندنىان دەگرىتە ئەستۇ، ئەمەش بە ياسا رېك دەخرىت ."

- دەرکردنى ياسايەك كە مافى نىو ماددە (۱۲۵) دەستور رېكخات، ئەو ھە پەيوەستە بە كارگىرپىيەكانى خۇجى "ئەم دەستورە مافى كارگىرپى و سىياسى و كولتور و فېركردن بۇ نەتەو ھە ھەمەجۆرى ھەك توركمان، كلدان و ئاشوورى و تىكراى پىكھاتەكانى دىكە، مسۆگەر دەكات، ئەمەش بە ياسا رېك دەخرىت ."

دەستورى عىراق	راسپاردەكانى پانۇراماى خولى گىشتىگر	تېبىيىيەكانى لىژنەى مافى مرۇفى عەرەبى	تېبىيىيەكانى لىژنەى سىداو	تېبىيىيەكانى لىژنەى دادوهرى لەسەر جىكارى رەگەزپەرستى	تېبىيىيەكانى لىژنەى مافى كەسانى كەمئەندام	رېككەوتىننامە پەيوەندىدارەكان
بىنەماى سەرەكى دەستورى عىراق	۱۷		۱۴			رېككەوتىننامەكانى پەيوەندىدارى نىودەولەتى

لایه نى بهرپرست له جیبه جیکردن

- سهروکایه تى کۆمار.
- ئه نجومه نى نوینه رانى عیراق.
- په رله مانى هه ریمی کوردستان.
- ئه نجومه نى شوورای هه ریم- وه زاره تى داد.
- وه زاره تى ئه وقاف و کاروبارى ئایینی.
- وه زاره تى کار و کاروبارى کۆمه لایه تى.
- گشت پارێزگا و ئیداره سه ربه خۆکان.
- نووسینگه ی ریکخه رى راسپارده نیوده وه له تیبه کان- سه روکایه تى ئه نجومه نى وه زیران.
- ده سته ی سه ربه خۆى مافه کانى مرۆف.
- ریکخراوه کانى په یوه ندىدارى کۆمه لگه ی مه ده نى.
- چالاکوانانى مه ده نى.

میکانیزمى جیبه جیکردن

- ◆ میکانیزمه که له لایه نى حکومه تى فیدراله وه به سازان له گه ل هه ریمه کان دیارى ده کریت، به وه ی ئه رکیکى سه روهریبه.
- ◆ پێشنىاز بۆ هه موارکردن له رێ و ریکارى به رده سته ی ده ستووریبه وه ده بیته، جا چ له رپى ئه ندامانى ئه نجومه نى نوینه رانه وه بیته، له رپى فراکسیۆنه کانى کوردستان، یان له رپى ئه نجومه نى وه زیرانى فیدراله وه بیته، یان له رپى نوینه رایه تى حکومه تى هه ریمی کوردستانى عیراقه وه بیته، سه ربارى میکانیزمى داکۆکیکار که خۆى له کۆمه لگه ی مه ده نیدا ده بیته وه.

ماوه ی جیبه جیکردن

ماوه ی هه موارکردنى ده ستوور، لایه نانى بهرپرست له جیبه جیکردنى دیارى ده که ن، به پێشکه شکردنى خسته یه که به گویره ی ئه م میکانیزمه ی هاویچی ئه م پلانه یه.

لقى دووهم: سزا

یاسای بهرکار: سزا یاسای هه موارکراوی عیراق ژماره (۱۱۱) ی سالی ۱۹۶۹

هه ریمی کوردستان ئه م یاسایه ی هه ندیک هه موار کرد، ئه وه هه مواره ش ته نیا له هه ریمدا پیاده ده کریت. له وه یاسایه دا کارکردن به م ماددانه راگیراوه (۱۵۶ ی تاییه ت به ئاسایش و ئارامى و سه روهرى دامه زراوه کانى هه ریمی کوردستان، ۱۵۷- ۱۸۹ ی تاییه ت به تاوانى په یوه سته به ئاسایشى ده ره وه ی ده ولته ت، ۱۹۰- ۱۹۵، ۱۹۸- ۲۱۹ ی تاییه ت به تاوانى په یوه سته به ئاسایشى ناوخۆى ده ولته ت، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۷، ۲۲۸ ی تاییه ت به تاوانانه ی ده ره هه ق به ده سه لاتى گشته ی ده کرین، ۲۰۴ ی تاییه ت به به کارهینانى مافى داکۆکیکردنى شه رعیه یه وه). هه روها مادده ی (۴۱) له یاسای تاییه ت به ته مبیکردنى ژن له لایه ن پیاوه وه، به یاسای ژماره (۷) ی سالی ۲۰۰۱، هه روها راگرتنى کارکردن به مادده (۴۰۹) ی سزا یاسای عیراق له حکومه تى هه ریمدا، به یاسای ژماره (۳) ی سالی ۲۰۱۵.

- په له کردن له بزارکردنى یاسای سزا و یاساکانى بهرکار، له پیناو گونجاندنیا ن له گه ل پیه وهرى نیوده وه له تیدا، نه خاسمه ریککه و تننامه ی نه هپشتنى هه موو شیوه به کی جیاکارى دژ به ئافره ت و ریککه و تننامه ی مافى مندال، هه روها جارنامه و کارنامه ی (بیجین).

- سزای له سیداره دان ته نیا مه ترسیدارترین تاوان بگرته وه.

- په تکرده وه ی مادده ی (۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۱) ی په یوه سته به تاوانى نامووس (به هانه ی ئاسانکه ر، هۆکارى شه ره ف).

- هه موارکردنى بره گى (۴) له مادده ی (۴۹۵) / نازادکردنى شیت له رپى گشتیدا).

- چاو خشانده وه به مادده ی (۱۰۵) به ندىکردنى شیت).

- توندکردنى قه ده غه ی سه ر توندوتیژی و ئه شکه نجه که له بره گى (۴) له مادده ی (۲۹) و له بره گى (۱/ج) له مادده ی (۳۷) ی ده ستووردا هاتوو و ریکخستنى ئه مه به یاسایه ک، هه روها هه ردوو مادده ی (۳۳۳، ۴۲۱) له یاسای سزادان.

- په تکرده وه ی هه ردوو مادده ی (۳۷۷، ۳۸۰) له یاسای سزادان (ده قى جیاکارین دژ به ئافره ت).

- راگرتنى کارکردن به ده قى مادده ی (۳۹۸) له یاسای سزادان (گواستنه وه ی قوربانى له لایه ن ده ستریزیکه ره وه).

- پىداچوونەۋە ۋە ھەموار كوردنى دەقەكانى ياساى سزادان ۋە ياساى بنەماى دادگايىكردنى سزاكار كە جياكارى دەرھەق بە ژنان دەكرېت ۋە كولتورى توندوتىژى پەيوەست بە جۆرى جىندەر دەپوئىت.
- گۆرپىنى ئەۋ ياسايەى رې دەدات نامووس بىكات بە بەھانە ۋەك داكۆكىكردنى ياسايى دژ بە ژنان.
- پەيرەۋكردنى ياسا بۇ قەدەغەكردن ۋە پىشەكېشكردنى كوردارى نەرىتى زىبانەخش بە ژنان ۋە كچان، بە تايىبەتى زوو شووكردن ۋە بە زۆر بە شوودان ۋە شىۋاندنى ئەندامى زاۋۇبى مېينە.
- ھەلۋەشانەۋەى تىكپراى حوكمەكانى ياساى سزاكانى عىراق كە لەگەل توندوتىژى خىزانى نەرمى دەنوئىت ۋە ھەموار كوردنەۋەى ئەۋ ياسايە بۇ ئەۋەى سزاي دەستدرېژى سىكس ۋە پىرېشيكردنى سىكس ۋە لىپىرسىنەۋە لە تاۋانبارانىش بگىرئەۋە.
- ئەرپىكردن ۋە جىبەجىكردنى ئەۋ ياسايەنى ھەموو شىۋەيەكى توندوتىژى پەيوەست بە جىندەر قەدەغە دەكات، ھەروەھا گۆرپىنى ئەۋ حوكمانەى دەستدرېژىكەرى سىكسى دەپارېژىت ئەگەر قوربانىيەكە بخوازىت.
- رېدان بە لەباربردنى كۆرپەلە بە شىۋەيەكى ياسايى لە حالەتى دەستدرېژى سىكسى، يان مەترسى بۇ سەر ژيانى دووگيان، يان تەندروستى ئەۋ ۋە شىۋانى زۆرى كۆرپەلەدا.

دەستورى عىراق	راسپاردەكانى پانورامى خولى گشتىگر	تېبىنىيەكانى لىژنەى مافى مرۇفى عەرەبى	تېبىنىيەكانى لىژنەى سىداۋ	تېبىنىيەكانى لىژنەى نەھىشتى جياكارى رەگەزپەرىستى	تېبىنىيەكانى لىژنەى مافى كەسانى كەمئەندام	رېككەوتننامە پەيوەندىدارەكان
ماددەى ۳۰/۲۹	۱۰۸ / ۸۱ / ۶۸ / ۴۶ ۲۵۳ / ۲۵۰ / ۲۳۶	۱۰۶ / ۳۶	۱۴ / ۲۴		۸ / ۲۷ / ۲۸	رېككەوتننامەى سىداۋ / رېككەوتننامەى مافى مندال / پەيماننامەى عەرەبى

لايەنى بەرپرس لە جىبەجىكردن

- پەرلەمانى ھەرىمى كوردستان.
  - ئەنجومەنى دادوۋەرى.
  - ئەنجومەنى شووراي ھەرىم- ۋەزارەتى داد.
  - داۋاكارى گشتى .
  - ۋەزارەتى داد.
  - ۋەزارەتى كار ۋە كاروبارى كۆمەلەپەتى.
  - ئەنجومەنى بالاي گەشەپىدائى خانمان.
  - گشت پارېژگا ۋە ئىدارە سەربەخۆكان
  - نووسىنگەى رىكخەرى راسپاردە ئىۋدەۋلە تىبەكان- سەرۋاكايەتى ئەنجومەنى ۋەزىران.
  - دەستەى سەربەخۆى مافى مرۇف.
  - رېكخراۋەكانى پەيوەندىدارى كۆمەلگەى مەدەنى.
  - چالاكوانانى مەدەنى.
- مىكانىزمى جىبەجىكردن**
- ◆ پىشكەشكردنى توئىژىنەۋەيەك دەربارەى ئەۋ پىشكەۋتەنى لە پىشنىازەكانى ھەموار بەدى ھاتوون.
  - ◆ كۆبوونەۋە لەگەل لايەنانى پەيوەندىدار.
  - ◆ ئەگەر پىيوستى كرد پرۇژەياسايەك پىشكەش بگرېت.
  - ◆ پرۇژەياسايەك لەلايەن دەستەى داۋاكارى گشتىيەۋە پىشكەش بگرېت يان ياساى بەركار ھەموار بگرېت.

ماۋەى جىبەجىكردن

لە پاش پەسەندكردنى پلانى ھەرىم ۋە ھاۋكات لەگەل پلانى نىشتمانى بۇ مافى مرۇف لە حكومەتى فېدرالدا، راستەۋخۇ دەست بە جىبەجىكردنى راسپاردەكان دەكرېت، بەۋ مەرجهى توئىژىنەۋە ۋە پرۇژەياساكەش لە يەكەمىن سالى كاركردندا تەۋاۋ بگرېن.

لقى سییه م: بنه مای دادگاییکردنی سزاکاری

یاسای بهرکار: یاسای بنه مای دادگاییکردنی سزاکاری ژماره (۲۳) ی سالی ۱۹۷۱

گه لیک کۆمپنت و سه رنج له باره ی ئەم یاسایه ده خرپنه پوو، له بهر ئەوه ی بریتیه له گه ره نتهیه کی دادوهریه یانه بۆ پاراستنی مافی مرۆف له کاتی لیکۆلینه وه و دادگاییکردن، یان جیه جیکردنی سزادا، ههروه ها گه لیک تیبینی له گه ل هه لوپستی پرۆژه ی عیراق به رانه ر به تاوانی نامووس (پالنه ری شه رف) و بابه تی ماوه ی به ندرکنه که ناکوکه، زانیاریش له بهر ده ستدا نییه سه باره ت به پیشکه شکردنی پرۆژه یاسایه کی ته واواکار بۆ چاککردنی یاسای بنه مای دادگاییکردنی یان توپژینه وه له و پیشنیازانه.

- په له کردن له پرۆسه ی بزارکردنی یاسای بنه مای دادگاییکردن و یاساکانی کارپیکراو، له پیناو گونجانندی له گه ل پیوه ری نیوده وه له تی، نه خاسمه ریکه وتننامه ی نه هیشتنی هه موو جوهره کانی جیاکاری دژ به ئافره ت و ریکه وتننامه ی مافی مندال، ههروه ها جارنامه و کار په پره وی (بیجین.)

- پیداجوونه وه به حوکمی یاساکانی تاوان بۆ مسۆگه رکردنی درپژه نه کپشانی به ندرکنی تۆمه تبارانی بارتمه ی دادگاییکردن تا ماوه یه کی درپژ، به چه شنیک ئەو پیداجوونه وه یه بیته مایه ی ئەوه ی بارتمه به ندی نه بیته رپسای گشتی، به ندی و گیراو به تۆمه تی سزاکارانه بئ دواکه وتن په وانه ی لای دادوهر یان فه رمانه ریکه ی به یاسا رپپیدراو بکرین، تا ئەرکی دادگاییکردنه که به جئ بگه یه نن. (له پاش ده رچوونی ده ستووری سالی ۲۰۰۵ ی عیراق، په وانه کردنی به ندی و گیراو به تۆمه تی سزاکارانه ته نیا له ده سه لاتی دادوهراندایه نه ک فه رمانه رانی رپپیدراو به شیوه یه کی یاسایی که ئەرکی دادگاییکردنه که به جئ بگه یه نن).

- پیداجوونه وه و هه موار کردنی ده فه کانی یاسای بنه مای دادگاییکردنی سزاکارانه، ئەوانه ی جیاکاری ده ره ق به ژنان ده که ن و کولتووری توندوتیژی په یوه ست به جوړی جینده ر ده روپنن.

- هه موارکردنی ماده ی (۱۷۵) ی یاسایه که بۆ مسۆگه رکردنی مافی هه ر تۆمه تباریک له گه توگوو کردنی راسته وخۆ له گه ل شایه دانی تۆمه ته که له رپی پاریزه ره وه (به لیننامه /۷۶). ماده کانی تاییه ت به بابه تی گوپگرتن له شایه ده کان له بنه مای دادگاییکردنی سزاکارانه دا، حوکمی گونجاو داده نیت بۆ ئەوه ی لایه نانی سکالایه که گه توگوو له گه ل شایه ده کاند بکن، به لام لیژنه ی په یماننامه ی عه ره ب بۆ مافی مرۆف پچی وایه، که لینیک له یاسایه که دا هه یه رپی به شایه دیدان ده دات به بئ ئەوه ی لایه نی سکالایه که ده رفه تی گه توگوویان له گه ل شایه ده کاند هه بیت، لیژنه که داوای هه موارکردنی ماده ی (۱۷۵) ده کات تا حوکمیکی دیکه ی بۆ زیاد بکریت و سه رنجه که ی ئەو به جئ بگه یه نیت.

- هه موارکردنی ده فی ماده ی (۲۸۷) ی یاسای بنه مای دادگاییکردنی سزاکارانه، بۆ مسۆگه رکردنی سزای له سیداره دان ده ره ق به ژنی دووگیان یان شیرده ر بۆ ماوه ی دوو سال له رۆژی له دایکبوونه که وه.

- پیویسته یاسای دژه تیرۆر له هه ری می کوردستان به و جوهره هه موار بکریته وه، که له نیوان مافی تۆمه تبار له به ندرکن و خواستی پاراستنی کۆمه ل له مه ترسیی تیرۆر، هاوسه نگی به دی بینیت.

ده ستووری عیراق	راسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری ره گه زپه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی کهسانی که مه ندام	ریککه وتننامه په یوه ندیاره کان
ماده ی ۱۵ / ۱۹ / ۲۷	۱۰۸ / ۸۱	۷۶ / ۷۲ / ۷۰ / ۵۰	۲۰ / ۱۲			ریککه وتننامه ی سیداو / په یمانی نیوده وه له تی مافی مه دهنی و سیاسی / - دژایه تی کردنی ئەشکه نه چه / - په یماننامه ی عه ره بی

لایه نی به رپرس له جیه جیکردن

- په ره مانی هه ری می کوردستان.
- ئەنجومه نی دادوهری.
- ئەنجومه نی شوواری هه ری م- وه زاره تی داد.
- وه زاره تی ناوخۆ.
- وه زاره تی رۆشنبیری و لاوان.
- به ریوه به رایه تی گشتی ئاسایش- ئەنجومه نی ئاسایشی هه ری می کوردستان.
- دژه تیرۆر- ده زگای ئاسایشی هه ری می کوردستان.
- سه ندیکای پاریزه ران.
- گشت پاریزگار و ئیداره سه ره به خۆکان.

➤ نووسینگەى ریکخەرى پاسپاردە نیودەولە تییەکان - سەرۆکایەتەى ئەنجومەنى وەزیران.

➤ دەستەى سەرەخۆى مافی مرۆف.

➤ ریکخراوەکانى پەيوەندیاری کۆمەلگەى مەدەنى.

➤ چالاکوانانى مەدەنى.

میکانیزمی جیبەجێکردن

◆ پێشکەشکردنى توێژینهووبەهەك لەبارەى ئەو پێشکەوتنەى بەدى ھاتووہ و پێشنياز بۆ ھەموارکردن.

◆ کۆبوونەوہ لەگەل لایەنانى پەيوەندیار.

◆ ئەگەر پيوست بوو، پرۆژەياسايەك پێشکەش بکړت.

ماوہى جیبەجێکردن

جیبەجێکردنى پاسپاردە راستەوخۆ دواى پەسەندکردنى پلانى ھەرئيم، ھاوکات لەگەل پلانى نیشتمانى بۆ مافی مرۆف لە حکومەتى عێراق، دەست پى دەکات، بەو مەرجەى توێژینهوہ و پرۆژەياساکە لە ماوہى بەکەمین سالى کارکردن تەواو بکړن.

لقى چوارەم: کاروبارى کەسى و رەفتارى مەدەنى

ياسای بەرگان: ياسای کاروبارى کەسى ژمارە (١٨٨)ى سالى ١٩٥٩ و ياسای مەدەنى ژمارە (٤٠)ى سالى ١٩٥١

حکومەتى ھەرئيم ھەندیک ھەموارى لەو ياسايەدا کردوہ، ئەم ھەموارانەش تەنيا لە ھەرئيمدا پيادە دەکړن. بە گويړەى ياسای ژمارە (١٥)ى سالى ٢٠٠٨، کارکردن بە ھەندیک ماددەى ئەو ياسايە راگير، لەوانە راگرتنى کارکردن بە ماددەکانى (٣، ٥، ٦/١، ٧/٢، ٨/٢، ٩/٢-١، ١٠/١، ١٠/٢، ٢٣، ٢٤/١، ٢٥، ٢٩، ٣٠، ٣٣، ٣٤، ٣٥، ٣٧/٢، ٣٨/١، ٩٣/٢ و ٤٠/٥، ٤٣/١-٤٤، ٤٦/١ و ٣، ٥٠، ٥٨، ٧٤، ٩١).

- پەلەکردن لە بژارکردنى ياسای کاروبارى کەسى و ياساکانى دیکەى نیشتمانى، لە پيناو گونجاندى لەگەل پيوەرە نیودەولە تییەکان، نەخاسەمە ریککەوتننامەى نەھيشتنى ھەموو شيوہیەكى جياکارى دژ بە ئافرەت و ریککەوتننامەى مافی مندال، ھەرۆھە جارنامە و پەپرەونامەى (بيجين).

- ھەموارکردنى ياساکانى خۆجى تا وەك ریککەوتننامەى نەھيشتنى ھەموو جوړە جياکاريیەكى دژ بە ئافرەتان بێت.

- رەتکردنەوہى ئەو جياکاريانەى بەدەر لە ياسان، سەبارەت بە رادەى ھەرە کەمى تەمەنى ھاوسەرى بۆ کچۆلان لە ياسای کاروبارى کەسىدا .

- ھەموارکردنى ماددەى (٧)ى ياسای بارى کەسى تايبەت بە شياوى ھاوسەرى، عەقل و تەواوکردنى تەمەنى ھەژدە سالى، ميکانیزمی پەيمانکاری پيى وایە ئەم مەرجانە جياکاريیان تيدايە دژ بە کەسانى کەمئەندام.

- ھەموارکردنى ماددەى (٩)ى پەيوەست بە ھاوسەرى بەزۆر، لە ياسای کاروبارى کەسىدا.

- چاو خشاندنەوہ بە ماددەى (١٠٨، ١٠٧، ٩٤، ٩٥، ٧) لە ياسای کاروبارى کەسى.

- دۆزينەوہى چارەسەرپيى رېشەيى سەبارەت بە پرسى ئەو مندالانەى باوکیان داعش و دايکیان ئيزدييه، پەيوەست بە ئايين و رەچەلەکیان.

دەستوورى عێراق	پاسپاردەى بانۆرامای خولى گشتگير	سەرنجى لیژنەى مافی مرۆفى عەرەب	سەرنجى لیژنەى سیداو	سەرنجى لیژنەى نەھيشتنى جياکارى رەگەزپەرستى	سەرنجى لیژنەى مافی کەسانى کەمئەندام	ریککەوتننامەى پەيوەندیار
ماددەى ١٤ / ٢٩ / ٣٠ / ٣٢ / ٤٦	٨١ / ١٦	١٣٦			١٢٣ / ١٢٤ / ٤١ / ٤٢ / ١٥٢ / ١٥٤	- مافی کەسانى کەمئەندام / - ریککەوتننامەى سیداو / مافی مندال

لایەنى بەرپرس لە جیبەجێکردن

➤ پەرلەمانى ھەرئيمى کوردستان.

➤ ئەنجومەنى دادوہرى.

➤ ئەنجومەنى شوورای ھەرئيم- وەزارەتى داد.

➤ وەزارەتى ناوخۆ.

➤ وەزارەتى کار و کاروبارى کۆمەلایەتى.

➤ وەزارەتى ئەوقاف و کاروبارى ئايينى.

- وهزارهتی رۆشنیبری و لاوان.
- به پێوه به رایه تی گشتی ئاسایش - ئه نجومه نی ئاسایشی کوردستان.
- ئه نجومه نی بالای گه شه پیدانی خانمان.
- گشت پارێزگار و ئیداره سه ره خوکان.
- نووسینگهی ریکخه ری راسپارده نیوده وه له تیبه کان - سه رۆکایه تی ئه نجومه نی وه زیران.
- دهسته ی سه ره خو ی مافی مرۆف.
- ریکخراوه کانی په یوه نیداری کۆمه لگه ی مه ده نی.
- چالاکانانی مه ده نی.

میکانیزمی جینه جیکردن

- ◆ پێشکه شکردنی لیکۆلینه وه یه ک ده رباره ی ئه و پێشکه وتنه ی به دی هاتوو و پێشنیاز بۆ هه موارکردن.
- ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه نیدار.
- ◆ ئه گه ر پێویست بوو، پرۆژه یاسایه ک پێشکه ش بکریت.
- ◆ کارکردن بۆ پێشکه شکردنی پرۆژه یاسای کاروباری که سی تاییه ت به پیکهاته ئایینه کان.

ماوه ی جینه جیکردن

جینه جیکردنی راسپارده راسته وخۆ له یاش په سه ندردنی پلانی هه ریم، هاوکارت له گه ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه تی فیدرال، به و مه رجی لیکۆلینه وه و پرۆژه یاساکه له ماوه ی یه ک سالی کارکردن ته واو بیته.

لقی پێنجه م: ماف و ده سه که وتی که مئه ندام و خاوه ن پیداو یستی تاییه ت

یاسای به رکار: یاسای ماف و ده سه که وتی که مئه ندام و خاوه ن پیداو یستی تاییه ت ژماره (۲۲) ی سالی ۲۰۱۱ له هه ری می کوردستان - عێراق

عێراق چه ندین کۆتا سه رنجی به بۆنه ی گه فتوگۆکردن له باره ی ئه و راپۆرتانه وه پێ گه یشتوو، که په یوه ستن به مافی مرۆف، گه فتوگۆ له به رده م لیژنه کانی به لپنکاری له نه ته وه به کگرتوو ه کان و کۆمکاری ولاتانی عه رب و ئه نجومه نی مافی مرۆف، ئه وانه ی په یوه ندیبان به که سانی که مئه ندامه وه هه یه، داواشیان لێ کرد یاساکانی به گویره ی گونجانیان له گه ل پێوه ری نیوده وه له تی هه موار بکرین و گه یشتن به وه ی که مئه ندامان ته واوی مافیان پیاده بکن. حکومه تی هه ری می کوردستان یاسای ته ندروست ده روونی ژماره (۸) ی سالی ۲۰۱۳ ی ده رکرد، به ئامانجی پاراستنی مافی نه خو شانی ده روونی و دایبیکردنی چاودیری ته ندروستی و کۆمه لایه تی بۆیان و دووباره شیاندنه وه یان وه ک توێژیکی کارا و چالاک له کۆمه لگه دا.

- وهزاره تی ته ندروستی رێنمایی پێویست ده ربکات بۆ به ئاسان جینه جیکردنی حوکه کانی یاسای ته ندروستی ده روونی ژماره (۸) ی سالی ۲۰۱۳.

- گونجاندنی یاساکانی حکومه تی هه ریم، له نیویاندا یاسای ماف و ده سه که وتی که مئه ندام و خاوه ن پیداو یستی تاییه ت ژماره (۲۲) ی سالی ۲۰۱۱ به شیوه یه کی ته واو له گه ل ریککه وتننامه ی مافی که مئه ندامان.

- که سانی که مئه ندام به یه کسانی و وه ک که سانی دیکه له به رده م یاسادا بناسرین.

- مسۆگه رکردنی مافی که مئه ندام له پیاده کردنی مافی ده نگدان و خو پالوتن بۆ هه لپژاردن.

- په تکردنه وه ی دانانی سزای جه سه ته یی به گویره ی ماده ی ۴۱/ برگه ی ۱ له یاسای سزادان وه ک سزایه کی یاسایی، کاتیکی بریتی ده بیته له وه ی میرد واژۆ له سه ر سزادانی جه سه ته یی هاوسه ره که ی بکات، یان دایک و باوک و مامۆستا له سه ر مندا ل، با ئه وه "له چوارچێوه ی بریاری یاسا، یان عورفیشدا بیته."

- هه موارکردنی رێنمایی ره فتاری پێشه ی پزیشکی سالی ۱۹۵۸ و که فاله تکردنی ئه وه ی که سانی که مئه ندام ئازادانه و به به رچا و روونی وه رازین که له توێژینه وه ی پزیشکی، یان زانستی به شدارییان پێ بکریت.

- پالێشتیکردن له و ریکارانه بۆ ده سه ته به رکردنی مافی که مئه ندام و خاوه ن پیداو یستی تاییه ت له رپی به دیه پینانی یاسا و ژیرخان و دام و ده زگای گونجاوه وه، ده گیڕینه به ر.

- ژبنه گی به کی گونجاو بۆ ئاسان جووله کردنی که مئه ندام و خاوه ن پیداو یستی تاییه ت به دی به یندریت.

- ئاسانکاری بکریت بۆ گه یشتنی مندا لانی که مئه ندام به ته لاری قوتابخانه، مامۆستاش ئاماده بکرین بۆ هه لسوکه وت کردن له گه لیان و بایه خدان به پێشکه شکردنی خزمه تی گه شه پیدانی مندا ل که گونجاو و ئاراسته به مندا لان کرابیته، به گویره ی برگه ی (۴) له ماده ی (۴۰) ی به لپننامه که.

- زيادکردنى رېژە تايبەت بەم بواره له بودجەدا بە گوێرەى رېژەى كورت هێنان كه له لایەن لیژنە یەکی تايبەتمەندی پزیشکییەوه دیاری دەکریت، ئەویش بە پێی پێوهی تايبەت كه وهزارەتى كار و كاروبارى كۆمەلایەتى دەریدەكات.
- بەشداریکردنى كه مەندامان له گەڵاڵەکردنى بریاری پەيوەست بە مافی ئەوان و بە تايبەتیش ئافره تانى كه مەندام.
- پەچاوکردنى بە ئاکام گەياندى ئاماریكى سەراپاگیرى وردى تازه بۆ كه مەندامان، كه بە گوێرەى تەمەن و پەگەز و جوړى كه مەندامى و رېژەكەى له بازاری كاردا، پۆلین بكریت.
- زيادکردنى هەلمەتەكانى هۆشیارکردنەوه بە بەشدارییى كه مەندامان، بە ئامانجى بەرز کردنەوهى ئاستى هۆشیاری سەبارەت بە مافی كه مەندام و بەرهنگاربوونەوهى جیاكارى دژ بە ئەوان و بەهیزکردنى بەشدارى کردنیان له كاروبارى سیاسى و گشتیدا.
- دەستەبەرکردنى ئەوهى كه تیکرایی ژنان و کچانى كه مەندام خزمەتگوزارى كوالیتى بەرزبان بۆ دەستەبەر دەبیت، له ئیواندا خزمەتگوزارى تەندروستى سیكسى و زاوۆی، رېكارى ئاسان و ماقوولیشیان بۆ دەستەبەر بێت.
- هەموارکردنەوهى سیستەمى سەرۆهسیەتى دەرەقق بە كه مەندامى دەرۆونى كۆمەلایەتى، یان عەقلى، كه له برگە ۲ ماددهى ۶۶ و ماددهى ۱۰۴ یاسای مەدەنى ژماره (۴۰) ی سالی ۱۹۵۱ دا هاتوو، هەرۆهها هەموارکردنى ماددهى ۹۴ و ۹۵ و ۱۰۷ و ۱۰۸ یاسای مەدەنى و ماددهى ۷ له یاسای ژماره (۱۸۸) ی سالی ۱۹۵۹، كه كه مەندامى عەقل، یان دەرۆون- كۆمەلایەتى بە شیان له رووى یاساوه نانس.
- زيادکردنى بەشى تايبەت بەوان له بواری كاردا، بە گوێرەى ماددهى (۴۰) / برگە (۴) ی بەلێننامەكه.
- هەولدان بۆ رەتکردنەوهى زاراوهى كه مەندام، زاراوهى خاوهن پیداوێستى تايبەت له جیى ئەو دابندریت، چونكه له رووى دەرۆونەوه كارێگەرى كه مەتره و باشتر له گەل مافی مرۆقدا دەگونجیت.

دەستوورى عێراق	پاسپاردەكانى پانۆرامای خولى گشتگر	تیبینییهكانى لیژنەى مافی مرۆقى عەرەبى	تیبینییهكانى لیژنەى لیژنەى سیداو	تیبینییهكانى لیژنەى نەهیشتنى جیاكارى رەگەزپەرستى	تیبینییهكانى لیژنەى مافی كهسانى كه مەندام	رێككەوتننامە پەيوەندیدارەكان
ماددهى ۲۲ / ۱۵ / ۱۴	۲۹۲	۱۵۲ / ۱۵۲ / ۱۵۹ / ۱۶۱ / ۱۶۲ / ۱۶۵ / ۱۶۶	هـ / ۳۴		۱۷ / ۸ / ۱۹ / ۱۰ / ۱۱ / ۱۲ / ۱۳ / ۱۴ / ۱۵ / ۱۶ / ۱۷ / ۱۸ / ۱۹ / ۲۰ / ۲۱ / ۲۲ / ۲۳ / ۲۴ / ۲۵ / ۲۶ / ۲۷ / ۲۸ / ۲۹ / ۳۰ / ۳۱ / ۳۲ / ۳۳ / ۳۴ / ۳۵ / ۳۶ / ۳۷ / ۳۸ / ۳۹ / ۴۰ / ۴۱ / ۴۲ / ۴۳ / ۴۴ / ۴۵ / ۴۶ / ۴۷ / ۴۸ / ۴۹ / ۵۰ / ۵۱ / ۵۲ / ۵۳ / ۵۴	مافی كه مەندام / بەلێننامەى عەرەبى / - هەردوو بەلێننامە

لایەنى بەرپرس له جێبه جێکردن

- ئەنجومەنى داوهرى.
- وهزارەتى كار و كاروبارى كۆمەلایەتى.
- وهزارەتى گواستنه وه.
- وهزارەتى پەرۆرە.
- وهزارەتى تەندروستى.
- وهزارەتى دارایی.
- وهزارەتى شارەوانى و گەشت و گوزار.
- وهزارەتى رۆشنبیری و لاوان.
- دەستەى گشتى كاروبارى مین.
- كۆمیسىۆنى بالای سەرەخۆى هەلبژاردن و راپرسى.
- ئەنجومەنى بالای گەشەپیدانى خانمان.
- گشت پارێزگار و ئیداره سەرەخۆكان.
- نووسینگەى رېكخەرى پاسپاردە نیودەولەتییهكان- سەرۆكایەتى ئەنجومەنى وهزیران.
- دەستەى سەرەخۆى مافی مرۆق.
- رېكخراوهكانى پەيوەندیدارى كۆمەلگەى مەدەنى.
- چالاکوانانى مەدەنى.

میکانیزمى جێبه جێکردن

- ◆ پيشكەش کردنى لېكۆلینەوه یەك له بارەى ئەو پيشكەوتنەى بەدى هاتوو و پيشنیازی هەموارکردن.
- ◆ كۆبوونەوه له گەل لایەنانى پەيوەندیدار.

- ◆ په له کردن له په سه ندردنی پيشنيزی پرۆژه ياسای ماف و دهسکه وتی کارمندانى بواری کاروبارى مین، که له لایه ن دهسته ی گشتی کاروبارى مینه وه پیشکەش به سه روکایه تی نه نجومه نى وه زيران کراوه.
- ◆ پیشکەش کردنی پيشنيز بۆ ده رکردنی رینمایى له چوارچيويه ی نهو ياسایه ی پیشتر ناوی هات، سه باره ت به زياد کردنی ریزه ی به شداریکردنی ژنانى خاوه ن پيداويستی تايبه ت له ده رفه تی کاردا.

ماوه ی جيبه جیکردن

جيبه جیکردنی راسپارده کان راسته وخۆ دواى په سه ندردنی پلانى هه ريم و هاوکات له گه ل پلانى نيشتمانى بۆ مافى مرؤف له حکومه تی فيدرالدا ده ست پى ده کات، به و مه رجەى ليکۆلینه وه و پرۆژه ياساکه له ماوه ی يه که مین سالی کارکردندا ته واو بن.

لقى شه شه م: جياکارى ره گه زيه رستى

ياسای به رکار: ياسای پاراستنى مافى پيکها ته کان له هه ري می کوردستان- عيراق ژماره (5) ی سالی 2015

رپککه و تننامه ی دژايه تیکردنی جياکارى ره گه زيه رستى، نه وه له ده وه ل تانى نه ندام له و رپککه و تننامه يه ده خوازیت، ياساکانیان هه موار بکن، بۆ قه ده غه کردنی جياکارى به هه موو شیوه يه ک، به و جۆره ی لیژنه ی تايبه تمه ند به به دوا داچوونى جيبه جیکردنی رپککه و تننامه که ليکی ده داته وه، له رپى به تاوان زانینى جياکارى و دانانى ميکانيزمی گونجاو بۆ هه لسه نگاندى سکالایه کان و پاراستنى که مینه ی نه تنى و ئايینی (پيکها ته کان). به هه مان شیوه ده ستوورى عيراقيش له گه ليک مادده ی جيا جيا دا ئاماژه ی به قه ده غه کردنی جياکارى ده ره ق به مافى که مینه کان (پيکها ته کان) کردوه، به تايبه تی له رووی پياده کردنی کولتوورى خۆيان و به کاره پنانى زمانیان و به شداریکردنیان له به رپوه بردنی نه و ناوچانه ی نه وانى تپدان، هه و ليش له ئارادايه بۆ ده رکردنی ياسا به و جۆره ی نه و مه رجانه ی نيوده وه ل تى و ده قه کانى ده ستوور بگريته وه.

ياسای پاراستنى مافى پيکها ته کان له هه ري می کوردستان ژماره (5) ی سالی 2015 بۆ نه وه ده رچوو، مافى سياسى و مه ده نى و کۆمه لایه تی و کولتوورى و ئابوورى پيکها ته کان به گوپره ی ياسای ناوخۆ و نيوده وه ل تى بپاريزیت، هه روه ها چه سپاندى رۆحى ريزگرتن و لیبورده یی و پيککه وه ژيان له نيوان هاوولاتیانى کوردستانى عيراقدا.

- به ته واوه تی ئاویتته کردنی رپککه و تننامه کانى نيوده وه ل تى بۆ نه هيشتنى هه موو جۆره کانى جياکارى ره گه زيه رستى له نيو سيسته مى ياساییدا، به و مه رجەى له کاتى ناته بايیدا پيشينه به رپککه و تننامه ی نيوده وه ل تى به سه ر ياساکانى ناوخۆ ده دریت.

- ده رکردنی ياسایه ک بۆ پاراستنى مافى که مینه کانى ئايینی بۆ ساز کردنی زه مینه ی پياده کردنی مافى خۆيان له رووی ئازادى خواپه رستيبه وه.

- په يپه وکردنی ياسای نه وتۆ که رپ له جياکارى له سه ر بنه ماى ئايین، يان باوه ر، يان چه زى سيکسى و به سزا گه ياندى ده ره قيان، بگريته خۆ.

- چرکردنه وه ی هه ولئى به ره نگاربوونه وه ی جياکارى فره لایه ن، که ژنانى که مئه ندامى سه ر به پيکها ته ی نه تنى يان ئايین يان زمان، رووبه رووی ده بنه وه.

- چرکردنه وه ی هه ولئى به ره نگاربوونه وه ی جياکارى فره لایه ن، که ژنان و کچانى که مئه ندام رووبه رووی ده بنه وه، له م رووه وه رپکارى کاربگه ر بگريته به ر.

- زۆر بوخت جيبه جیکردنی نه و رپکارانه ی ئامانجیان به ره نگاربوونه وه ی جياکارى فره لایه ن، نه خاسمه جياکارى دژ به ژنانى که مئه ندام که له ناوچه ی گوندنشیندا ده ژین و ژنانى که مئه ندامى ئاواره، يان په نابەر يان کۆچه ر، هه روه ها ژنانى که مئه ندامى سه ر به که مینه ی نه تنیکى، يان ئايینی، يان زمان (نه م راسپارده يه راسته وخۆ ئاراسته ی حکومه تی هه ري می کوردستان کرا).

- بلأو کردنه وه ی کولتوورى ناجياکارى و ريزگرتن له نه وانى دى و لیبورده یی، به پيى بنه ماى هاوولاتی بوون و ريزگرتن له فره یی، نه ویش له رپى زيادکردنی پرۆگرامى حکومه ت، به هاوکارى رپکخراوه کانى کۆمه لگه ی مه ده نیی، که ئامانجى پرۆگرامه که بلأو کردنه وه ی کولتوورى مافى مرؤفه، له نيويشياندا گه شه پيدانى پرۆگرامه کانى په روه رده، به و مه رجەى نه و پرۆگرامه به به شدارى دامه زراوه کانى نيشتمانى و رپکخراوه کانى کۆمه لگه ی مه ده نى جيبه جى بکريت.

دستورى عىراق	راسپاردەكانى بانۇراماى خولى گشتگر	تېبىئىيەكانى لىژنەى مافى مرؤفى عەرەبى	تېبىئىيەكانى لىژنەى سىداو	تېبىئىيەكانى لىژنەى نەھىشتى جىكارى رەگەزپەرستى	تېبىئىيەكانى لىژنەى مافى كەسانى كەمئەندام	رىككەوتننامە پەيوەندىدارەكان
ماددەى ۳ / ۴ / ۷ / ۱۴ / ۲۰ / ۱۵	۲۸۹ / ۹۸ / ۲۹	۳۳		۱۰ / ۸	۱۳ / ۱۴	كۆتايى ھىنان بە ھەموو شۆۋەبىھى جىكارى رەگەزپەرستى ھەردوو پەيمان بەلئىننامەى عەرەبى

لاپەنى بەرپرس لە جىبە جىكردن

- پەرلەمانى ھەرېمى كوردستان.
- وەزارەتى ئەوقاف و كاروبارى ئايىنى.
- وەزارەتى ناوخۆ.
- وەزارەتى پەرورەدە.
- وەزارەتى تەندروستى.
- وەزارەتى رۆشنىبرى و لاوان.
- وەزارەتى كار و كاروبارى كۆمەلەبەتى.
- وەزىرى ھەرېم بۆ كاروبارى بېككەتەكان.
- گشت پارىزگار و ئىدارە سەربەخۇكان.
- نووسىنگەى رىكخەرى راسپاردە ئىودەولەتئىبەكان - سەرۇكاپەتى ئەنجومەنى وەزىران.
- دەستەى سەربەخۆى مافى مرؤف.
- رىكخراۋەكانى پەيوەندىدارى كۆمەلگەى مەدەنى.
- چالاكوانانى مەدەنى.

مىكانىزمى جىبە جىكردن

- ◆ پىشكەش كرنى لىكۆلئىنەۋەيەك لەبارەى ئەو پىشكەوتنەى بەدى ھاتووہ.
- ◆ كۆبوونەۋە لەگەل لاپەنانى پەيوەندىدار.

ماۋەى جىبە جىكردن

ئەم راسپاردەيە راستەوخۆ دواى پەسەندكردىنى پلانى ھەرېم، ھاوكات لەگەل پلانى نىشتمانى بۆ مافى مرؤف لە حكومەتى فیدرال، جىبە جى دەكرېت، بەو مەرجەى لىكۆلئىنەۋە و پرۆژەياساكە لە ماۋەى يەكەمىن سالى كاركردىندا تەواو بكرىن.

لقى ھوتەم: توندوتىژىى وابەستە بە سىكس و رزگاربووان لە تاوانەكانى داعشى تىرۆرىست

لە نپو تېكرپاى ئەو پىشپىلكارىيەنى بە دەستى رىكخراۋى تىرۆرىستى داعش كران، بە كۆيلە كرنى سىكس و توندوتىژى سىكسى. لە كاتى ئەو قەيرانەدا رىكخراۋەكانى ئىودەولەتى و دەستەگەلى پەيمانكارى سەرنجيان دا، لە عىراقدا كەلئىنى ياساى ھەبە سەبارەت بە پەفتاركردن لەگەل ئەم تاوانانە و ھەندىك جۆرە توندوتىژى سىكسى. لەم چوارچىۋەبەدا ياساى خانمانى رزگاربووى ئىزدى ژمارە (۸)ى سالى ۲۰۲۱ دەرچوو، لە ماۋەى ئامادەكردىنى پلان لە حكومەتى فیدرالدا، سەربارى ئەو ئەركەى حكومەتى ھەرېمى كوردستان لەم بوارەدا بەجىي گەياندووہ.

- بە كۆيلەكردىنى سىكسى و بازرگانىكردن بە مرؤف بە مەبەستى قۇرخكارى سىكسى، بە نياساى دابندرىن، كە تاوانى جودان لە پفاندن و بە بارمتە گرتن.

- برپاردان و جىبە جىكردىنى ھەموو ئەو ياساينەى ھەموو جۆرە توندوتىژىيەكى سىكسى قەدەغە دەكەن.

- پەپرەكردىنى ياساىەك سەبارەت بە رزگاربووان لە دەستى ئەو تاوانانەى رىكخراۋى داعش كردوونى، ھەرۋەھا مسۆگەركردىنى ئەۋەى بە گوڭرەى پىۋەر و بنەماى ئىودەولەتى مافى مرؤف بن.

- گشتاندىنى پرۆسەى رەچاوكردنى پوانگەى كەمئەندامى لە كارنامەى ھەرېم بۆ جىبە جىكردىنى برپارى ئەنجومەنى ئاسايش ژمارە (۱۳۲۵)ى سالى ۲۰۰۰ سەبارەت بە ئافرەت و ئاشتى و ئاسايش.

- كرنەۋەى بنكەى تايبەت بۆ پىشكەشكردىنى ئاسانكارى ياساى، بە مەبەستى بە ئاسان ۋەدەستھىنانى زانىارى لە قوربانى.

- ھەنگاۋى پەلە بگىرئە بەر بۆ پىشكەشكردىنى پىشتىۋانى پىشكى و دەرۋونى و ماددى و جۆرى دىكەى پىشتىۋانى بۆ قوربانىان و قەرەبووكردەۋەيان بە شۆۋەبەكى گونجاو، كە برىتئىيە لە گەپاندەۋەى ماف و قەرەبوو و دووبارە شىاندەۋە و رازىكردن و گەرەنتى دووبارەنەبوونەۋەيان پىبدرئ.

- دابینکردنی په ناگهیکه بۆ چارهسهرکردنی کیشهی پزگاربووان.
 - ههموو پښووشوین و ریکاریکی پیویست بگیریتته بهر بۆ پزگارکردنی ئه و ئن و کچانهی هیشتا له دهست ریکخراوی تیروریتتیدا ماون، تاوانبارانیش پادهستی دادگا بکریئن.
 - یارمتهی ئه و ئن و مندالانه بدریت که قوربانی توندوتیژی و ئازاد دهکریئن یان له کۆیلایهتی و پرفاندن پزگار دهکریئن، ئنجا ئاسانکردنی ریکاری به دهستههینانی خزمهتگوزاری یاسایی و مرویی بۆ پزگاربووان.
 - گشتاندنی رهچاوکردنی سیکسه دیدگا له سیاسهتی په یوه نیدیاد به بابتهی که مئه ندام و نه گشتاندنی رهچاوکردنی دیدگای که مئه ندامی له یاسا و سیاسهتی په یوه نیدیاد به بابتهی سیکسه وه، وهک ستراتیتیژی نیشتمانی بۆ گه شه پیدانی واقعی ژنانی عیراق بۆ ماوهی ۲۰۱۴-۲۰۱۸، ههروهها ستراتیتیژی نیشتمانی بۆ دژایه تیکردنی توندوتیژی دژ به ئافرهت ۲۰۱۳، ههروهها کارنامهی نیشتمانی بۆ جیبه جیکردنی بریاری ئه نجومهنی ئاسایش ژماره (۱۳۲۵)ی سالی ۲۰۰۰ سه بارهت به ئافرهت و ئاشتی و ئاسایش بۆ ماوهی ۲۰۱۴-۲۰۱۸، ههروهها ستراتیتیژی نیشتمانی بۆ گه شه پیدانی رهوشی ئافرهت له ههریمی کوردستان له ماوهی ۲۰۱۳-۲۰۱۹.
 - به به شدارییهکی کردنهی له لایه ن ئه و ریکخراوانهی نوینه رایهتی ژنان و کچانی په یوه نیدیاد دهکهن، ریکاری کاریگهر بگیریتته بهر بۆ گشتاندنی بابتهی رهچاوکردنی دۆخی که مئه ندامی له ههموو سیاسهت و یاسایهکی په یوه نیدیاد به لایه نی سیکسه وه، له وانه پرۆژه یاسای پاراستن له توندوتیژی خیزانی، ههروهها بۆ گشتاندنی بابتهی رهچاوکردنی روانگهی سیکسی له ههموو سیاسهت و یاساپیژیهکی په یوه نیدیاد به که مئه ندامی.
 - بلاوکردنه وهی هۆشیار له باره ی پرۆژه یاسای پاراستن له توندوتیژی نیو خیزان له کۆمه لگه دا.

دستوری عیراق	راسپاردنهکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییهکانی لیژنه ی مافی مروۆفی عهره بی	تیبینییهکانی لیژنه ی سیداو	تیبینییهکانی لیژنه ی نه هیشتهی جیاکاری رهگه ز به رستی	تیبینییهکانی لیژنه ی مافی کهسانی که مئه ندام	ریککه وتنامه په یوه نیدیاد رهکان
مادده ی ۳ / ۴ / ۷ / ۱۴ / ۲۰ / ۱۵	۲۹ / ۹۸ / ۲۸۹	۳۳		۱۰ / ۸	۱۲ب / ۱۴ب	- کۆتایی هینان به ههموو شیوهیهکی جیاکاری رهگه ز به رستی - ههردوو په یمان - به ئیننامه ی عهره بی

لایه نی به ریرس له جیبه جیکردن

- ئه نجومه نی دادوه ری.
- په ره مانی ههریمی کوردستان.
- ئه نجومه نی شوورای ههریم - وهزاره تی داد.
- داواکاری گشتی - وهزاره تی داد.
- وهزاره تی ناوخۆ.
- وهزاره تی پیشمه رهگه.
- وهزاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- وهزاره تی ئه وقاف و کاروباری ئایینی.
- وهزاره تی بهروه ده.
- وهزاره تی گواستنه وه و گه یاندن.
- به رپوه به رایه تی گشتی ئاسایش - ئه نجومه نی ئاسایشی ههریمی کوردستان.
- دژه تیرۆر - دهزگای ئاسایشی ههریمی کوردستان.
- دهسته ی لیکۆلینه وه و کۆکردنه وهی به لگه کان و چاره سه رکردن.
- نووسینگه ی پزگارکردنی رپیندراوانی ئیزدی.
- ئه نجومه نی بالای گه شه پیدانی خانمان.
- گشت پاریزگار و ئیداره سه ره خۆکان.
- نووسینگه ی ریکخه ری راسپاردنه نیوده وه له تیبیه کان - سه رۆکایه تی ئه نجومه نی وه زیان.
- دهسته ی سه ره خۆی مافی مروۆف.
- ریکخراوهکانی په یوه نیدیادی کۆمه لگه ی مه ده نی.

➤ چالاکوانانی مەدەنی.

میکانیزی جیبە جیکردن

◆ پیشکەشکردنی توێژینە و یەك لە بارە ی پیشکەوتنی بە دەستەتوو.

◆ کۆبوونە وە لە گەل لایەنانی پە یووە نەیدار.

◆ پیشکەش کردنی پرۆژە یاسایەك.

ماوە ی جیبە جیکردن

جیبە جیکردنی راسپاردەکان راستە و خۆ دوای پە سە نەدکردنی پلانی هەر ئیم، هاوکات لە گەل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف لە حکومەتی فیدرالدا دەست پێ دەکات، بە و مەرجه ی لیکۆلینە و و پرۆژە یاسایەك لە یە کە مین سالی کارکردندا تەواو بکری.

لقی هەشتەم: بيمه ی تە ندروستی

کابینە ی نۆبە می حکومەتی هەر ئیمی کوردستان کار دەکات بۆ پەرە پیدانی کەرتی تە ندروستی گشتی و گە یانندی خزمە تگوزاری تە ندروستی بە هاوولاتیان بە باشتترین شیو، و هەول دەدات بۆ جیبە جیکردنی سیستمی بيمه ی تە ندروستی بە پێی پێوهری گونجاو لە گەل بارودۆخی هەر ئیمی کوردستان، هەر وە ها کار دەکات بۆ دانانی پرۆژە یاسای مافەکانی نە خۆش و دووبارە ریکخستنه وە ی ئەرک و مافی پزیشکان.

ئە مە ی خوار وە گشت راسپاردەکانی تايبەت بە بيمه ی تە ندروستی:

- دەرکردنی یاسای بيمه ی تە ندروستی تايبەت بە هەر ئیم، بە و جۆره ی چاودێری تە ندروستی بۆ هە موو توێژەکانی کۆمەل دەستە بەر بکات. لە لایەن حکومەتی فیدرال وە یاسای بيمه ی تە ندروستی ژماره (۲۲) ی سالی ۲۰۲۰ دەرچوو.

- زیادکردنی بودجه ی تايبەت بە کەرتی تە ندروستی.

- ئە و دەرمانە ی هاوردە دەکریت، بە مەرجه ی چاودێری و کوالیتی کۆنترۆل بێت.

- کە مکردنە وە ی خەرجه ی بەرزی چاره سەرکردن لە نە خۆشخانە ی کەرتی تايبەتدا.

- ئامادە کردنی گە لالە یەك بۆ کرینی دەرمان و پیداو یست و ئامپیری پزیشکی و خزمە تگوزاری پە یووە نەیدار، بە گوێره ی ریککە و تننامە ی چوارچێوه ی رە چا و کردنی بە لگە نامەکانی نیو دە و لە تی و بە کارهینانی لە کێبەرکی کە مکردنە وە ی کراو و دیاریکراو، جا چ نیشتمانی بێت، یان نیو دە و لە تی، ئە مە ئەرکی دە سە لاتی گریبە سترکردنە لە هەر ئیمدا.

دەستووری عێراق	راسپاردەکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تێبیینیەکانی لیژنە ی مافی مرۆفی عەرەبی	تێبیینیەکانی لیژنە ی سیداو	تێبیینیەکانی لیژنە ی نەهیشتنی جیاکاری رەگەزپەرستی	تێبیینیەکانی لیژنە ی مافی کەسانی کە مئە ندام	ریککە و تننامە پە یووە نەیدارەکان
ماددە ی ۳۱		۳۱				بە ئێننامە ی نیو دە و لە تی تايبەت بە مافی ئابووری، کۆمە لایە تی، کولتوور بـ ئێننامە ی عەرەبی

لایەنی بەرپرس لە جیبە جیکردن

➤ پەرلەمانی هەر ئیمی کوردستان.

➤ ئە نجومەنی شوورای هەر ئیم- وە زارە تی داد.

➤ وە زارە تی تە ندروستی.

➤ وە زارە تی پلان دانان.

➤ وە زارە تی دارایی.

➤ گشت پارێزگار و ئیدارە سەر بە خۆکان.

➤ نووسینگە ی ریکخەری راسپاردە نیو دە و لە تی بیه کان- سەرۆکایە تی ئە نجومەنی وە زیران.

➤ دەستە ی سەر بە خۆی مافی مرۆف.

➤ ریکخراوەکانی پە یووە نەیداری کۆمە لگە ی مەدەنی.

➤ چالاکوانانی مەدەنی.

میکانیزی جیبە جیکردن

◆ پیشکەشکردنی لیکۆلینە و یەك لە بارە ی پیشکەوتنی بە دەستەتوو.

◆ کۆبوونە وە لە گەل لایەنانی پە یووە نەیدار.

◆ پیشکەشکردنی پرۆژە یاسایەك.

ماۋەى جىيە جىكردن

جىيە جىكردىنى راسپاردە راستەوخۇ لە پاش پەسەندىكردىنى پلانى ھەرېم، ھاۋكات لەگەل پلانى نىشتىمانى بۇ مافى مروۇف لە حكومەتى فېدرال، بەو مەرجەى تويۇزىنەۋە و پروژە ياساسايەك لە يەكەمىن سالى كاركردن تەۋاۋ بكرېن.

لقى نۇبەم: ئەشكەنجە و شوئىن بزركردىنى بەزۇر

رېڭكراۋەكانى نىۋدەۋلەتى و لىژنەكانى بەلېنكار و ميكانىزىمى پانۇراماى خولى گشتگىر، بەردەۋام دەبن لە پىشكەشكردىنى راسپاردە و سەرنج سەبارەت بەۋەى پىۋىستە ياساكانى عىراق ھەموار بكرېن، بەو جۇرەى جىيە جىكردىنى كاراى رېڭكەۋتننامەكانى نىۋدەۋلەتى لى بکەۋىتەۋە، لە نىۋياندا رېڭكەۋتننامەى دۇايە تىكردىنى ئەشكەنجە و رېڭكەۋتننامەى پاراستنى ھەموو كەسەك لە شوئىن بزركردىنى بەزۇر، بە شىۋەبەكى تايبە تىش پىشت بە ياساكارىيەكى ئەۋتۇ بىستىرەت، بۇ بە ئاشكرا ناسىنى تاۋانى ئەشكەنجە بەو جۇرەى رېڭكەۋتننامەكە باسى دەكات، ھەرۋەھا زۇر بە روۋنى تاۋانى شوئىن بزركردىنى پىناسە بكرېت، سەربارى دەقى دىكە كە لە ھەردوۋ رېڭكەۋتننامەكە و بەلېننامەى عەرەبى بۇ مافى مروۇفدا ھاتوون.

- ياساسايەك دابندىرېت كە ھەموو جۇرە سزايەكى جەستەيى قەدەغە بكات، بەو جۇرەى لەگەل رېڭكەۋتننامەكانى پەيوەندىدار بە بەرەنگاربوۋنەۋەى ئەشكەنجە و شوئىن بزربوۋنى بەزۇر بگونجېت.

- بە تاۋان ناسىنى شوئىن بزركردىنى بەزۇر، كە تاۋانىكى دژە مروۇفايە تىبە، ئەۋىش بەپى دەقى ئەۋ پىۋەرەنەى لە ماددە (۵)ى رېڭكەۋتننامەى پاراستنى ھەموو كەسەك لە شوئىن بزركردىنى بەزۇردا ھاتوون.

- لە ياساى نىشتىمانىدا پىناسەيەك بۇ تاۋانى ئەشكەنجە دابندىرېت، بەو جۇرەى لەگەل رېڭكەۋتننامەى نىۋدەۋلەتى بۇ بەرەنگاربوۋنەۋەى ئەشكەنجە و جۇرەكانى دىكە رەفتار، يان سزاي سەخت، يان نامروۇقانە، يان سوۋكامىزى سالى ۱۹۸۷ بگونجېت، تاۋانى ئەشكەنجە بە تاۋانىكى فرە مەترسىدار دابندىرېت، سزاي ئەنجامدەرىشى توندتر بكرېت، مافى قەرەبوۋكردەۋەى قوربانىش مسۇگەر بكرېت.

- لە ياساى نىشتىمانىدا شوئىن بزركردىنى بەزۇر ۋەك تاۋانى سەربەخۇ تۇمار بكرېت، ئەۋىش بە گوپرەى ئەۋ پىناسەيەكى لە ماددە (۲)ى رېڭكەۋتننامەى پاراستنى ھەموو كەسەك لە شوئىن بزركردىنى بەزۇردا ھاتوۋە، بەۋەى ھەندىك كىردار لە ياساى سزاكارى عىراقدا بە ناۋىشانى شوئىن بزركردىنى بەزۇردا تۇمار كراۋن، لەۋانە دەسگىركىرن، يان بەندىكرن، يان رفاندن، ھەموو ئەم كىردارەنە بە شوئىن بزركردىنى بەزۇر دادەندىرېن، كاتىك لەلايەن قەۋارەى نادەۋلەتەۋە دەكرېن.

- دانانى ميكانىزىمى چاۋدېرى لە پىناۋ رېگرتن لە ئەشكەنجە و جۇرەكانى دىكە رەفتارى سەخت، يان نامروۇقانە، يان پىشەپىيانە لە ھەموو ئەۋ رېۋوشوئىنەى ئازادىي كەمئەندامىان تىدا زەۋت دەكرېت، ھەرۋەھا دانانى ميكانىزىمىك بۇ پىشكەشكردىنى سكاللا، بەو چەشەنى كەمئەندام بە ئاسانى بتوانىت پەناى بۇ بىات.

- ھەمواركردىنى ماددەى ۴۱/ بېرگەى ۱ لە ياساى سزادان يان رەتكىرنەۋەى، ياساىكەش دابندىرېت كە ھەموو جۇرە سزايەكى جەستە بە ھەموو شىۋەبەك قەدەغە بكرېت، ھەرۋەھا قەدەغەكردىنى توندوتىژى و ئەشكەنجەش جىيە جى بكرېت كە لە بېرگەى ۴ ماددەى ۲۹ و لە بېرگەى (۱/ج)ى ماددەى ۳۷ دەستور و لە ھەردوۋ ماددەى ۳۳۳ و ۴۲۱ى ياساى سزاداندا ھاتوون.

- بەۋاداچوون بۇ ھەموو شىۋەبەكى ئەشكەنجە بكرېت (ئەگەر ھەبىت)، لە ھەموو قۇناغەكانى دۇسىپى سزاكارى كە سەرىپچى مافى مروۇقانەى تاكى تىدا كرابېت.

- بەردەۋامبوون لە گونجاندنى پەپرەۋكردىنى پروژە ياساكانى، بەو جۇرەى لەگەل رېڭكەۋتننامەى پەيوەندىدار بە بەرەنگاربوۋنەۋەى شوئىن بزركردىنى بەزۇردا كۆك دەبن .

دەستورى عىراق	راسپاردەكانى پانۇراماى خولى گشتگىر	تىبىنىيەكانى لىژنەى مافى مروۇفى عەرەبى	تىبىنىيەكانى لىژنەى سىداۋ	تىبىنىيەكانى لىژنەى نەھىشتى جىكارى رەگەزپەرسىتى	تىبىنىيەكانى لىژنەى مافى كەسانى كەمئەندام	رېڭكەۋتننامە پەيوەندىدارەكان
ھەردوۋ ماددەى ۲۷/۱۹	۱۵۲ / ۲۷	۵۲			۲۹ب / ۲۰ب / ۲۹ج	- دۇايە تىكردىنى ئەشكەنجە / - شوئىن بزركردىنى بە زۇر / مەدەنى و سىياسى

لايەنى بەرپرس لە جىيە جىكردن

- پەرلەمانى ھەرېمى كوردستان.
- ئەنجومەنى دادوۋەرى.
- ئەنجومەنى شوۋراى ھەرېم- ۋەزارەتى داد.
- ۋەزارەتى ناۋخۇ.

- وهزاره تی ته ندروستی.
- گواستنه وه و گه یاندن.
- وهزاره تی کاروباری شه هیدان و ئه نفالکراوان.
- وهزاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- بهرپۆه به رایه تی گشتی ئاسایش - ئه نجومه نی ئاسایشی هه ریمی کوردستان.
- دژه تیرۆر- ده زگای ئاسایشی هه ریمی کوردستان.
- نووسینگه ی ریکخه ری پاسپارده نیوده وه لئه تیبه کان- سه رۆکایه تی ئه نجومه نی وه زیران.
- ده سته ی سه ره خۆی مافی مرۆف.
- ریکخراوه کانی په یوه نیداری کۆمه لگه ی مه ده نی.
- چالاکوانانی مه ده نی.

میکانیزمی جیبه جیکردن

- ◆ پێشکه شکردنی لیکۆلینه وه یه ک ده رباره ی پێشکه وتنی به دیهاتوو.
- ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه نیدار.
- ◆ پێشکه شکردنی پرۆژه ی یاسایه ک.

ماوه ی جیبه جیکردن

جیبه جیکردنی پاسپارده راسته وخۆ دوا ی په سه ندرکردنی پلانی هه ریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه تی فیدرالدا ده ست پێ ده کات، به و مه رجه ی لیکۆلینه وه و پرۆژه یاساکه له یه که مین سالی کارکردندا ته واو بکری.

لقی ده یه م: تاوانی نیوده وه لئه تی

په شنوو سی پرۆژه یاسای دادگای که تنی تایبه ت به تاوانه کانی داعش له هه ریمی کوردستان ئاماده کراوه، له لایه ن پسیۆپانی شه وه زۆر به وردی خویندراوه ته وه، له په رله مانی کوردستانیش یه که مین خویندنه وه ی بۆ کرا، تاوانی کۆکوژ (جینۆساید)، تاوانی دژه مرۆفایه تی و تاوانی جهنگ، له ره شنوو سی یاسایه که دا خراونه ته نیو تاوانی نیوده وه لئه تیبه وه. -برپاری دانانی یاسایه ک تاوانی نیوده وه لئه تی قه ده غه بکات که تاوانی کۆکوژ (جینۆساید) و تاوانی جهنگ و تاوانی دژه مرۆفایه تی بگریته وه.

ده ستووری عیراق	راسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری ره گه زپه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی که سانی که مئه ندام	ریککه وتنامه په یوه نیدارده کان
هه ردوو مادده ی ۸/۷	۴۴					کاراکردنی برپاری ئه نجومه نی ئاسایشی ژماره (۲۳۷۹) ی سالی ۲۰۱۷

لایه نی به رپرس له جیبه جیکردن

- په رله مانی هه ریمی کوردستان.
- ئه نجومه نی دادوه ری.
- ئه نجومه نی شوورای هه ریم- وهزاره تی داد.
- وهزاره تی ناوخۆ.
- بهرپۆه به رایه تی گشتی ئاسایش- ئه نجومه نی ئاسایشی هه ریمی کوردستان.
- دژه تیرۆر- ده زگای ئاسایشی هه ریمی کوردستان.
- وهزاره تی پێشمه رگه.
- وهزاره تی کاروباری شه هیدان و ئه نفالکراوان.
- وهزاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- گشت پارێزگار و ئیداره سه ره به خۆکان.
- نووسینگه ی ریکخه ری پاسپارده نیوده وه لئه تیبه کان- سه رۆکایه تی ئه نجومه نی وه زیران.
- ده سته ی سه ره به خۆی مافی مرۆف.
- ریکخراوه کانی په یوه نیداری کۆمه لگه ی مه ده نی.
- چالاکوانانی مه ده نی.

میکانیزمی جیبہ جیکردن

- ◆ پیشکشکردنی لیکوئینہ وہیہک له باره‌ی پیشکشه وتنی به دیهاتوو.
- ◆ کوپوونه وه له گه‌ل لایه نانی په یوه‌ندی‌دار.
- ◆ پیشکشکردنی پرۆژه یاسایه‌ک.

ماوه‌ی جیبہ جیکردن

جیبہ جیکردنی راسپارده راسته‌وخۆ دوای په‌سه‌ندکردنی پلانی هه‌رێم، هاوکات له‌گه‌ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه‌تی فیدرالدا ده‌ست پێ ده‌کات، به‌و مه‌رجه‌ی لیکوئینه‌وه و پرۆژه یاسایه‌ک له‌ ماوه‌ی سالی یه‌که‌می ده‌ستی‌یکردنی کاردا ته‌واو بن.

لقی یازده‌یه‌م: توندوتیژی خیزانی

یاسای به‌رکار: یاسای دژایه‌تیکردنی توندوتیژی ناو خیزان ژماره (۸) ی سالی ۲۰۱۱ له حکومه‌تی هه‌رێمی کوردستان-

عیراق

له‌به‌ر رۆشنایی چوونی عیراق بۆ نیو ریکه‌ه‌وتنه‌نامه‌ی نه‌ه‌یشتنی هه‌موو جۆره جیاکارییه‌کی دژ به‌ ئافره‌ت و بۆ رووبه‌رووبونه‌وه‌ی دیارده‌ی توندوتیژی خیزان، یاسایه‌کی تایبه‌ت به‌ دژایه‌تیکردنی توندوتیژی ناو خیزان به‌ ژماره (۸) ی سالی ۲۰۱۱ له هه‌رێمی کوردستان- عیراق ده‌رکرا. ئه‌و یاسایه‌که‌مین یاسای هاوچه‌شنی خۆیه‌تی له عیراقد، یاسایه‌که‌ ۱۳ حاله‌ت له حاله‌ته‌کانی ده‌ستدریژی نیو خیزان و قۆرخکردنی ژنی به‌ تاوان ناسیوه، بۆ هه‌ر حاله‌تیکیش سزای کاریگه‌ری بپار داوه، هه‌روه‌ها دادگای تایبه‌ت به‌ توندوتیژی ناو خیزان پیکه‌ی‌ندراون.

- بلاو کردنه‌وه‌ی کولتووری جیاوازی نه‌کردن له‌ پێی زیادکردنی به‌نامه‌کانی حکومه‌ت و به‌ هاوکاری له‌گه‌ل ریکه‌خراوه‌کانی ئامانجداری کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی.

- په‌ی‌په‌وه‌کردنی پرۆژه یاسای په‌یوه‌ست به‌ توندوتیژی نیومال و گوپینی ئه‌و یاسایه‌ی پێ به‌ پاساوه‌ی‌نانه‌وه به‌ ناموس وه‌ک داکوکیکردنێکی یاسایی له توندوتیژی دژ به‌ ئافره‌تان.

- پاراستنی ئه‌و ژنانه‌ی هانا له‌ ده‌ست حاله‌ته‌کانی توندوتیژی نیو خیزان ده‌بن.

- گرتنه‌ به‌ری رپوشوینی کارا به‌ به‌شداریه‌کی کردنه‌ی له‌لایه‌ن ئه‌و ریکه‌خراوانه‌ی نوینه‌رایه‌تی ژنان و کچانی که‌مه‌ندام ده‌کن، بۆ گشتاندنی روانگه‌ی که‌مه‌ندامی له هه‌موو سیاسه‌ت و یاساکاری په‌یوه‌ندی‌دار به‌ پرسی سیکیسی، له‌ نیو پرۆژه یاسای پاراستن له توندوتیژی نیو خیزان، هه‌روه‌ها بۆ گشتاندنی روانگه‌ی سیکسانه له هه‌موو سیاسه‌ت و یاساکاری په‌یوه‌ندی‌دار به‌ پرسی که‌مه‌ندامیه‌وه.

ده‌ستووری عیراق	راسپارده‌کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی مافی مرۆفی عه‌ره‌بی	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی سیداو	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی نه‌ه‌یشتنی جیاکاری ر‌ه‌گه‌زه‌په‌رستی	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی مافی که‌سانی که‌مه‌ندام	ریککه‌ه‌وتنه‌نامه په‌یوه‌ندی‌داره‌کان
ماده‌ی ۱۴ / ۱۵ / ۲۹	۶۱ / ۶۸ / ۷۶ / ۷۹ / ۹۰ / ۲۵۴ / ۶۶ / ۱۵۱ / ۱۳۸ / ۸۰ / ۲۶۱	۱۰۱	۱۴ج		۱۱۳ / ۱۱۴	- ریککه‌ه‌وتنه‌نامه‌ی سیداو / - ریککه‌ه‌وتنه‌نامه‌ی مافی مندا / - هه‌ردوو په‌یماننامه

لایه‌نی به‌رپرس له جیبه‌جیکردن

- وه‌زاره‌تی ناو‌خۆ.
- وه‌زاره‌تی ته‌ندروستی.
- وه‌زاره‌تی کار و کاروباری کۆمه‌لایه‌تی.
- وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده.
- ئه‌نجومه‌نی بالای گه‌شه‌پیدانی خانمان.
- گشت پارێزگار و ئیداره‌ سه‌ربه‌خۆکان.
- نووسینگه‌ی ریکه‌خه‌ری راسپارده نیوده‌وله‌تییه‌کان- سه‌رۆکایه‌تی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران.
- ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف.
- ریکه‌خراوه‌کانی په‌یوه‌ندی‌دار کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی.
- چالاکوانانی مه‌ده‌نی.

میکانیزمی جیبه جیکردن

◆ پیشکەشکردنی لیکۆلینه و هیهک له باره‌ی پیشکەوتنی بە دەستەتاتوو.

◆ کۆبوونەوه له گەڵ لایەنانی په‌یوه‌ندی‌دار.

ماوه‌ی جیبه‌جیکردن

جیبه‌جیکردنی راسپاردە راسته‌وخۆ دوا‌ی په‌سه‌ندکردنی پلانی هه‌رێم، هاوکات له‌گەڵ پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه‌تی فیدرالدە دەست پێ ده‌کات، به‌و مه‌رجه‌ی لیکۆلینه‌وه و پرۆژه‌یاساکه له‌یه‌که‌مین سالی کارکردندا ته‌واو بکری‌ن.

لقى دوا‌زده‌یه‌م: ئازادیی را‌ ده‌ربهرین و گه‌یشتن به‌ زانیاری

یاسای به‌رکار: یاسای مافی به‌ده‌سته‌ینانی زانیاریی ژماره (۱۱) ی سالی ۲۰۱۳ ی هه‌رێمی کوردستان- عیراق

پالپشت به‌ حوکمه‌کانی ماده‌ی (۳۸) له‌ ده‌ستووری عیراق و حوکمه‌کانی په‌یمانی نیوده‌وله‌تی تایبته‌ به‌ مافی مه‌ده‌نی و سیاسی و جارنامه‌ی گه‌ردوونی مافی مرۆف و کارا کۆمیتتی لیژنه‌ی تایبته‌مه‌ند به‌ مافی مرۆف، حکومه‌تی هه‌رێم یاسای مافی به‌ده‌سته‌ینانی زانیاری ده‌رکرد، به‌ ئامانجی چه‌سپاندنی به‌مای روناکی (شه‌فافیه‌ت) و به‌شداریی کارا له‌ پرۆسه‌ی دیموکراسی و رێکخستنی پیدانی زانیاری راست و ده‌سته‌به‌رکردنی که‌شیکێ باشتر بۆ په‌خش و ئازادی را‌ ده‌ربهرین.

- په‌یوه‌کردنی پرۆژه‌یاسایه‌ک له‌ باره‌ی ئازادی را‌ ده‌ربهرین و گه‌ردبوونه‌وه و خۆپیشاندانی ئاشتییانه، وێرایی پابه‌ندبوونی ته‌واو به‌ یاسای نیوده‌وله‌تی مافی مرۆف و ماده‌کانی به‌لیننامه‌ی عه‌ره‌بی بۆ مافی مرۆف.

- چرک‌دنه‌وه‌ی ئاستی هۆشیاره‌ی له‌ باره‌ی میکانیزمی ئازادی گه‌یشتن به‌ زانیاری له‌ چاوگی فه‌رمی و چۆنیه‌تی ده‌ستاوده‌ست پیکردنی به‌و جو‌ره‌ی له‌ گەڵ پێوه‌ری په‌یوه‌ندی‌داری نیوده‌وله‌تیدا ده‌گونجیت.

- ئاشکراکردنی جیبه‌جیکردن یان نه‌کردنی خواستی خۆپیشاندهران له‌ گەڵ روونکردنه‌وه‌ی هۆکاره‌که‌ی.

- به‌ فه‌رمی ناسینی زمانی ئاماژه، کورته‌ینانی ژماره‌ی به‌رنامه‌کانی مه‌شقی پیشه‌یی له‌ وه‌رگێرانی بۆ زمانی ئاماژه، هه‌روه‌ها سنوورداریبوونی به‌شداریکردنی که‌سانی که‌مه‌ندام له‌ گوته‌وه‌ی وان‌ی زمانی ئاماژه و پشت به‌ستن به‌ وه‌رگێره‌کانی زمانی ئاماژه.

دەستووری عیراق	راسپاردەکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی مافی مرۆفی عه‌ره‌بی	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی سیداو	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی نه‌ه‌یشتنی جیاکاری ره‌گه‌زپه‌رستی	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی مافی که‌سانی که‌مه‌ندام	رێککه‌وتنامه په‌یوه‌ندی‌داره‌کان
هه‌ردوو ماده‌ی ۲۸ / ۳۲	۸۷	۸۸			۱۴۰ / ۱۳۹	- که‌مه‌ندامی - هه‌ردوو به‌لیننامه / - په‌یماننامه‌ی عه‌ره‌بی

لایه‌نی به‌رپرس له‌ جیبه‌جیکردن

- داواکاری گشتی- وه‌زاره‌تی داد.
- وه‌زاره‌تی ناوخۆ.
- وه‌زاره‌تی گواستنه‌وه و گه‌یاندن.
- وه‌زاره‌تی رۆشنیبری و لاوان.
- وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده.
- وه‌زاره‌تی کار و کاروباری کۆمه‌لایه‌تی.
- به‌رپوه‌به‌رایه‌تی گشتی ئاسایس- ده‌زگای ئاسایشی هه‌رێمی کوردستان.
- سه‌ندی‌کای رۆژنامه‌نووسانی کوردستان.
- گشت پارێزگار و ئیداره‌ سه‌ربه‌خۆکان.
- نووسینگه‌ی رێکخه‌ری راسپاردە نیوده‌وله‌تییه‌کان- سه‌رۆکایه‌تی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران.
- ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف.
- فه‌رمانگه‌ی رێکخراوه‌کانی ناحکومی.
- رێکخراوه‌کانی په‌یوه‌ندی‌داری کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی.
- چالاکوانانی مه‌ده‌نی.

مىكانىزىمى جىيە جىكردن

- ◆ پېشكە شىكردنى لېكۆلېنە ۋە يەك لە بارەى پېشكە وتنى بە دەستھاتوو.
- ◆ كۆبوونە ۋە لە گەل لايەنانى پەيوەندىدار.
- ◆ تەواو كوردنى تەدارەكى جىيە جىكردنى ياساكە و كوردنە ۋەى فەرمانگە و بەش لە لايەن حكومە تە ۋە.

ماۋەى جىيە جىكردن

جىيە جىكردنى راسپاردە راستە ۋە ۋە لە پاش پەسەند كوردنى پلانى ھەرېم، ھاوكات لە گەل پلانى نىشتمانى بۇ مافى مرۆف لە حكومەتى فېدرالدا دەست پى دەكات، بە ۋە مەرجهى لېكۆلېنە ۋە ۋە پىرۆۋە ياساكە لە يەكەمىن سالى كار كوردنە ۋە تەواو بكرىن.

لقى سىز دەيەم: پاراستنى رۆژنامە نووسان

ياساى بەرگار: ياساى كارى رۆژنامە نووسى ژمارە (۳۵) ى سالى ۲۰۰۷ لە حكومەتى ھەرېمى كوردستان دەر كوردنى ياساى رۆژنامە گەرى لە حكومەتى ھەرېم ژمارە (۳۵) ى سالى ۲۰۰۷ لە پىنا ۋە ساز كوردنى ژىنگە يەكى ئارامى كار كوردن بۇ رۆژنامە نووسان و رېكخستنى كارەكەيان.

- دانانى مىكانىزىمىك سەبارەت بە چۆنىەتى بە دەستھېننى زانىارى لە سەرچاۋەى رەسەن و فەرمىيە ۋە، لە لايەن رۆژنامە نووسە ۋە.

- چەند پات كوردنە ۋەى كار بۇ پاراستنى رۆژنامە نووس و لېپرسىنە ۋە لە ۋانەى پېشەى رۆژنامە نووسى بۇ مەبەستى دىكە بە كار دەھېن، كە كار لە ئاسايشى نە تە ۋە يى دە ۋە ت دەكات و پى گرتن لە دەر بازىونيان لە سزا.

- سەندىكاي رۆژنامە نووسانى كوردستان بە رېكى و بەردە ۋام چاۋدىرى چالاكى رۆژنامە نووسان بكات.

دەستورى عىراق	راسپاردەى پانورامى خولى گشتگر	سەرنجى لىژنەى مافى مرۆفى عەرەب	سەرنجى لىژنەى سىداۋ	سەرنجى لىژنەى نەھىشتنى جىكارى رەگەز پەرسىتى	سەرنجى لىژنەى مافى كەمئەندام	رېككە ۋە تىننامە پەيوەندىدارەكان
ماددەى ۲۸	۱۹۵ / ۷۱	۹۲				ھەردوو پەيمان / - پەيماننامەى عەرەبى

لايەنى بەرپرس لە جىيە جىكردن

- داواكارى گشتىيى - ۋە زارەتى داد.
- ۋە زارەتى ناو ۋە.
- بەرپۆ ۋە بەرايەتى گشتى ئاسايش - ئەنجومەنى ئاسايشى ھەرېمى كوردستان.
- ۋە زارەتى رۆشنىبرى و لاوان.
- سەندىكاي رۆژنامە نووسانى كوردستان.
- گشت پارىزگار و ئىدارە سەربەخۇكان.
- نووسىنگەى رېكخەرى راسپاردە ئىۋدە ۋە لىيەكان - سەرۆكايەتى ئەنجومەنى ۋە زىران.
- دەستەى سەربەخۇ مافى مرۆف.
- رېكخراۋەكانى پەيوەندىدارى كۆمەلگەى مەدەنى.
- چالاكوانانى مەدەنى.

مىكانىزىمى جىيە جىكردن

- ◆ پېشكە شىكردنى لېكۆلېنە ۋە يەك لە بارەى پېشكە وتنى بە دەستھاتوو.
- ◆ كۆبوونە ۋە لە گەل لايەنانى پەيوەندىدار.
- ◆ تەواو كوردنى پىرۆۋە ياساكانى مىدىيى بىندراۋ، بىستراۋ و ئەلىكترونى لە لايەن سەندىكاي رۆژنامە نووسان و پەرلەمانى ھەرېمى كوردستانە ۋە.

ماۋەى جىيە جىكردن

جىيە جىكردنى راسپاردە راستە ۋە ۋە لە دواى پەسەند كوردنى پلانى ھەرېم، ھاوكات لە گەل پلانى نىشتمانى بۇ مافى مرۆف لە حكومەتى فېدرالدا دەستپىدەكات، بە ۋە مەرجهى لېكۆلېنە ۋە ۋە پىرۆۋە ياساكە لە يەكەمىن سالى كار كوردنە تەواو بكرىن.

لقى چواردهیه م: رهگه زمانه

گه لیک دهستهی پهیمانکاری کۆتا سه رنجی خۆیان سه بارهت به هه موارکردنی یاسای رهگه زمانه ی عیراق پیشکەش کردوه، بهو چهشنه یه کسانى له رهفتار له نیوان ژن و پیاوودا دهسته بهر دهکات، داد و ماف بۆ هه نديک گرووی کۆمه لگه ی عیراق دهگه پښتته وه، ئه وانه ی له رووی پیدانی رهگه زمانه وه جیاکاریان له گه لدا کراوه، به گویره ی دهستوری عیراق و پهیمانامه ی نیوده وه له مافی مه دهنی و سیاسى و ریککه و تننامه ی نه هیشتنی هه موو جوړه کانی جیاکاری دژى ئافرهت و ریککه و تننامه ی مافی مندال و پهیمانامه ی عه ره ب بۆ مافی مرۆف، حکومه تی عیراق هه مواریکی بۆ یاسای رهگه زمانه ی عیراق پیشکەش کرد، ئه و هه مواره جاریکی دی بۆ حکومه تی عیراق گه پښدراپه وه، هه ر بۆیه ده کری لیکۆلینه وه له و پښنیا زانه بکریت که به گویره ی راسپارده ی ریکخراوه کانی نیوده وه له تی پیشکەش ده کرین، بۆ ئه وه ی تیکه ل به پرۆژه یاساکه ی ئیستا بکرین.

- هه موارکردنی یاسای رهگه زمانه ژماره ۲۶ ی سالی ۲۰۰۶ بۆ مسۆگه رکردنی یه کسانى نیوان ژن و پیاو له رووی به دهسته یهینانى رهگه زمانه و گواستنه وه و هیشتنه وه و گویری.
- هه موارکردنی حوکمه کانی ته میز له ماده (۴) ی یاسای ژماره ۲۶ ی سالی ۲۰۰۶ سه بارهت به رهگه زمانه.
- مسۆگه رکردنی پرۆسه ی جیه جیکردنی یاسا و گه لاله نامه ی په یوه ند به به دهسته یهینان و به دهسته یهینانه وه و گواستنه وه ی رهگه زمانه، به بى جیاوازی به سه ر هه موو که سیکدا، ریکاری پیوستیش بگيریته بهر بۆ قه دهغه کردنی حاله تی نه بونی ناسنامه. لیژنه که راسپارده ی ئه وه شی هه به که ده وه له تی لایه ن له بابه ته که، له په سه ندرکردنی ریککه و تننامه ی که مکردنه وه ی بى ناسنامه یی سالی ۱۹۶۱ و ریککه و تننامه ی په یوه ندیدار به رهوشی که سانی بى ناسنامه ی سالی ۱۹۵۴ بروائیت.
- زۆر پیوسته هه موو مندالانى که منه نام تۆمار بکرین و رى له وهش بگيریت که بکه ونه دۆخی بى ناسنامه یه وه.
- ریکاری تاییهت بگيریته بهر بۆ باشکردنی پرۆسه ی ئاویته کردنی (روما) له نیو جفاکدا، به شیوازیکی وا له نمونه ی زۆر به توندی به ره و رووی ئه و هه ژاریه بینه وه که بهرۆکی گرتوون و مسۆگه رکردنی چاودیری ته ندروستی و دهره تی کار بۆ ئه وان، ئه وهش له بهر پۆشنایى راسپارده ی گشتی ژماره (۲۷) ی سالی ۲۰۰۰ سه بارهت به جیاکاری دژ به (روما)، که ریکاری کرده ی بۆ به ره نگار بوونه وه یه کی کارای جیاکاری و په راویزکاری له لایه ن ده وه له تی په یوه ندیداره وه بگيریته بهر له رووی فیکردن و نیشته جیپونه وه. راسپارده ی لیژنه که وایه که ده وه له تی په یوه ندیدار ناسنامه ی یه کگرتووی فه رمی به تیکرای ئه ندامانى گرووی روما، به بى جیاوازی، به خشیت.
- په له کردن له گه راندنه وه ی رهگه زمانه بۆ کوردی فه یلی، له ریی ئاسانکردنی به دهسته یهینانى رهگه زمانه به شیوازی وه که نه هیشتنی به ره به ستی کارگیری له هه موو قۆناغه کانی پرۆسه که دا.

دهستوری عیراق	راسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری رهگه زپه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی که سانی که منه ندام	ریککه و تننامه په یوه ندیدارمه کان
ماده ی ۱۴ / ۱۵	۹۷		۲۸ / ۲۸ ب	۲۰ / ۲۴ / ۳۱	۲۳ / ۲۴	به ره نگار بوونه وه ی جیاکاری / - ریککه و تننامه ی سیداو / - ریککه و تننامه ی مندال / - هه ردوو به ئیننامه

لایه نی بهرپرس له جیه جیکردن

- ئه نجومه نی نوینه رانی عیراق.
- ئه نجومه نی بالای دادوه ری.
- ئه نجومه نی ده وه لت.
- ئه مینداریه تی گشتی ئه نجومه نی وه زیران.
- وه زاره تی ناوخۆ.
- وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- بهرپوه به رایه تی گشتی ئاسایش - ده زگای ئاسایشی هه ریمی کوردستان.
- گشت پارێزگار و ئیداره سه ره به خۆکان.
- نووسینگه ی ریکخه ری راسپارده نیوده وه له تیبیه کان - سه رۆکایه تی ئه نجومه نی وه زیران.
- دهسته ی سه ره به خۆی مافی مرۆف.
- ریکخراوه کانی په یوه ندیداری کۆمه لگه ی مه دهنی.
- چالاکوانانی مه دهنی.

میکانیزمی جیبه جیکردن

- ◆ پیشکەشکردنی لیکۆلینەوویەیک لەبارەى ئەو پیشکەوتنەى بەدەست هاتوو و پێشنیاز بۆ هەموارکردن.
- ◆ کۆبوونەووە لەگەڵ لایەنانی پەيوەندیدار.
- ◆ پیشکەشکردنی پرۆژە یاسایەك.

ماوهی جیبه جیکردن

جیبه جیکردنی راسپاردە راستەوخۆ دواى پەسەندکردنی پلانی هەرێم، هاوکات لەگەڵ پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف لە حکومەتی فیدرالدا دەست پێ دەکات، بەو مەرجەى تۆیژینەووە و پرۆژە یاساکە لە یەكەمین سالی کارکردندا تەواو بین.

لقى یازدەیهەم: بەرەنگاربوونەووی تیرۆر

یاسای بەرکار: یاسای بەرەنگاربوونەووی تیرۆر ژمارە (۳) ی سالی ۲۰۰۶ لە حکومەتی هەرێمی کوردستان- عێراق

بۆ پاراستنی سیستمی گشتی و پاراستنی ژبان و ئازادی ئەندامانی کۆمەڵ لە مەترسی، حکومەتی هەرێمی کوردستان یاسای بەرەنگاربوونەووی تیرۆر ژمارە (۳) ی سالی ۲۰۰۶ دەرکرد. هەرێمی کوردستان هێشتا رووبەرەووی مەترسی تیرۆر بە هەموو شێوەکانی دەبیتەووە، زیانی زۆر و گەورەى بە گیانی هاوولاتیانی هەرێم و مولک و سامانی ئەوان و دامەزراوە، شەرعیبەکان گەیاندوووە. یاسای بەرەنگاربوونەووی تیرۆر، بە گوێرەى یاسای ژمارە (۷) ی سالی ۲۰۱۸، درێژ کرابوو، لەبەرئەووی دوایین هەمواری یاسایەكە ماوهی دیاری نەکردوو، بۆیە چی دی یاسای بەرەنگاربوونەووی تیرۆر پێویستی بە درێژکردنەووی ماوهکەى نییە.

- مسۆگەرکردنی دادگاییکردنیکی دادوهرانە بۆ تۆمەتباران.

- سزای لە سیدارەدان تەنیا بۆ مەترسیدارترین تاوان بیت.

- لەناوبردن تاوانی ئەلیکترۆنی و نەهێشتنی لە رێگای دانانی شێوازی خۆپارێزی لەم تاوانانە بە دەرکردنی تەشریحیکی تایبەت بەم تاوانە.

- چالاک کردنی رۆلی ریکخراوەکان و ئیدارەکان بۆ رووبەرەووی تاوانی تیرۆری ئەلیکترۆنی لە رێگای سیستمیکی ئاسایشی خۆپارێزی.

- پتەوکردنی هاوکاری و هەماهەنگی لەگەڵ دام و دەزگا نیودەوڵەتیەکانی تایبەت بە رووبەرەووی هەموو جۆرەکانی تاوانی تیرۆری ئەلیکترۆنی و کارکردن بۆ دیراسەت کردنی پێش هاتەکان و چاودێری کردنیان لەسەر ئاستی نیودەوڵەتی.

دستووری عێراق	راسپاردەکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینیەکانی لیژنەى مافی مرۆفی عەرەبی	تیبینیەکانی لیژنەى لیژنەى سیداو	تیبینیەکانی لیژنەى نەهێشتنی جیاکاری رەگەزپەرستی	تیبینیەکانی لیژنەى لیژنەى مافی کەسانی کەمئەندام	رێککەوتننامە پەيوەندیدارەکان
هەردوو ماددەى ۷ / ۱۹	۱۳۲					بەرەنگاربوونەووی ئەشکەنجە - بەرەنگاربوونەووی شوپن بزرکردنی بەزۆر

لایەنی بەرپرس لە جیبه جیکردن

- پەرلەمانی هەرێمی کوردستان.
- ئەنجومەنی شوورای هەرێم - وەزارەتی داد.
- وەزارەتی ناوخوا.
- وەزارەتی پێشمەرگە.
- وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی.
- وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئایینی.
- بەرپۆهەرایەتی گشتی ئاسایش - دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان.
- دژەتیرۆر - ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان.
- گشت پارێزگار و ئیدارە سەربەخۆکان.
- نووسینگەى ریکخەری راسپاردە نیودەوڵەتیەکان - سەرۆکابەتی ئەنجومەنی وەزیران.
- دەستەى سەربەخۆی مافی مرۆف.
- ریکخراوەکانی پەيوەندیداری کۆمەڵگەى مەدەنى.
- چالاکوانانی مەدەنى.

میکانیزمی جیبہ جیکردن

پیشکەشکردنی لیکۆلینەووەیەک لەبارەى پیشکەوتنى بەدەستھاتوو، ھەرۆھەا پێشنیازی درێژکردنەوہى یاساکە. کۆبوونەوہ لەگەڵ لایەنانى پەيوەندیدار.

ماوہى جیبہ جیکردن

جیبہ جیکردنی راسپاردە راستەوخۆ دواى پەسەندکردنی پلانى ھەرێم، ھاوکات لەگەڵ پلانى نیشتمانى بۆ مافی مرۆف لە حکومەتى فیدرالدا دەبێت، بەو مەرجەى لیکۆلینەوہ و پرۆژە یاساکە لە ماوہى یەکەمین سالی کارکردندا تەواو بکړین.

لقى سازدە یەم: بیمەى کۆمەلایەتى

بە ئامانجى ئەوہى ھاوشانى گۆرانکاری و گەشەى نێو بازارى کار لە ھەرێمى کوردستان برۆین و پشتگیرىکردن لە کرێکار بۆ بەرزکردنەوہى ئاستى گوزەران و کۆمەلایەتى ئەو و مافی و دەستکەوتى زیاترى پێ بدریٹ لە کەرتى تايبەت و تیکەل و ھەرەوہزدا، بە یاسای ژمارە (٤) ی سالی ٢٠١٢، ھەندیک ماددەى ئەو یاسایە ھەموار کران. یاسای ژمارە (٤) ی سالی ٢٠١٢ بە ناوى (ھەموارە یاسای پیاوێ کردنی یاسای خانەنشینی و بیمەى کۆمەلایەتى بۆ کرێکاران ژمارە (٣٩) ی سالی (١٩٧١)، لەلایەن پەرلەمانى کوردستانەوہ دەرچووہ.

- ھەموارکردنی یاسای بیمەى کۆمەلایەتى ژمارە (٣٩) ی سالی ١٩٧١ (یاسای خانەنشینی و بیمەى کۆمەلایەتى کرێکاران).

- ھەموارکردنی یاسای کار بۆ مسۆگەرکردنی مافی ئافرەتانى کرێکار لە ھەموو بواریکدا.

دەستوورى عێراق	راسپاردەکانى پانۆرامای خولى گشتگیر	تیبینییهکانى لیژنەى مافی مرۆف عەرەبى	تیبینییهکانى لیژنەى سیداو	تیبینییهکانى لیژنەى نەھیشتى جیاکاری رەگەزپەرستى	تیبینییهکانى لیژنەى مافی کەسانى کەمئەندام	ریککەوتننامە پەيوەندیدارەکان
ماددەى ٣٠		١٢٤				- مافی ئابوورى و کۆمەلایەتى و کولتورى - بەرھەنگار بوونەوہى جیاوازی رەگەزپەرستى

لایەنى بەرپرس لە جیبہ جیکردن

- پەرلەمانى ھەرێمى کوردستان.
- ئەنجومەنى شوورای ھەرێم - وەزارەتى داد.
- وەزارەتى کار و کاروبارى کۆمەلایەتى.
- وەزارەتى پلاندانان.
- وەزارەتى دارایی.
- گشت پارێزگار و ئیدارە سەر بەخۆکان.
- نووسینگەى ریکخەرى راسپاردە نێودەوڵەتییهکان - سەرۆکایەتى ئەنجومەنى وەزیران.
- دەستەى سەر بەخۆى مافی مرۆف.
- ریکخراوەکانى پەيوەندیدارى کۆمەلگەى مەدەنى.
- چالاکوانانى مەدەنى.

میکانیزمی جیبہ جیکردن

- ◆ پیشکەشکردنی لیکۆلینەووەیەک لەبارەى پیشکەوتنى بەدەستھاتوو و پێشنیازی ھەموارکردن.
- ◆ کۆبوونەوہ لەگەڵ لایەنانى پەيوەندیدار.
- ◆ پیشکەشکردنی پرۆژە یاسایەک.

ماوہى جیبہ جیکردن

جیبہ جیکردنی راسپاردە راستەوخۆ لە پاش پەسەندکردنی پلانى ھەرێم، ھاوکات لەگەڵ پلانى نیشتمانى بۆ مافی مرۆف لە حکومەتى فیدرالدا دەست پێ دەکات، بەو مەرجەى لیکۆلینەوہ و پرۆژە یاساکە لە یەکەمین سالی کارکردندا تەواو بکړین.

لقى حەقدەيەم: شوپنەوار و كەلەپوور

كارى لە پيشينەي حكومەتي هەرئيمي كوردستان لە ئاستى خزمەتگوزارى بریتىيە لە پاراستنى شوپنەوار، ئەم ئەرکە خراوەتە نيو كارنامەي نۆيەمين كابينەي حكومەتي هەرئيمەو، بە بەشیکى دانەپراو لە سامانى كەلەپوور و ميژووومان دادەندريت، كە پاراستنى ئەرکيكي نيشتمانييە و جەخت دەكاتە سەر بەهيزکردنى ميكانيزمى كارا بۆ ئەوئەي بە گوێرەي پيوهرى باو بكرين بە شوپنى گەشتياري. پەرلەمانى كوردستان ياساي بەرپۆهەردن و پاراستنى شوپنەواري لە هەرئيمي كوردستان ئەرئى كرد، بەم زووانەش لە پۆژنامەي (وفاقەي كوردستان)دا بلاوى دەكاتەو.

- دەرکردنى رينمايي پيويست بۆ ئاسان جيبەجيكردنى حوكمەكانى ئەم ياسايە.

- تازەکردنەو و تەواوکردنى ئەو ياسا و سياسەتەي پەيوەندى بە دووبارە شياندنەوئەي كەلەپوورى رۆشنبيرى و نۆژەنکردنەو و پاراستنيەو هەيە.

- بەهيزکردنى ميكانيزمى كارا بۆ ئەوئەي بە گوێرەي پيوهرى باو، بين بە چاوگى گەشتياري.

دەستوورى عيراق	راسپاردەكانى پانۆراماي خولى گشتگر	تېبينەكانى ليژنەي مافي مروفي عەرەبي	تېبينەكانى ليژنەي مافي ليژنەي سيداو	تېبينەكانى ليژنەي نەهيشتنى جياكارى رەگەزپەرستى	تېبينەكانى ليژنەي مافي كەسانى كەمئەندام	ريككەوتننامە پەيوەنديدارەكان
هەردوو ماددەي ٣/٢٥	٦٥					- مافي ئابوورى و كۆمەلايەتي و كولتوورى / دزايەتيکردنى جياوازي رەگەزي / پەيماننامەي عەرەب

لايەنى بەرپرس لە جيبەجيكردن

- پەرلەمانى هەرئيمي كوردستان.
- ئەنجومەنى شووراي هەرئيم- وەزارەتي داد.
- وەزارەتي شارەوانى و گەشت و گوزار.
- وەزارەتي ناوخوا.
- وەزارەتي پەرورەدە.
- وەزارەتي ئەوقاف و كاروبارى ئايينى.
- وەزارەتي دارايى.
- وەزارەتي پلاندانان.
- بەرپۆهەرايەتي گشتى ئاسايش - دەزگاي ئاسايشى هەرئيمي كوردستان.
- دژەتيرۆر- ئەنجومەنى ئاسايشى هەرئيمي كوردستان.
- گشت پاريزگار و ئيدارە سەرەخۆكان.
- نووسينگەي ريكخەري راسپاردە ئيوەولەتبيەكان- سەرۆكايەتي ئەنجومەنى وەزيران.
- دەستەي سەرەخۆي مافي مروفي.
- ريكخراوەكانى پەيوەنديدارى كۆمەلگەي مەدەنى.
- چالاکوانانى مەدەنى.

ميكانيزمى جيبەجيكردن

- ◆ پيشكەشکردنى ليكۆلينەوئەيەك لەبارەي پيشكەوتنى بەديهاوتوو، هەرورەها لەبارەي پيشنيازەكانى هەموارکردنەو.
- ◆ كۆبوونەو لەگەل لاپەنانى پەيوەنديدار.
- ◆ پيشكەشکردنى پرۆژەياسايەك بۆ پاراستنى شوپنەوار و كەلەپوور لە هەرئيمدا.

ماوئەي جيبەجيكردن

جيبەجيكردنى راسپاردە راستەوخۆ دواي پەسەندکردنى پلانى هەرئيم، هاوكات لەگەل پلانى نيشتمانى بۆ مافي مروفي لە حكومەتي فيدرالدا دەست پى دەكات، بەو مەرجەي ليكۆلينەو و پرۆژەياساكە لە ماوئەي يەكەمين سالى كارکردندا تەواو بكرين.

لقی هه ژدهیه م: مافی په نابهری

له پاش هیرش و په لاماری داعش، ژمارهیهکی زۆر له ئاواره پوویمان له ههریمی کوردستان کرد، ئەمەش بووه هۆی ئەوهی ژماره‌ی دانیشتووانی ههریمی کوردستان به نزیکه‌ی ۲۳% زیادی بکات، ئەمەش بارێکی قورسی ئابووری و دارایی خسته سەر ههریم. له ئەیلوولی ۲۰۱۴شدا حکومه‌تی ههریمی کوردستان و نوێنه‌رایه‌تی نه‌توه‌یه‌گرتووه‌کان بۆ یارمه‌تیدانی عێراق به به‌شداری رێکخراوه‌کانی ناحکومی، پلانیکی هاوبه‌شیان سه‌باره‌ت به کاری له پیشینه‌دارشت، په‌یوه‌ست به چۆنیه‌تی به‌ده‌نگه‌وه‌چوونی پیداو‌یستی ههره به‌په‌له‌یان له بواری نیشته‌جێ و خۆراک و تهن‌دروستی و ئاو و ئاوه‌رۆ و پاک و خاوینی تهن‌دروستی، هه‌روه‌ها هه‌ندیک ناما‌ژه‌ش سه‌باره‌ت به پیشینه‌ی بنه‌ره‌تی خوێندنیش له‌و به‌لگه‌نامه‌یه‌دا.

- په‌یره‌وکردنی پرۆژه‌یاسای په‌نابه‌ران و جێبه‌جێکردنی، بۆ مسۆگه‌رکردنی چوارچۆیه‌یه‌کی گونجای یاسایی بۆ پاراستنی په‌نابه‌ران و که‌سانیک که هه‌له‌وه‌ی په‌نابه‌رین، به‌گوێه‌ی بنه‌ماکانی که له ئاستی نیوده‌وله‌تیدا دانیان پیدا نراوه.

- گرتنه‌به‌ری رێکاری پێویست که ره‌فتارکردن له‌گه‌ل هه‌موو په‌نابه‌ر و ئاواره‌یه‌کی ناوخۆ به‌و جۆره‌ مسۆگه‌ر بکات که جیاکاری تیدا نه‌بیت و به‌پێی یاسا به‌یه‌کسانی له‌پاراستن به‌هه‌رمه‌ند ده‌بن.

- پاراستنی په‌نابه‌ر و ئاواره‌ی ناوخۆ و پیداو‌یستی سه‌ره‌کیان بۆ دابین بکری‌ت که کاره‌با و ئاو و چاودێری تهن‌دروستی و خۆراکی پێویست و خزمه‌تگوزاری دیکه‌یان بۆ دابین بکری‌ت، به‌و شپاوزه‌ی وه‌ک هاوکاری بیت له‌گه‌ل نه‌توه‌یه‌گرتووه‌کان و ئازانسی دیکه‌ی په‌یوه‌ندیدار به‌کاروباری په‌نابه‌ران و ئازانسی مرۆبی.

ده‌ستووری عێراق	راسپاردنه‌کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی مافی مرۆفی عه‌ره‌بی	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی سیداو	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی نه‌هیشتی جیاکاری ره‌گه‌زه‌یه‌رستی	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی مافی که‌سانی که‌مه‌ندام	رێککه‌وتنه‌نامه په‌یوه‌ندیداره‌کان
ماده‌ی ۲۱			۴۰	۱۳۸ / ب		- مافی مه‌دنی و سیاسی / - دزایه‌تیکردنی ره‌گه‌زه‌یه‌رستی - به‌لێننامه‌ی عه‌ره‌بی

لایه‌نی به‌رپرس له جێبه‌جێکردن

- ئەنجومه‌نی نوێنه‌رانی عێراق.
- په‌رله‌مانی ههریمی کوردستان.
- به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی ئاسایش - ده‌زگای ئاسایشی ههریمی کوردستان.
- ئەنجومه‌نی شوورای ههریم- وه‌زاره‌تی داد.
- وه‌زاره‌تی کار و کاروباری کۆمه‌لایه‌تی.
- وه‌زاره‌تی پلاندانان.
- وه‌زاره‌تی کاره‌با.
- وه‌زاره‌تی ناوخۆ.
- وه‌زاره‌تی دارایی.
- وه‌زاره‌تی تهن‌دروستی.
- وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده.
- گشت پارێزگار و ئیداره‌ سه‌ربه‌خۆکان.
- نووسینگه‌ی رێکخه‌ری راسپاردنه‌ نیوده‌وله‌تیه‌کان- سه‌رۆکابه‌تی ئەنجومه‌نی وه‌زیران.
- ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف.
- کۆمه‌لگه‌ی تاییه‌تمه‌ندی مه‌دنی .
- چالاکوانانی مه‌دنی.

میکانیزمی جێبه‌جێکردن

- ◆ پیشکه‌شکردنی لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک له‌باره‌ی پیشکه‌وتنی به‌ده‌سته‌هاتوو، هه‌روه‌ها پیشیاره‌کانی هه‌موارکردن.
- ◆ کۆبوونه‌وه له‌گه‌ل لایه‌نانی په‌یوه‌ندیدار.
- ◆ پیشکه‌شکردنی پرۆژه‌یاسابه‌ک.

ماوه‌ی جێبه‌جێکردن

جیه‌جێکردنی راسپاردنه‌ راسته‌وخۆ دوا‌ی په‌سه‌ندکردنی پلانی ههریم، هاوکات له‌گه‌ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه‌تی فیدراڵدا ده‌ست پێ ده‌کات، به‌و مه‌رجه‌ی لیکۆلینه‌وه‌ و پرۆژه‌یاساکه له‌یه‌که‌مین سالی کارکردندا ته‌واو بکری‌ن.

لقى نۆزدهیه م: مافی قهره بوو کردنه وه

کارێکی له پیشینهی حکومهتی ههریمی کوردستان له ئاستی خزمه تگوزاریدا، بریتیه له پیشکه شکردنی هه موو خزمه تگوزارییه که بۆ قوربانیانی جهنگ و بریندار و قوربانیانی شالارهکانی جینۆساید، هه موو ئه وانه خرا نه کارنامه ی نۆیه مین کابینه ی حکومه تی ههریمی کوردستانه وه، حکومه تی ههریم به لیسته کاندادا ده چیته وه بۆ دیاریکردنی ئه وانه ی ئه و مافانه ده یانگریته وه.

بۆ قهره بوو کردنه وه ی قوربانیانی ئه و تاوانانه ی دهره ق به هاوولاتیان له ههریمی کوردستاندا کراون، لیژنه یه کی بالآ به هه ماهه نگی له گه ل زانکۆکانی (سه لآحه ددین، سلیمانی، ده وک) پیکه پینراوه، به ئامانجی ئه وه ی هه ر له سه ره تاوه پشت به به لگی جی متمانه و پیه وه ی باوی نیوده وه له تی به ستریت، له وانه سه رپزمیری ۱۹۵۷، بۆ قهره بوو کردنه وه ی هه موو زیانه ندانی دانیشتی ههریمی کوردستان له ماوه ی سالانی ۱۹۶۱ هه وه تا ۲۰۰۳. له ههریمی کوردستاندا (یاسای قهره بوو کردنه وه ی به ندی و حوکمدراو له کاتی ساغبوونه وه ی بی تاوان بوونی و ئازادکردنی) ژماره (۱۵) ی سالی ۲۰۱۰، دهرچوو.

- هه ر که سیک بی تاوان بوونی به گویره ی حوکمیکی لیپراوه سه پا، قهره بوو کردنه وه ی زیانی ماوه ی گرتن و به زۆر به ندکردنی، یان به نایاسایی به ندکردنی، مسۆگه ر بکریت.
- کاریه گری ململانیی چه کداری و جۆره توندوتیژی دیکه که دهره ق به خه لکی سفیل ده کریت و ئاواره کردنیان له ده وه له تی لایه ن (په یوه نیدار) به که مئه ندام و که سانی دیکه وه، هه روه ها زۆربوونی ژماره ی که مئه ندام له ئاکامی بریندارانی ململانی و له ئاکامی که می خزمه تگوزاری پزیشکی و، خزمه تگوزاری دیکه ی به ره تییه وه، نه خاسه له ههریمی کوردستاندا.
- به رپوه بردنی دۆسیه ی ئاواره له عیراقدادا که ئه نجومه نی وه زیران به برپاری ژماره (۴۱۴) ی سالی ۲۰۱۵ برپاری له سه ر داوه، ئاماژه ی به پیشکه شکردنی پشتیوانی تاکه که س بۆ که مئه ندامان له حاله تی کتوپردا نه کردوه.
- جیه جیکردنی یاسای قهره بوو کردنه وه ی زیانه ندانی شه ر و هه له ی سه ربازی و تیرۆر ژماره (۷۵) ی سالی ۲۰۱۵.

دستور و عیراق	راسپاردنه کانی پانۆرامای خولی گشتگر	تیبینه کانی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره بی	تیبینه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری ره گه زپه رستی	تیبینه کانی لیژنه ی مافی که سانی که مئه ندام	ریککه وتتننامه په یوه نیدارده کان
	۷۴				۱۲۲ / ۱۲۱	- دژایه تیکردنی ئه شکه نه چه - هه ردوو به ئیننامه - به ره نگار بوونه وه ی شوین بزکردنی به زۆر / به ئیننامه ی عه ره بی

لایه نی به رپرس له جیه جیکردن

- په ره مانه ی ههریمی کوردستان.
- ئه نجومه نی دادوه ری.
- ئه نجومه نی شوواری ههریم- وه زاره تی داد.
- وه زاره تی شه هیدان و کاروباری ئه نفالکراوان.
- وه زاره تی پيشمه رگه.
- وه زاره تی دارایی.
- ده سته ی گشتی کاروباری مین.
- گشت پارێزگار و ئیداره سه ره به خۆکان.
- نووسینگه ی ریکخه ری راسپارده نیوده وه له تییه کان- سه رۆکایه تی ئه نجومه نی وه زیران.
- ده سته ی سه ره به خۆی مافی مرۆف.
- ریکخراوه کانی په یوه نیداری کۆمه لگه ی مه ده نی.
- چالاکانانی مه ده نی.

میکانیزی جیه جیکردن

- ◆ پیشکه شکردنی لیکۆلینه وه یه که له باره ی پیشکه وتنی به ده سته اتوو.
- ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه نیدار.
- ◆ پیشکه شکردنی پرۆژه یاسایه ک، ئه گه ر پیویست بوو.

ماوهی جیبه جیکردن

جیبه جیکردنی راسپارده راسته و خو دوی په سه ندردنی پلانی هه ریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بو مافی مرؤف له حکومه تی فیدرالدا ده ست پی ده کات، به و مهرجه ی لیکۆلینه وه و پرۆژه یاساکه له ماوهی یه که مین سالی کارکردندا ته واو بکرین.

لقى بیسته م: پارتە سیاسیەکان

یاسای پارتە سیاسییه کان له هه ریمی کوردستان ژماره (۱۷) ی سالی ۱۹۹۳ ده رچوو، هه روه ها یاسایه کی تاییه ت به پاره دارکردنی پارتە کان ژماره (۵) ی سالی ۲۰۱۴ ش ده رچوو. یاسای هه لپژاردنی په رله مان و ئه نجومه نی پارێزگا و شاره وانیهی کان که له هه ریمی کوردستاندا کاری پی ده کریت، رپژه ی نافره تانی له نیو کاندیدان به و جوړه پهیره و کردوو که ۳۰% که متر نه ییت.

- به ته واوی جیبه جیکردنی یاسای پارتە سیاسییه کان، به و جوړه ی کاری دروستی سیاسی مسۆگه ر بکات.
- ره تکردنه وه ی ئه و حوکمه جیاکارانه ی ری به که مئه ندامی عه قل یان ده روون- کۆمه لایه تی ناده ن مافی ده نگدان و خو پالاوتن له هه لپژاردن پیاده بکن و به شداریکردنیان له سیاسه ت و ژبانی گشتی مسۆگه ر بکریت.
- به دیه یئانی نوینه رایه تیه کی یه کسان له پۆستی بالا و نوینه رانی دیپلۆمات و بواری مه ده نی و دادوه ری بو ژن و ییاو.
- یاسایه ک پریار بدریت پارتە سیاسییه کان ناچار بکات له هه لپژاردندا به لای که مه وه ۲۵% ی کاندیدانیان ژن بن.
- کارا کردنی پرۆسه ی به شداریکردنی که مئه ندام له هه لپژاردن و لادانی ئه و کۆت و به نده ی ری له به شداریکردنیان ده گریت.

ده ستووری عیراق	راسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مرؤفی عه ره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتی جیاکاره گه زپه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی کهسانی که مئه ندام	ریککه و تننامه په یوه ندیاره کان
ماده ی ۱۴ / ۱۵ / ۱۶ / ۲۰ / ۲۹		۸۰	۱۳۶ / ۲۶		۱۵۴ / ۱۵۲	ریککه و تننامه ی سیداو / هه ردوو به ئیننامه - په یه ماننامه ی عه ره بی

لایه نی به رپرس له جیبه جیکردن

- وه زاره تی ناوخۆ.
- وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- کۆمیسییۆنی بالای سه ره خو ی هه لپژاردن.
- فه رمانگه ی ریکخراوه نا حکومیهی کان.
- ئه نجومه نی بالای گه شه پیدانی خانمان.
- گشت پارێزگار و ئیداره سه ره خو کان.
- نووسینگه ی ریکخه ری راسپارده نیوده وه له تیهی کان- سه رۆکایه تی ئه نجومه نی وه زیران.
- ده سته ی سه ره خو ی مافی مرؤف.
- ریکخراوه کانی په یوه نیداری کۆمه لگه ی مه ده نی.
- چالا کوانانی مه ده نی.

میکانیزی جیبه جیکردن

- ◆ پیشکه شکردنی لیکۆلینه وه یه ک ده رباره ی پیشکه و تنی به ده سته اتوو.
- ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه نیدار.

ماوهی جیبه جیکردن

جیبه جیکردنی ئه م راسپارده یه راسته و خو دوی په سه ندردنی پلانی هه ریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بو مافی مرؤف له حکومه تی فیدرالدا ده ست پی ده کات، به و مهرجه ی لیکۆلینه وه و پرۆژه یاساکه له یه که مین سالی کارکردندا ته واو بکرین.

لقى بیست و یه که م: مافی مندال

وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی به راویژ و هه ماهه نگی له گه ل وه زاره ت و دامه زراوه کانی په یوه نیدار و نه ته وه یه کگرتوو ه کان و ریکخراوه کانی کۆمه لگه ی مه ده نی، ره شنوو سی پرۆژه یاسایه ک بو پاراستنی مافی مندال ئاماده کردوو. هه رچه نده تا ئیستا یاسای پاراستنی مافی مندال ده رنه چوو، به لام حکومه تی هه ریم له رپی یاسای دیکه وه، که ئاماژه به مسۆگه رکردنی مافیان ده کن، مافی ئه وان ی پاراستوو.

- بریاردانی یاسایه کی تاییه ت به مندال بو مسۆگه رکردنی مافی و گرتنه به ری ریکاری گونجاو بو جیبه جیکردنی به شیوه یه کی کارا .

- پېویستە هەموو ئەو مافانەى رێککەوتنامەکە بۆ مندانانى کەمئەندام گرتوو پەتە ئەستۆ، لەو یاسایەدا بەرجەستە بن کە برپار دەدرێت.
- گشتاندى مافی کەمئەندام لەو یاسا و ستراتێژ و پلانانەى کار لە هەرێمدا، کە پەيوەندیان بە مندانەوه هەیه.
- پیاوەکردنى باشتري بەرژەوهەند بۆ مندانال وهك پيوهرێكى بنهههت لە هەموو رێکارێكى یاسایی و یاساداناندا.
- سزادانى چهكدارکردنى مندانال و بەشدارى پێکردنى لە مەلمانى چهكداریدا.
- رەچاوەکردنى مافی کەمئەندام و سیاسەتى نیشتمانى بۆ پاراستنى مافی مندانال.
- پاراستنى مندانال لە توندوتیژی و دەستدریژی و بەکارهێنانى لە سێکسدا و تەرخانکردنى داهاى پېویست بۆ دووبارە شیاندهوى لە نيو کۆمەڵ.
- پاسپاردەى لیژنەکە بۆ دەولەتى لایەن ئەوهیه، هەموو رێکارێكى پېویست بگرێتە بەر بۆ پاراستنى مندانال لە توندوتیژی و دەستدریژی و بەکارهێنانى لە سێکسدا و ئازادکردنى هەموو ئەو مندانانەى رێکخراوى تیرۆریستى داعش بە دیل گرتوونى، بۆ خیزانەکانیان بگەرێندێنەوه، هەموو خزمەتگوزاریهكى پېویستى تەندروستى و دەروونیشیان پێشکەش بکریت.
- لیژنەکە پاسپاردەى ئەوهشى هەیه کە دەرامەتى مرۆپى و تەکنیک و دارایی پېویست بۆ بنکەکانى بریتى چاودێرى و خزمەتگوزارى پاراستنى مندانانى پەيوەندیار زیاد بکریت، لە پینا ئاسان شیاندهوى ئەو مندانانەى لەویدان و دووبارە تیکەلکردنەوهیان لە نيو خیزان و کۆمەڵدا.
- بەتینکردنى کارى دەستەى چاودێرى مندانال و پالپشتى بکریت بۆ ئەوهى باش ئەرکى مافی مندانال و چارهسەرکردنى پرسەکانى بە خیرایی و کارا بن.

دەستوورى عێراق	راسپاردەکانى پانۆرامای خولى گشتگیر	تیبینییهکانى لیژنەى مافی مرۆفى عەرەبى	تیبینییهکانى لیژنەى سیداو	تیبینییهکانى لیژنەى نەهیشتى جیاکاری رەگەزپەرستی	تیبینییهکانى لیژنەى مافی کەسانى کەمئەندام	رێککەوتنامە پەيوەندیارەکان
ماددهى ٢٩ / ٣٠ / ٣٢ / ٣٤	٢٧٤ / ٢٧١	١١٢ / ١١١ / ١١٠ / ٦٢			١١٦ / ١١٥	- کەمئەندام / هەردوو پەیماننامە - پەلێننامەى عەرەبى

لایەنى بەرپرس لە جیبەجیکردن و لایەنە پشستگیرەکان

- پەرلەمانى هەرێمى کوردستان.
- ئەنجومەنى شوورای هەرێم - وهزارەتى داد.
- وهزارەتى کار و کاروبارى کۆمەڵابەتى.
- وهزارەتى تەندروستى.
- وهزارتى پەروەردە.
- وهزارەتى ناوڤ.
- وهزارەتى پێشمەرگە.
- وهزارەتى پۆشنبرى و لاوان.
- بەرپۆههرايهتى گشتى ناسایش - دەزگای ناسایشى هەرێمى کوردستان.
- دژه تیرۆر - ئەنجومەنى ناسایشى هەرێمى کوردستان.
- گشت پارێزگار و ئیدارە سەر بەخۆکان.
- نووسینگەى رێکخەرى راسپاردە نێوهولەتیهکان - سەرۆکابەتى ئەنجومەنى وهزیران.
- دەستەى سەر بەخۆى مافی مرۆڤ.
- رێکخراوهکانى پەيوەندیارى کۆمەڵگەى مەدەنى.
- چالاکوانانى مەدەنى.

میکانیزمى جیبەجیکردن

جیبەجیکردنى راسپاردە راستەوخۆ دواى پەسەندکردنى پلانى هەرێم، هاوکات لەگەڵ پلانى نیشتمانى بۆ مافی مرۆڤ لە حکومەتى فیدرالدا دەست پێ دەکات، بەو مەرجەى لیکۆلێنەوه و پرۆژە یاساکە لە یەکەمین سالى کارکردندا تەواو بکرین.

لقى بیست و دووهم: بهرپوه بردنی چاکسازییه کان

حکومه تی ههریمی کوردستان درپژهی به بهرنامهی خوئی داوه، که ئامانجی باشکردنی هه لومهرج و پیشکەشکردنی خزمه تگوزاری پیویسته له بواری چاکسازیدا، ئه ویش له رپی دروستکردنی دامه زراوهی نوئی بۆ گلدانهوه، سه رباری دانانی بهرنامه بۆ شیاندنهوه. حکومه تی ههریمی کوردستان ههر زوو هاته دهست له پووئی ئه و گوتانهی له باره ی ئه شکه نجه و رهفتاری خراپ له ناوه ندهکانی گلدانهوهی سه ر به خۆیدا له ئارادان. پرۆژه یاسایه کی چاکسازی و شیاندنی گیراوانی لای وهزاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی له ههریمی کوردستان، ئاماده کردوو.

- بریاردانانی یاسایه کی تایبه ت بۆ بهرپوه بردنی چاکسازی و شوینانی گلدانهوه به گوپره ی پیوه ری نیوده وه له تی.

- چاره سه رکردنی گرفتیی قه ره بالغی نیو چاکسازی و مسۆگه رکردنی هه لسوکه وتی دروست دهره ق به کهسانی بیبه ش له ئازادی له پووئی رهفتاری مرۆبیه وه.

ریککه وتنامه په یوه ندیداره کان	تیبینییهکانی لیژنه ی مافی کهسانی که منهدام	تیبینییهکانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری رهگه ز په رستی	تیبینییهکانی لیژنه ی سیداو	تیبینییهکانی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره بی	راسپاردهکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	دهستووری عیراق مادده ی ۱۹ / ۲۷
- دژایه تیکردنی ئه شکه نجه - بهرهنگاری بوونه وه ی شوین بزرکردنی به زۆر - ههر دوو په یمان - په یماننامه ی عه ره بی	۲۷ب / ۲۸ب			۷۸		

لايه نى بهرپرس له جيبه جیکردن و لایه نانی پالپشت

- په ره مانى ههریمی کوردستان.
- ئه نجومه نی دادوه ری.
- ئه نجومه نی شورا- وهزاره تی داد .
- وهزاره تی ناوخۆ.
- وهزاره تی ته ندروستی.
- وهزاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- وهزاره تی په روه رده .
- وهزاره تی ئه وقاف و کاروباری ئایینی.
- بهرپوه به رایه تی گشتی ئاسایش - ده زگای ئاسایشی ههریمی کوردستان.
- دهسته ی سه ره بخوئی مافی مرۆف.
- گشت پارێزگار و ئیداره سه ره بخۆکان.
- نووسینگه ی ریکخه ری راسپارده نیوده وه له تیبیه کان- سه رۆکایه تی ئه نجومه نی وه زیران.
- دهسته ی سه ره بخوئی مافی مرۆف.
- ریکخراوهکانی په یوه ندیاری کۆمه لگه ی مه ده نی.
- چالاکوانانی مه ده نی.

میکانیزی جیبه جیکردن

- ◆ پیشکەشکردنی لیکۆلینه وه له باره ی پیشکەوتنی به دهسته اتوو، هه روه ها پیشنیازهکانی هه موارکردنه وه.
- ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه ندیدار.
- ◆ پیشکەشکردنی پرۆژه یاسایه کی تایبه ت به ههریم.

ماوه ی جیبه جیکردن

جیبه جیکردنی راسپاردهکان راسته وخۆ دوا ی په سه ندکردنی پلانی ههریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه تی فیدرالدا دهست پێ دهکات، به و مه رجی لیکۆلینه وه و پرۆژه یاساکه له یه کهمین سالی کارکردندا ته واو بکرین.

به شی سینه م

دامه زراندن و گه شه پیدانی کاری ده زگاگان

ئامانج: دامه زراندن و گه شه پیدانی کاری دامه زراوهکانی نیشتمان و ده زگاگان په یوه سه ت به پاراستن و تۆکمه کردنی ریزگرتن له مافی مرۆف

نووسینگه ی ریکخه ری راسپارده نیوده وه له تیبیه کان

حکومتی هه‌ڕێمی کوردستان- عێراق، له نوێ نووسینگهی رێکخه‌ری راسپارده نێوده‌وله‌ تیبه‌کان له سه‌رۆکایه‌تی هه‌نجومه‌نی وه‌زیراندا کرده‌وه، که به‌دواداچوونی جێبه‌جێکردنی پابه‌ندییه‌ نێوده‌وله‌ تیه‌کانی په‌یوه‌ست به‌ مافی مرۆف و نوێنه‌رایه‌ تیکردنی حکومتی هه‌ڕێم له ناوه‌نده‌کانی نێوده‌وله‌ تیدا بگرێته‌ ئه‌ستۆ، وه‌ك په‌رۆشی خۆی بۆ په‌یوه‌ستبوون به‌ پره‌نسیب و په‌یوه‌ستی نێوده‌وله‌ تی، ئه‌وانه‌ی له چوارچێوه‌ی ئه‌و رێککه‌وتنامه و په‌یماننامه نێوده‌وله‌ تیه‌انه‌ی عێراق تێیاندا ئه‌ندام و لایه‌نه و ده‌که‌ونه ئه‌ستۆی هه‌ڕێمه‌وه. نووسینگه‌که به‌ هه‌ماهه‌نگی له‌گه‌ڵ هه‌موو لایه‌نانه‌ی په‌یوه‌ندی‌دار به‌ مافی مرۆف له دامه‌زراوه‌کانی حکومی و ناحکومیدا کار ده‌کات، له‌گه‌ڵ رێکخراوه‌کانی نێوده‌وله‌ تی په‌یوه‌ندی‌دار به‌ مافی مرۆفیش له په‌یوه‌ندی‌دا ده‌بیت.

نووسینگهی رێکخه‌ری راسپارده نێوده‌وله‌ تیبه‌کان ئه‌رکی به‌دواداچوونی راسپارده‌ی نێوده‌وله‌ تی و گه‌یاندنی به‌ لایه‌نی په‌یوه‌ندی‌دار گرتووه‌ته‌ ئه‌ستۆ، به‌ مه‌به‌ستی جێبه‌جێکردنی په‌یوه‌ستی نێوده‌وله‌ تی، به‌ ئامانجی دیاریکردنی که‌ له‌ به‌ر و کێماسی له‌ سیاسه‌تی کارکردنی دامه‌زراوه‌کان، که به‌ لای کۆمه‌لگه‌ی نێوده‌وله‌ تیه‌وه‌ گرنگه‌، پێشنیازی گونجاویش پێشکه‌ش به‌ دامه‌زراوه‌کانی حکومت ده‌کات بۆ ئه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ پێوه‌ری نێوده‌وله‌ تیدا بگونجین. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، شان به‌ شانی نوێنه‌رانی حکومتی فیدرال، به‌شدار له‌ گه‌توگۆی هه‌ڕێمی و نێوده‌وله‌ تی په‌یوه‌ستی به‌ کاری دامه‌زراوه‌یی ده‌کات. هه‌روه‌ها ده‌سته‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆفیش دامه‌زرا، بۆ مسۆگه‌رکردنی پاراستنی مافی مرۆف و به‌هێزکردنی و داکۆکی لیکردنی له‌ هه‌موو بوارێکدا به‌ گوێره‌ی پێوه‌ری نێوده‌وله‌ تی، وێرای بلاوکردنه‌وه‌ی کولتوری مافی مرۆف.

په‌یوه‌ستی به‌وه، حکومت یاسای ژماره (٤)ی سالی ٢٠١٠ی تایبه‌ت به‌ ده‌سته‌که‌ دانا، له‌ چوارچێوه‌ی بودجه‌ی گشتی هه‌ڕێمدا بودجه‌ی تایبه‌تی بۆ دیاری کرد و به‌ په‌رله‌مانه‌وه‌ گری‌ دراوه و له‌ به‌رده‌می ئه‌وه‌شدا به‌رپرس ده‌بیت، به‌وه‌ی ئه‌م ده‌سته‌یه‌ ئه‌رکی تۆمارکردن و به‌لگه‌دارکردنی ئه‌و بابته‌ و دۆسیه‌یه‌ی په‌یوه‌ستی به‌ مافی مرۆف ده‌گرێته‌ ئه‌ستۆ.

له‌ په‌رله‌مانی هه‌ڕێمیشدا چه‌ندین لیژنه‌ی تایبه‌تمه‌ند به‌ مافی مرۆف هه‌ن، له‌وانه‌ لیژنه‌ی کاروباری کۆمه‌لایه‌تی و مافی مرۆف، لیژنه‌ی داکۆکیکردن له‌ مافی ئافه‌رت، لیژنه‌ی کاروباری شه‌هیدان و جینۆساید و زیندانیانی سیاسی، لیژنه‌ی ناوچه‌کانی کوردستانی ده‌ره‌وه‌ی سنووری حکومتی هه‌ڕێمی کوردستان، لیژنه‌ی کولتور و کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی و لاوان و وه‌رز، لیژنه‌ی ته‌ندروستی و ژینگه‌ و مافی به‌کاربه‌ر، لیژنه‌ی ئه‌وقاف و کاروباری ئاینی، جگه‌ له‌ لیژنه‌ی دیکه‌ش که‌ کار بۆ چاودێریکردنی دامه‌زراوه‌کانی حکومی په‌یوه‌ندی‌دار به‌ دۆسیه‌ی مافی مرۆف ده‌کن.

ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف له‌ هه‌ڕێم

- به‌هێزکردنی رۆلی ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف له‌ هه‌ڕێمدا.

- هه‌لسه‌نگاندنی راده‌ی پابه‌ندبوونی ده‌سه‌لاته‌کان له‌ هه‌ڕێمدا به‌ حوکمه‌کانی به‌لیننامه و به‌نده‌کانی تایبه‌ت به‌ مافی مرۆف و هه‌ردوو په‌یماننامه‌ی نێوده‌وله‌ تی تایبه‌ت به‌ مافی مه‌ده‌نی و سیاسی و مافی کولتور و کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری، زه‌ق کردنه‌وه‌ی ئه‌و پێشیلکاریانه‌ی له‌ ئاکامی کارکردنی ده‌سه‌لات له‌ هه‌ڕێمدا روو ده‌دن.

- ته‌رخانکردنی ده‌رامه‌تی دارایی و مرۆیی پێویست بۆ کۆمپسیۆنی بالای مافی مرۆف، بۆ ئه‌وه‌ی بتوانیت ئه‌رکی خۆی به‌ گوێره‌ی پره‌نسیبی په‌یوه‌ستی به‌ بنکه‌ی دامه‌زراوه‌کانی نیشتمان به‌جێ بگه‌یه‌نیت و مافی مرۆف بپارێزیت (بنه‌ماکانی پاریس).

- چاودێریکردنی راده‌ی گونجانی یاساکانی هه‌ڕێم له‌گه‌ڵ بنه‌ماکانی مافی مرۆف و ئازادی بنه‌رته‌ و پێشکه‌شکردنی پێشنیاز له‌ باره‌یانه‌وه‌ بۆ لایه‌نانه‌ی په‌یوه‌ندی‌دار.

- وه‌رگرتنی سکالا له‌ باره‌ی پێشیلکردنی مافی مرۆف له‌ لایه‌ن که‌س و کۆمه‌له‌ و رێکخراوه‌کانی کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نییه‌وه‌ و دلنیابوون له‌ راستی و دروستیه‌که‌ی و ئاگادار کردنه‌وه‌ی داواکاری گشتی تا رێکاری یاسایی له‌ باره‌یانه‌وه‌ بگرێته‌ به‌ر.

- لیژنه‌که‌ ده‌وله‌ تی په‌یوه‌ندی‌دار به‌ راسپارده‌ی گشتی خۆی ژماره ٣١ی سالی ٢٠٠٥ ئاگادار ده‌کاته‌وه، که‌ تایبه‌ته‌ به‌ په‌گه‌زه‌یه‌رستی له‌ به‌رپه‌وه‌بردن و کاری سیسته‌می دادیی تاوانکارانه، ده‌وله‌ تی په‌یوه‌ندی‌دار به‌ وه‌ راده‌سپێریت که‌ له‌ راپۆرتی داها‌توویدا، ئه‌و زانیاری و دا‌تایانه‌ تۆمار بکات که‌ له‌ باره‌ی سکالای په‌یوه‌ستی به‌ په‌گه‌زه‌یه‌رستین و ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف و دادگا‌کانی خۆجێ وه‌ری گرتوون، هه‌روه‌ها ئاکامی ئه‌و سکالایانه‌ش، له‌ نیویاندا حوکمه‌کانی پرۆتستۆ، یان رێکاری ته‌مبیکردن که‌ گیراونه‌ته‌ به‌ر و ئه‌و قه‌ره‌بووه‌ی به‌ قوربانیا‌ن دراوه، ئه‌وانیش تۆمار بکات. لیژنه‌که‌ راسپارده‌ی ئه‌وه‌شی هه‌یه، که‌ ده‌وله‌ تی لایه‌ن و په‌یوه‌ندی‌دار هه‌موو هه‌نگاوێکی پێویست بنیت بۆ مسۆگه‌رکردنی به‌هره‌داربوون له‌ داد بۆ هه‌موو گرووپ و که‌سه‌ک، هه‌روه‌ها بلاوکردنه‌وه‌ی یاسای په‌یوه‌ستی به‌ په‌گه‌زه‌یه‌رستی، بۆ ئاگادارکردنه‌وه‌ی خه‌لکانی دانیشتوی هه‌ڕێمه‌که‌ی به‌ تیکرایی رپۆشوینی دادیی یاسایانه‌ی به‌رده‌ستیان که‌ ده‌شتوانن له‌ کۆمه‌که‌ یاسا به‌هره‌مه‌ند بن.

دستووری عیراق	راسپاردەکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییهکانی لیژنە مافی مروۆفی عەرەبی	تیبینییهکانی لیژنە سیداو	تیبینییهکانی لیژنە نەهیشتی جیاکاری رەگەزپەرستی	تیبینییهکانی لیژنە مافی کەسانی کەمئەندام	رێککەوتننامە پەییوەندیارەکان
هەردوو ماددە ۱۰۲ / ۴۵	۵۱ / ۸۸ / ۴۲ / ۲۹ / ۲۵ / ۵۶ / ۸۹ / ۸۲ / ۹۱ / ۹۲		۱۶	۱۶	۱۶	تیکرپا رێککەوتننامەکانی نیۆدەولەتی

ئەنجومەنی بالای گەشەپێدانی خانمان

ئەنجومەنی بالای کاروباری خانمان لایەنی فەرمییە سەبارەت بە پاراستنی مافی ئافرەت و چاودێریکردنی سیاسەت و ستراتیژی حکومەتی هەریمی کوردستان پەییوەست بە کاروباری ئافرەتان لە بواری سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری، ئەوانە پەییوەستن بە تواناسازی ژنان و کچانەوه.

بەشیکی ئامانجی پێگەیانندی ژنان و کچانە، لەگەڵ پشتیوانیکردن لە بەشداریکردنی کارای ئەوان لە بەرقەرارکردنی ئاشتییهکی بەردەوام و پشتمگیریکردن لە ئارامی و بەشداریکردنی کارا لە گەشەپێدانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی و کولتووری هەریم، لەناوبردنی هەموو شیۆهیهکی جیاکاری پەییوەست بە جێندەر (رەگەزی کۆمەڵایەتی) و کارکردن بۆ پتەوکردنی کۆمەڵ دژ بە مەترسی مەملانی و تیرۆر.

- بەهێزکردنی بەشداری ئافرەتان لە ژبانی سیاسی و گشتی کۆمەڵ، لە نیویاندا بەشداریکردنی لە دانوستاندن و بەدیھێنانی ئاشتی و مسۆگەرکردنی گەیشتنی ئەوان بە ناوھەندەکانی پرپاردان.

- ئاویتەکردنی بنەماکانی جێندەر (رەگەزی کۆمەڵایەتی) لە نیویاسا و سیاسەت و پلان و بەرنامە و بودجە نیشتمانیدا.

- بەهێزکردنی ژینگەیهکی پشتیوان بە تواناسازی ژنان و پەرەپێدانیان لە بواری ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتور.

- بەهێزکردنی پشتیوانی بۆ دامەزرێوانی و رێکخراوەکانی کە لە بواری تواناسازی و پاراستنی ژنان و کچاندا بە گشتی کار دەکەن، بەتایبەت ئەوانە خاوەن پێداویستی تایبەتن.

دستووری عیراق	راسپاردەکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییهکانی لیژنە مافی مروۆفی عەرەبی	تیبینییهکانی لیژنە سیداو	تیبینییهکانی لیژنە نەهیشتی جیاکاری رەگەزپەرستی	تیبینییهکانی لیژنە مافی کەسانی کەمئەندام	رێککەوتننامە پەییوەندیارەکان
۲۶۲ / ۵۰	۱۲۱ / ۱۰۸ / ۲۸		۱۶			تیکرپای رێککەوتننامە نیۆدەولەتییهکان

کاری دامەزرێوانی حکومی پەییوەست بە مافی مروۆف

- بەهێزکردنی دەستە چاودێری مندال و دەرکردنی یاسایهکی تایبەت بە بواری، بۆ ئەوەی بتوانیت ناگاداری کارەکانی پەییوەست بە مافی مندال و چارەسەرکردنی پرسەکانی بێت، بەشیۆهیهکی خیرا و کارا و توانایهکی بەرز.

- نوێنەرایه تیکردنی کەمئەندام بەتایبەتی ئافرەتانی کەمئەندام و کەمئەندامانی عەقل، یان دەروونی، یان کۆمەڵایەتی لە دەستە چاودێری کەمئەندام و خاوەن پێداویستی تایبەت و لە ئەنجومەنی کارگێری ئەودا، مسۆگەر بکریت.

- پێویستە سەرئەخر بەخریته سەرگرتەبەری ستراتیژیکی نیشتمانی بۆ پاراستن لە ئەشکەنجە و بە تاوان زانیی و سزادانی بکەرانی بەو جۆرە لەگەڵ مەترسی ئەشکەنجە و تاوان بگۆنجی، ئەوەش دوویات بکریتهوه کە نابیت هیچ هەلومەرجیکی ئاسایی بکریته پاساو بۆ تاوان و ئەشکەنجە، بەتایبەتی کە پاراستن لە ئەشکەنجە یهکیه لەو مافانە ناکریت بە گوێرە حوکمەکانی ماددە (۴) بڕگە (۲) ی بەلێننامە، کۆت و بەند بکریت. لیژنە کە داوای چرکەدەوهی بەرنامە مەشق بۆ فەرمانبەران بە جیگەیانندی یاسا دەکات، سەبارەت بە رێشویی یاسا بۆ قەدەغەکردنی ئەشکەنجە و رەچاوکردنی پێوهی نیۆدەولەتی لەم رووهوه، هەروەها رێسای تایبەت بە هەلومەرجی گلدانەوه.

- زیادکردنی مەشقه چالاکي تایبەت بە بەرپرسیانی بە جیگەیانندی یاسا لەبارە لایەنانی پەییوەندیار بە جێندەر (رەگەزی کۆمەڵایەتی) بۆ بە جیگەیانندی یاسا، نەخاسەمە پرسی پەییوەست بە توندوتیژی دژ بە ئافرەت، بۆ ئەوەی بتوانن بە شیۆهیهکی کارا بەرەنگاری جۆرەکانی توندوتیژی دژ بە ئافرەتان ببنەوه، بەو جۆرە سەلامەتی قوربانییهکە بە پلە یهکەم، رەچاو بکات.

- بەهێزکردنی هەول بە ئاراستە زیادکردنی چالاکي هۆشیاری لە دامەزرێوانی میدیا، بەوهی توندوتیژی دژ بە ژنان مایه قبول نییه، هەروەها کاریگەری نەرێنی بەسەر کۆمەڵ و هاندان بە ئاراستە خەبەردان لەبارە ئەم تاوانەوه، نەخاسەمە دەستەبەرکردنی زانیاری لەبارە قوربانی لە پێی هەموو کەنالیکی پێراگەیانندن و رێکاری دەستەبەرکردنی پاراستنیان.

- زانیاری ورد له باره ی ئهرك و پیگه و دهسه لاتی به پړیوه به رایه تی تواناسازی ژنان و په یوه ندی ئه و به وه زاره ته کانی په یوه ندیدار و پیکخواوه کانی ناحکومی ئافره تان و له باره ی دهرامه تی مرؤیی و ته کنیک و دارایی ته رخانکراو بؤ ئه م په پړیوه به رایه تیبیه له بودجه ی گشتی، بخړیته روو.

دستووری عیراق	پاسپارده کانی پانورامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مرؤفی عهره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری ره گه زپه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی کهسانی که مننه ندام	رینگه و تننامه په یوه ندیدار مگان
	۲۳۸ / ۵۴	۱۰۴ / ۱۰۲ / ۵۵ / ۱۳	ج ۱۶		۱۶۴	تیکرای رینگه و تننامه نیوده وله تیبیه کانی

میکانیزمی جیبه جیکردن و لایه نانی کارا و به شدار تیبیدا

جیبه جیکردنی ئه و پاسپاردانه ی له م به شه دا ئاماژه یان پیکراوه، پیویسته کو بوونه وه ی راویژکاری گری بدریټ بؤ ئاشنا بوون به واقیعی دامه زراوه کانی مافی مرؤف له حکومه تی هه ریم و میکانیزمی به هیژکردنیان و جیبه جیکردنی پاسپارده ی په یوه ست به وان، یان ئه و بریتیبیه یه ده گانه ی حکومه تی هه ریم له م بواره دا هه لیبژاردون، بؤ به هیژکردنی، به و چه شنه ی:

- کو بوونه وه ی راویژکاری له گه ل لایه نانی په یوه ندیدار گری بدریټ و سه باره ت به ریکاری جیبه جیکردنی بره گه کان پېشنیاز بخړیته روو.

- لایه نانی په یوه ندیدار پرؤژه یاسا پېشکه ش بکه ن.
- نووسینگه ی دیوانی ئه نجومه نی وه زیران له حکومه تی هه ریمی کوردستان به پړیوه بردنی دؤسیه ی تاییه ت به په ره پیدانی دامه زراوه کان ده گریته ئه ستؤ.
- نووسینگه ی ریکخه ری پاسپارده نیوده وله تیبیه کان له سه رؤکابه تی ئه نجومه نی وه زیراندا ئه رکی به دوا دا چوون بؤ جیبه جیکردن و پېشکه شکردنی راپؤرتی تاییه ت به به جیگه یانندن، ده گریته ئه ستؤ.
- کو مه لگه ی تاییه تمه ندی مه دهنی له گفتوگو و پېشنیازدا به شدار بیټ.

ماوه ی جیبه جیکردن

- ♦ ده کری جیبه جیکردنی ئه م به شه له ماوه ی پلانه که دا بخړیته نیو هه ردوو سالی یه که م و دووه م، له گه ل دريژه دان به کار له پلانه که له هه ردوو سالی سییه م و چواره م، سه باره ت به به رنامه ی پشتیوانی و مه شق و راویژ.
- ♦ به کارهینانی نمونه ی میکانیزمی جیبه جیکردن، ئه وه ی هاوپیچی پلانی هه ریمه بؤ مافی مرؤف، بؤ دیاریکردنی به رنامه و دابه شکردنی به سه ر ماوه ی پلانه که دا.

به شی چواره م

هاوکاریکردن له گه ل میکانیزمی نیوده وله تی تاییه ت به مافی مرؤف

ئامانج: چالاکیی روون و به رچاو له ناوه نده کانی نیوده وله تیبی تاییه تمه ند به مافی مرؤف عیراق به یه کیك له و ولاتانه داده ندریټ که تۆماریکی باشی له پېشکه شکردنی راپؤرت بؤ دامه زراوه کانی نیوده وله تی له واده ی خویدا هه یه، ویپرای په یوه ستبوون به گفتوگو کردنیکی کارا له گه ل ئه و ده ستانه دا. عیراق پشت به میکانیزمیکی تیکه ل له پېشکه شکردنی راپؤرت و به دوا دا چوونی په یوه ستی نیوده وله تی خو ی، به وه ی فه رمانگه ی مافی مرؤف- لیژنه ی نیشتمانی بؤ نووسینه وه ی راپؤرتی نیوده وله تی له حکومه تی فیدرال و نووسینگه ی ریکخه ری پاسپارده نیوده وله تیبیه کان له حکومه تی هه ریمی کوردستان، بؤ به دوا دا چوونی جیبه جیکردنی په یوه ستی نیوده وله تی، ته رخانکراون، سه رباری دامه زرانندی لیژنه ی تاییه تمه ند بؤ نووسینی راپؤرت، که نوینه ری لایه نانی په یوه ندیداری تیبدا ده بن .

- دانانی پلانیکی روون له هه ریمی کوردستان بؤ جیبه جیکردنی پاسپارده ی نیوده وله تی.

- تازه کردنه وه ی پلانی هه ریم بؤ مافی مرؤف.

- تۆمارکردنی زانیاری دیاریکراو له باره ی پلان و ریکاری دیکه، که بؤ جیبه جیکردن گیراونه ته به ر.

- به راویژ له گه ل لایه نانی په یوه ندیدار، وه رزه راپؤرت ئاماده بکریټن.

- له کاتی پېشکه شکردندا، راپؤرته کان بخړیته به ر ده ستی ناوه نده کانی دادوه ری و یاسادانان و کارگپری و ریکخواوه کانی ناحکومی کارکه ر، ویپرای بلاوکردنه وه ی کو تا سه رنجی لیژنه که له باره ی ئه و راپؤرتانه.

- راپؤرت له واده ی دیاریکراوی خویدا پېشکه ش بکریټ، له گه ل ره چاوکردنی بنه مای رپنمای سه باره ت به پېشکه شکردنی راپؤرت.

- پته وکردنی هاریکاری له گه ل ده وله ت و ریکخواوه کانی نیوده وله تی و ده سته کانی مافی مرؤف.

- درژەدان بە پیشکەشکردنی راپۆرتی خۆبەخشانە بۆ رێکخراوەکانی پەيوەندیداری نیۆدەولەتی.
 - کارکردن لەگەڵ ھاوبەشانی نیۆدەولەتی، وەك تیمی لیکۆلینەوهی سەر بە نەتەوه یەگرتوووەکان، بۆ پتەوکردنی پرۆسە
 لیپرسینەوه لەو تاوانانە رێکخراوی تیرۆریستی داعش کردوونی، بە ئامانجی ئاراستەکردنی تۆمەت بۆ ئەوانە تاوانی
 جینۆساید (کوکوژی)، تاوانی جەنگ و تاوانی دژە مرۆفایەتییان، کردوو.
 - پتەوکردنی ھاریکاری لەگەڵ رێکخراوەکانی نیۆدەولەتی، بۆ چارەسەرکردنی پرسى ئاوارە و ھەلگرتنەوهی مین و
 گەرانەوهی ژبانی ئارام بۆ ناوچەى زیانلیکەوتوو.
 - دانانی پلانیکى پەلە بە ئامانجی ھەلگرتنەوهی ئەو مینانە و ئامادەکردنی شوینانی زیانلیکەوتوو بۆ گەرانەوهی ژبانی ئارام
 و ئاسایی، ھەرۆھە دەولەتی لایەن و پەيوەندیدار رادەسپیری، کە ھاریکاریی ئازانس و رێکخراوەکانی تاییەتمەندی
 نیۆدەولەتی و ھەریمی ئەم بوارە بێت.
 - سەبارەت بە تاوانی بازگانیکردن بە مرۆفەوه، ھەماھەنگی لەگەڵ رێکخراوی نیۆدەولەتی و رێکخراوەکانی کۆمەلگەى
 مەدەنى بکریت.

دەستووری عێراق	راسپاردەکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تێبینییەکانی لیژنەى مافی مرۆفی عەرەبى	تێبینییەکانی لیژنەى سیداو نەھیشتنی حیاکاری رەگەزپەرستی	تێبینییەکانی لیژنەى مافی کەسانی کەمئەندام	رێککەوتننامە پەيوەندیدارەکان
ماددەى ٨	٤٧ / ٨٩ / ٥٩ / ٦٣ / ٦٠ / ٧٤ / ٦٧ / ٦٤ / ٨٦ / ٨٨ / ١٥٩ / ١٦٤ ٢٠٧ / ٨٣	١٠ / ٤٤ / ٦٠			تیکرای رێککەوتننامە نیۆدەولەتییەکان

لایەنى بەرپرس لە جێبەجێکردن و لایەنانى پشتگیر

بەرپرسایەتی جێبەجێکردنی راسپاردەى تاییەت بە ھەلسوکەوت لەگەڵ میکانیزمی نیۆدەولەتی، دەکەوێتە ئەستۆی
 نووسینگەى رێکخەری راسپاردە نیۆدەولەتییەکان لە حکومەتی ھەریم، بە ھەماھەنگی لەگەڵ تیکرای لایەنى تاییەتمەندی
 حکومى و ناحکومى.

میکانیزمی جێبەجێکردن

- ◆ پەرەپێدانی کارى دامەزرێوانەکانى تاییەتمەند.
- ◆ رێکخستنى وەرشە کار (ۆرك شوپ) بۆ لایەنانى کار و پیشکەشکردنى پێشنیاز بۆ گەشەپێدان.
- ◆ پالەشتیکردن لە میکانیزمی نووسینەوهی راپۆرتی تاییەتمەند بە مافی مرۆف.
- ◆ لە ئامادەکردنی راپۆرتدا راپۆرت بە رێکخراوەکانى ناحکومى بکریت.
- ◆ پیشکەشکردنی راپۆرت بە رێکخراوی نیۆدەولەتی.
- ◆ بلاوکردنەوهی زانیاری تاییەت بە کۆتا سەرنج و راسپاردە.

ماوهی جێبەجێکردن

پیشکەشکردنی راپۆرت و ھاوکاریکردن لەگەڵ میکانیزمی نیۆدەولەتی، پرۆسەییەکی بەردەوام و نەبەراوەیە، ماوهی
 جێبەجێکردنی راسپاردەش بە درژایی ماوهی پلانی ھەریم دەبێت. لەبەر ئەوهی لیژنەکانى بەلینکاری و وەرزه میکانیزمی
 پانۆرامای خولی گشتگیر، کە لەبەر و کیماسی دیاری دەکەن، بۆبە جێبەجێکردن دەبێت دەمۆدەست و بەردەوام بێت.

بەشى پینجەم

پێزگرتن لە یاسای مرۆیی نیۆدەولەتی و مافی مرۆف

ئامانج: لە کارى لیژنەکانى ئەمنى سەر بە حکومەتی ھەریم، بە تەواوی پێز لە حوکمەکانى یاسای مرۆیی نیۆدەولەتی و مافی
 مرۆف بگیریت ھیشتا تیرۆر ھەرپەشەییەکی گەورەبە بۆ تەواوی عێراق، حکومەتی ھەریمی کوردستانیش ھەمیشە پەيوەستە
 بە ڕووبەرۆوبوونەوهی شالۆی تیرۆریستان، لەم ڕووشەوه بە تەواوی ئامادەییە دژ بە تیرۆر ھاوکاری لەگەڵ حکومەتی
 فیدرال و ھاوبەیمانی نیۆدەولەتی بکات. ھەر لەو پێناوھەیدا ھیزی ئەمنى لە حکومەتی ھەریم ھەولێ داوہ لە سایەى
 ھەلمەتی بەرەنگاربوونەوهی تیرۆردا، ماف و سەلامەتی خەلکی سڤیل پارێزراو بێت، دواترینیان شەری دژ بە رێکخراوی
 تیرۆریستی داعش و رزگارکردنی ئەو ناوچانەى ئەو رێکخراوە لە حوزەیرانى ٢٠١٤ بە داوہ کۆنترۆلی کردبوون. لایەنانى
 تاییەتمەندی ئەمنى سەر بە ھەریم بە ھەماھەنگی لەگەڵ لایەنانى پەيوەندیدار، کاریان بۆ پێزگرتن لە یاسای مرۆیی
 نیۆدەولەتی کرد. پلانی ھەریم بۆ مافی مرۆف چوارچێوەییەکی بۆ کار دیاری کردوو، بۆ بەھیزکردنی پادەى پەبیردن و
 پیادەکردنی کارای یاسای مرۆیی نیۆدەولەتی و رپسای یاسای نیۆدەولەتی مافی مرۆف، بۆ بەرەنگاربوونەوهی تیرۆر لە رپى
 میکانیزمی کارای کار و بەدواداچوونەوه.

- هه‌ماهه‌نگی و کارکردن له‌گه‌ل (یونیتاد) تیمی لیکۆلینه‌وه‌ی سه‌ر به‌ نه‌ته‌وه‌ یه‌که‌گرتوو‌ه‌کان بۆ پته‌وه‌کردنی لێپرسینه‌وه‌ له‌و تاوانانه‌ی له‌لایه‌ن داعشه‌وه‌ کراون .
- په‌له‌کردن له‌ دادگاییکردنی تاوانبارانی داعش سه‌باره‌ت به‌و تاوانانه‌ی ده‌ره‌ق به‌ مرۆڤایه‌تی کردوو‌یانه‌، له‌ پرسی کۆکردنه‌وه‌ی به‌لگه‌ و ئه‌رشیفی ئه‌لیکترۆنی ئه‌و تاوانانه‌، وێرپای په‌چاوکردنی بنه‌ماکانی یاسای مرۆیی نیوده‌وه‌له‌تی و پرسی مافی مرۆڤ.
- پاراستنی مالباتی ئه‌ندامانی داعش، ئه‌وانه‌ی به‌شدارییان له‌ کرداری تیرۆردا نه‌کردوو.
- هه‌موو رێکار و رێوشوێنیک بگه‌ڕێته‌ به‌ر بۆ رزگارکردنی کوردانی ئیزدی و هی دیکه‌ی که‌ هه‌شتا چاره‌نووسیان نادیاره‌.
- یارمه‌تی بێشکه‌ش به‌ ژن و مندالانی رزگاروو بکریت، له‌ پرسی دانانی به‌نامه‌ی تایبه‌ت بۆ دووباره‌شیانده‌وه‌یان بۆ نیو کۆمه‌ل.
- چرک‌دنه‌وه‌ی هه‌ولێ به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی جیاکاری دژ به‌ ژنان و کچانی که‌مه‌ندام، ئه‌وانه‌ی ئاواره‌ و په‌نابه‌رن یان له‌ که‌مه‌کاندا ده‌ژین.
- مسۆگه‌رکردنی به‌هره‌مه‌ندبوونی مندالانی که‌مه‌ندام له‌ رووی ده‌روون، یان عه‌قله‌وه‌، له‌ هه‌موو مافیك و به‌ره‌هه‌ست کردنی تانه‌ و جیاکاری له‌ مافیان، به‌ تایبه‌ت ئه‌وانه‌ی له‌ ناوچه‌ی به‌رکه‌وته‌ی مملانیپی چه‌کداریدا ده‌ژین و ئه‌وانه‌ی له‌ که‌مه‌کاندا ده‌ژین و خزمه‌تگوزارییان به‌ ئه‌سته‌م پێ ده‌گات و ده‌رفه‌تی خوێندنیان نییه‌.
- قوولکردنه‌وه‌ی رێکاریك که‌ ئامانجی به‌دییه‌نانی مافی مرۆڤ و ئازادییه‌ بنه‌ره‌تییه‌کانه‌ بۆ هه‌موو خه‌لك، هه‌روه‌ها لیکۆلینه‌وه‌ له‌گه‌ل ئه‌وانه‌ی یاسای مرۆیی نیوده‌وه‌له‌تی و یاسای نیوده‌وه‌له‌تی مافی مرۆقیان پێشیل کردوو و سزا بدرین.

ده‌ستووری عێراق	راسپارده‌کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی مافی مرۆفی عه‌ره‌بی	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی سیداو	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی نه‌هه‌شته‌نی جیاکاری ره‌گه‌زه‌پرستی	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی مافی که‌سانی که‌مه‌ندام	رێککه‌وتنامه‌ په‌یوه‌ندیدارمکان
هه‌ردوو مادده‌ی ٧/ ٨	١٣٤		٢٢		١٣ب/ ١٤ب/ ١٥ب/ ١٦ب	تیکرپای رێککه‌وتنامه‌ نیوده‌وه‌له‌تییه‌کان

لایه‌نی به‌رپرس له‌ جێبه‌جێکردن و لایه‌نانی پالێشت

- په‌رله‌مانی هه‌ریمی کوردستان.
- ئه‌نجومه‌نی شوورای هه‌ریم- وه‌زاره‌تی داد.
- وه‌زاره‌تی ناوخۆ.
- وه‌زاره‌تی پێشمه‌رگه‌.
- وه‌زاره‌تی ئه‌وقاف و کاروباری ئایینی.
- وه‌زاره‌تی پلاندانان.
- وه‌زاره‌تی رۆشنییری و لاوان.
- وه‌زاره‌تی کار و کاروباری کۆمه‌لایه‌تی.
- ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆڤ.
- به‌رپه‌راییه‌تی گشتی ئاسایش - ده‌زگای ئاسایشی هه‌ریمی کوردستان.
- دژه‌تیرۆر- ئه‌نجومه‌نی ئاسایشی هه‌ریمی کوردستان.
- ئه‌نجومه‌نی بالای گه‌شه‌پیدانی خانمان.
- گشت پارێزگار و ئیداره‌ سه‌ربه‌خۆکان.
- نووسینگه‌ی رێکخه‌ری راسپارده‌ نیوده‌وه‌له‌تییه‌کان- سه‌رۆکابه‌تی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران.
- رێکخه‌وه‌کانی په‌یوه‌ندیداری کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی.
- چالاکوانانی مه‌ده‌نی.

میکانیزمی جێبه‌جێکردن

- ◆ گه‌ڕاندنی کۆبوونه‌وه‌ی پسپۆری له‌گه‌ل لایه‌نانی په‌یوه‌ندیدار.
- ◆ دابه‌شکردنی راسپارده‌ به‌سه‌ر لایه‌نانی تایبه‌تمه‌ندی ئه‌منی و سه‌ربازی.
- ◆ په‌ره‌پیدانی پرۆگرامی مه‌شق و راهێنان بۆ پیاده‌کردنی یاسا.

♦ به دواد چوون و پیشکە شکردنی راپۆرت.

ماوهی جێبه جێکردن

لایه نانی به رپرس له جێبه جێکردن، ده بیئت رێکاری گونجاوی بۆ دابنێن.

به شی شه شه م

مافی مه ده نی و سیاسی

لقی یه که م: مافی ژیان

ئامانج: به دیه پێنانی ژینگه یه کی گونجاو بۆ به هره مه ندبوون به ماف و نازادی

هه رێم هه نگاوی گه وری ناوه به ئاراسته ی په یوه ستبوون به بنه ماکانی مافی مندال به شیوه یه کی گشتی، له رپی ده رکردنی یاسا، بربار، پێنمایی و هه نگاوی کردنی، له پێناو دروستکردنی ژینگه یه کی گونجاو که پیکه وه ژیا نی ئاشتی له نیو تیکرپای پیکهاته ی کۆمه ل به رقه رار بیئت، هه مووان له و ئازادییه به هره مه ند بن که یاسا و عورفی باوی نیوده وه له تی باسیان ده کات. یاسا بنه ره تیهه کانی عیراق ده فی یاسایی ئه و تو یان تیدایه که پاراستنی مافی ژیان و سه لامه تی جه سه ته مسۆگه ر ده که ن، زۆر به تونیش سزای هه ر ده ستدریژییه که ده دن که ده ره ق به و مافه بکرپت، سزای له سیداره دان به یه کی که له و سزایانه داده ندرپت که له عیراقدا ده ره ق به تاوانی هه ره مه ترسیدار به گویره ی پیوه ری نیوده وه له تی، پیاده ده کرپت. ده بی ئاماژه به وه ش بکه ین که حکومه تی هه رێمی کوردستان چوارچیوه ی جێبه جێکردنی سزای له سیداره دانی له سا لی ۲۰۰۸-ه وه سنووردار کردوه.

- سزای له سیداره دان ته نیا بۆ مه ترسیدارترین تاوان بیئت.

- لیکۆلینه وه ی په له و هه مه لایه ن و بیلایه ن له باره ی حاله تی پێشپلکردنی مافی ژیان و سه لامه تی جه سه ته ی ده کرپن، ئه وانه ی له ماوه ی ده سه لاتی رێکخراوه کانی چه کداری تیرۆریسته دا له هه ندیک شوینی ده وه له تی لایه ن و په یوه نیدار روویان داوه، هه ره وه ها زوو به زوو تاوانباران ره وانه ی دادگا بکرپن و قوربانیان و که س و کاریان به ته واوی دلنه وایی بدرینه وه و قه ره بووش بکرپنه وه.

- درپژده دان به هه وه له کان بۆ مسۆگه رکردنی مافی ته واوی مرۆف بۆ هه مووان، به گویره ی په یماننامه ی نیوده وه له تی تابه ت به مافی مه ده نی و سیاسی.

- تۆمه تباران ره وانه ی دادگا بکرپن و دادی قوربانیان بدرپت.

- له کاتی جێبه جێکردنی هه لمه تی سه ربازی که ئامانج شه ری دژ به رێکخراوه کانی چه کداری تیرۆریسته، بۆ پاراستنی خه لکی سقیل وه که کاری هه ره له پێشینه، ده بیئت رێکاری ورد بگیرپته به ن، ویپای رپژگرتن له هه ردوو بنه مای جیا کردنه وه و گونجان.

ده ستووری عیراق	پاسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری ره گه زپه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی کهسانی که مه ندام	رێککه و تننامه په یوه نیداره کان
ماده ی ۷ / ۱۵ / ۱۹ / ۲۷	۲۰۴ / ۱۳۲	۴۲ / ۴۰				- هه ردوو په یمان / - دژایه تیکردنی ئه شه که نه چه / - شوین بزری به زۆر / - به ئیننامه ی عه ره بی / - ره گه زپه رستی

لایه نی به رپرس له جێبه جێکردن و لایه نانی پالپشت

- ئه نجومه نی دادوه ری .
- داواکاری گشتی - وه زاره تی داد.
- وه زاره تی ناوخۆ.
- وه زاره تی پێشمه رگه .
- وه زاره تی شه هیدان و ئه نفالکراوان.
- وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- به رپۆه به رایه تی گشتی ئاسایش - ده زگای ئاسایشی هه رێمی کوردستان.
- دژه تیرۆر - ئه نجومه نی ئاسایشی هه رێمی کوردستان.
- گشت پارێزگار و ئیداره سه ره به خۆکان.
- نووسینگه ی ریکخه ری پاسپارده نیوده وه له تیهه کان - سه رۆکا به تی ئه نجومه نی وه زیران.
- رێکخراوه کانی په یوه نیداری کۆمه لگه ی مه ده نی.

➤ چالاکوانانی مەدەنی.

میکانیزمی جیبەجێکردن

- ◆ دابەشکردنی راسپاردە بەسەر لایەنانی تاییه تمەندی ئەمنی و سەربازی.
- ◆ گرێدانی کۆبوونەوه و وەرشه کار لە نیوان ئەو لایەنانەدا.
- ◆ پێشکەشکردنی پێشنیازی گونجاو کە قابیلی جیبەجێکردن بێت.
- ◆ بەدواداچوون و پێشکەشکردنی راپۆرت.
- ◆ نامادەکردنی راپۆرتی تاییهت بە دەسکەوت و بەدواداچوونی جیبەجێکردن.

ماوهی جیبەجێکردن

لەبەر ئەوهی بابەتە کە پەيوه‌ندی بە مافی مەدەنی و سیاسییەوه هەیه، جیبەجێکردنی دەمۆدەست دەبێت، دەکرێ ماوهی جیبەجێکردنە کە بەسەر ماوهی پلانی هەرێمدا دابەش بکریت بەدەر لەو حالەتانهی پەيوه‌ندیان بەوادهی دادگاوه هەیه لەگەڵ دانانی بەرنامە مەشق و هۆشیاری تاییهتەوه

لقی دووهم: دادگایی و سەربەخۆیی دادگا و دادگاییکردنی دادوهرانە

- پێشینهی کاری هێڵی گشتی بەرنامە نۆبەمین کابینهی حکومهتی هەرێم لە ئاستی چاکسازیدا، بریتییە لە کارکردن بۆ پێداکەردنی سەرۆه‌ری یاسا و رێزگرتن لە سەربەخۆیی دادگا. رێ بە هیچ هاوولاتییه‌ک نادریت پێگه و پۆستی سیاسی، یان حیزبی، یان کۆمەلایه‌تی خۆی، بۆ پێشێلکردنی یاسا یان گوێنەدان بە یاسا، بەکاربهێنی.
- کاری زیاتر بکریت بۆ مسۆگەرکردنی سەربەخۆیی دادگا و پاراستنی دادگا لە دەستپێه‌ردان و هەرپه‌شه و گوشار.
- پێداکەردنی رێکاری کردەنی بۆ مسۆگەرکردنی دادگای پاک و سەربەخۆ کە کارایانه رەفتار لەگەڵ پرسی بەرەنگاربوونەوهی دەرزابوون لە سزا بکات.
- داڕێژکردنی داد کۆمەکی دادوهرانە لە پرسی ناتاوانکاری بۆ ئەوانه‌ی توانای دارایییان نییه.
- دادگا پەیدۆزی ئەو کەسانه بکات کە دژ بە کەمئەندام توندوتیژییان نواندووه.
- لێپرسینه‌وه لەو تاوانانه‌ی ئەندامانی رێکخراوی داعش دهیکەن.
- رێ ئەدان بە رەگه‌زیه‌رستی لە بەرپۆه‌بردن و رێپه‌وی کاری سێسته‌می دادی تاوانکارانه.
- لیکۆلێنه‌وهی کارا و سەربەخۆ بکریت، تا لیکۆلێنه‌وه لە راپۆرتی تاییهت بە تاوانی دژە مرۆفایه‌تی، تاوانی جەنگ و جینۆساید (کۆکوژی) بکات.

دەستووری عێراق	راسپاردەکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تێبینیه‌کانی لێژنه‌ی مافی مرۆفی عه‌ره‌بی	تێبینیه‌کانی لێژنه‌ی سیداو	تێبینیه‌کانی لێژنه‌ی نه‌هێشتنی جیاکاری رەگه‌زیه‌رستی	تێبینیه‌کانی لێژنه‌ی مافی کەسانی کەمئەندام	رێککه‌وتنامه پەيوه‌ندی‌داره‌کان
مادده‌ی ١٩ / ٨٧ / ٢٢	١٨٠ / ١٦٢	٦٨ / ٦٦			١٣٢ / ١٣١	تیکرپای رێککه‌وتنامه نیوده‌وله‌تیه‌کان

لایه‌نی به‌رپرس له جیبەجێکردن و لایه‌نانی پالێشت

- ئەنجومه‌نی دادوهری.
- ئەنجومه‌نی شوورای هەرێم- وه‌زاره‌تی داد.
- داواکاری گشتی- وه‌زاره‌تی داد.
- وه‌زاره‌تی ناوخۆ.
- وه‌زاره‌تی کار و کاروباری کۆمەلایه‌تی.
- به‌رپۆه‌بهرایه‌تی دژەتیرۆر- ئەنجومه‌نی ئاسایشی هەرێمی کوردستان.
- به‌رپۆه‌بهرایه‌تی گشتی ئاسایش- ده‌زگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان.
- گشت پارێزگار و ئێداره سەربەخۆکان.
- نووسینگه‌ی رێکخه‌ری راسپاردە نیوده‌وله‌تیه‌کان- سه‌رۆکایه‌تی ئەنجومه‌نی وه‌زیران.
- رێکخراوه‌کانی پەيوه‌ندی‌اری کۆمەلگه‌ی مەدەنی.
- چالاکوانانی مەدەنی.

- ◆ بەدوۋادچوون و پېشكەشكردنى پېشنىياز و گەنگەشەكردنى لەگەل لايەنانى پەيوەندىدار.
- ◆ كۆبوونەۋە لەگەل لايەنانى پەيوەندىدار.

ماۋەى جىبە جىكردن

دوای پەسەندكردنى پلانى نىشتمانى و پلانى ھەرئىم، لايەنانى بەرپرس دەبى پلانى جىبە جىكردنى راسپاردە دابنن. لىقى چوارەم: مافى ئازادى را دەربرىن و گوزارشت و دامەزاندنى كۆمەلە و پاراستنى رۆژنامە نووس و چالاكانى مافى مرۆف

عىراق چەندىن راسپاردەى لە چوارچىۋەى مىكانىزمى پانۇراماى خولى گىشتىگر و سەرنج لە چوارچىۋەى مىكانىزمى پەيمانكارىيەۋە پىگە بىشتوۋە. ئەو راسپاردە و سەرنجانە، باسى بەھرمەندبوون لە مافى گوزارشتكردن لە را و خۆپىشاندانى ئاشتىيانە دەكەن، پلانى ھەرئىمىش مىكانىزمى كار دادەنەيت بۇ مسۆگەركردنى لىكۆلېنەۋە لەو راسپاردە و سەرنجانە و جىبە جىكردنىان.

- مسۆگەركردنى لىپرسىنەۋەى تەۋا و پەپرەۋەكردنى رىكارى ياساى پىۋىست سەبارەت بە پىشلىكارىيە مەترسىدارانەى بەرانبەر مافى مرۆف دەكرىن.

- مسۆگەركردنى پاراستنى تەۋا بۇ رۆژنامە نووس و خەلكانى دىكەى نپو مىدىا و پاراستنى داكۆكىكارانى مافى مرۆف و مافى كۆمەلگەى مەدەنى لە بەشدارىكردن لە ژبانى گىشتى، بە شىۋەيەكى ئازاد و سەربەخۆ.

- مسۆگەركردنى پەنابردن تەنبا بۇ ھىزى مەشق پىكراۋى ئەمنى كە بە دروستى رەفتار لەگەل خەلك و بەرپرساىەتى ھەر بەكارھىنانىكى زىدە ھىز دژ بە خۆپىشاندەران بخرىتە ئەستۆى ئەو ھىزەۋە.

- لىكۆلېنەۋەى دەمودەست و سەراپاگىر و پاك لە ھەموو گوتەيەك لە بارەى ئەشكەنجە و رەفتارى دىكەش بكرىت .

- رىزگرتن و بەرز راگرتنى ئازادى را دەربرىن و گىردبوونەۋەى ئاشتىيانە و لىپرسىنەۋە لە ھەموو ئەو كەسانەى پىشلىكارى دەكەن، سەبارەت بە زىدە بەكارھىنانى توندوتىژى و بەكارھىنانى چەكى كوشندە دژ بە خۆپىشاندەران.

- پاراستنى ئازادى گىردبوونەۋەى ئاشتىيانە.

- زىادكردنى كار و ئەرك بۇ پاراستنى رۆژنامە نووس و كارمەندانى دامەزراۋەكانى مىدىا و داكۆكىكارانى مافى مرۆف.

- مسۆگەركردنى بەجىگەباندنى لىكۆلېنەۋەى سەربەخۆ و پاك و ئاشكرا و روون سەبارەت بە كارى توندوتىژى و كوشتن كە لە رىپەۋى نارەزايىدا، بەردەۋام دژ بە خەلكى سقىل دەكرىت.

- دۆسىەى روون و سەربەخۆى لىكۆلېنەۋە لە بارەى گوتە گوتى بلاۋەپىكردنى گىردبوونەۋەى ئاشتىيانە بە ھىزى زىر بكرىتەۋە، بەو جۆرەى بىپتە ماىەى سزادانى ئەۋانەى دەسەلمىت، كە لە دەستدرىژىكردنە سەرجەستە، يان كەمكردنەۋەى شكۆى مرۆفانە، لەكاتى بلاۋە پىكردنى ئەو گىردبوونەۋانەدا تىۋە گلاون.

- بايەخدان بە بەرنامەى مەشقى پىشەى سەبارەت بە ۋەرگىران و زىادكردنى ژمارەى مامۇستايانى زمانى ئامازە بۇ كەمئەندامان.

دەستوورى عىراق	راسپاردەكانى پانۇراماى خولى گىشتىگر	تېبىنىيەكانى لىژنەى مافى مرۆفى عەرەبى	تېبىنىيەكانى لىژنەى سىداۋ	تېبىنىيەكانى لىژنەى نەھىشتى جىكارى رەگەزپەرسىتى	تېبىنىيەكانى لىژنەى مافى كەسانى كەمئەندام	رىككەۋەتنامە پەيوەندىدارەكان
ماددەى ۱۹ / ۲۸ / ۳۷ / ۴۵ / ۳۹	۷۱ / ۱۵۶ / ۱۵۷ / ۱۶۱ / ۱۹۰ / ۲۰۱ / ۱۶۷ / ۱۸۱ / ۱۷۳ / ۱۹۱ / ۱۷۶ / ۱۷۷ / ۱۸۲ / ۱۸۳ / ۱۸۵ / ۱۸۶ / ۱۸۹ / ۱۹۲ / ۱۹۴ / ۲۰۲ / ۱۸۸ / ۱۹۷ / ۲۰۰ / ۲۰۳ / ۲۰۵ / ۱۹۸	۹۲ / ۸۴			۲۹ / ۱ / ب / ج / ۱۴۰ / ب / ج	تىكراى رىككەۋەتنامە نىۋەدەۋلەتتەيەكان

لايەنى بەرپرس لە جىبە جىكردن و لايەنانى پالېشت

- ئەنجومەنى دادوۋەرى.
- ۋەزارەتى ناۋخۆ.
- ۋەزارەتى كار و كاروبارى كۆمەلەيەتى.
- گىشت پارىزگار و ئىدارە سەربەخۆكان.
- نووسىنگەى رىكخەرى راسپاردە نىۋەدەۋلەتتەيەكان - سەرۋاكايەتى ئەنجومەنى ۋەزىران.
- دەستەى سەربەخۆى مافى مرۆف.
- رىكخراۋەكانى پەيوەندىدارى كۆمەلگەى مەدەنى.
- چالاكوانانى مەدەنى.

میکانیزمی جێبه جێکردن

- ◆ پیشکەشکردنی پێشنیازی گونجاو و بەدواداچوونی جێبه جێکردنیان.
- ◆ چڕکردنەوی کارامەیی مەشقکردن بۆ فەرمانبەرانی لەو بوارەدا کار دەکەن.
- ◆ کۆبوونەوه لەگەڵ لایەنانی پەيوەندیدار.

ماوهی جێبه جێکردن

دەبێت راپۆرتیک لەلایەن ئەنجومەنی دادوهری و وهزارەتی ناوخواوه پیشکەش بکریت، تێیدا پێشکەوتنی بەدیھاتوو و رێکاری جێبه جێکردن که لەم روهوه گیراوه ته بهر، بخه نه روو، ههروهها دانانی پلانیك و خشتهی ماوهی جێبه جێکردنی.

لقی پینجه م: رهگهزنامه

له چوارچیوهی میکانیزمی پانۆرامای خولی گشتگیر، عێراق چه ن دین راسپارده و سهرنجی پێگه یشتوو، له چوارچیوهی میکانیزمی به ئینکاری په یوه ست به هه ندیک برگه ی یاسای رهگهزنامه ی عێراق ژماره (26) ی سالی 2006، وهك مافی تاك له به ده سه ته ی نانی رهگهزنامه به بئ جیاوازی، سهرنجی پیدراوه. بۆیه ده بی بۆ گواسته نه وه ی سهرنج و تیبینی له ئازانسه کانی نیوده وه له تیبیه وه بۆ لایه نانی په یوه ن دیدار، به میکانیزمیکی گونجاو بی ت، تا ئه و لایه نانه لیکۆلینه وه بیان له باره وه بکه ن. پێویسته پێگه ی یاسایی ئه و بیانیا نه دیاری بکری ت که له ده روزه کانی سنووری سه ر به هه ری می کوردستانه وه دینه ژووری، ده سه لاتی فیدرال دان به واندا نانیت، ئه مه ش کار له مافی بیانیا ن ده کات، به تایه ت سه باره ت به بابه تی په نابهری و به ده سه ته ی نانی رهگهزنامه، ئه مه ش نا کۆکه له گه ل رێککه و تننامه کانی په یوه ن دیدار به مافی مرۆفه وه.

- قه ده گه کردنی حاله تی بئ رهگهزنامه و پیا ده کردنی یاسا و گه لاله نامه ی تایه ت به به ده سه ته ی نانی رهگهزنامه، مسۆگه ر بکری ت.
- ئاسان کردنی ریی گه یشتنی تیکرای هاوو لاتیانی عێراق به خزمه تگوزاری بی نه ره ت وهك به لگه نامه ی مه ده نی.
- ده رکردنی ناسنامه بۆ کهسانی سه ر به پیکهاته ی ئه تی و ئایینی، ههروهها کهسانی په راگه نده ی شه ر.
- ژۆر پێویسته هه موو مندالانی که منه نام تو مار بکری ن و رێ له وه بگیری ت بکه ونه دۆخی بی رهگهزنامه یی و ته رخان کردنی ده رامه تی مرۆبی و ته کنیکی و دارایی پێویست بۆ درێژه دان به تو مار کردن.
- په له کردن له گه ران دنه وه ی رهگهزنامه بۆ کوردانی فه یلی، به وه ی به ده سه ته ی نانه وه ی رهگهزنامه یان بۆ ئاسان بکری ت، هه موو له مه ریکی کارگیری ش له هه موو قو ناغه کانی پرۆسه که دا، له به رده میان لا بدری ت.

دستووری عێراق	راسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری رهگهزیه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی کهسانی که منه نام	رێککه و تننامه په یوه ن دیدار ده کان
ماده ی 14 / 15 / 16 / 18	221 / 100			24	24 / 22	- هه ردوو په یماننامه / - رهگهزیه رستی / - به ئیننامه ی عه ره بی / - که منه ندامان

لایه نی به ریرس له جێبه جێکردن و لایه نانی پالیشت

- ئەنجومەنی بالای دادوهری له حکومه تی فیدرال.
- وهزاره تی ناوخوا له حکومه تی فیدرال.
- وهزاره تی ناوخوا له حکومه تی هه ری می کوردستان.
- وهزاره تی کۆچ و کۆچه ران له حکومه تی فیدرال.
- گشت پارێزگار و ئیداره سه ره به خۆکان.
- نووسینگه ی ریکخه ری راسپارده نیوده وه له تیبیه کان- سه رۆکا به تی ئەنجومه نی وه زیران.
- ده سه ته ی سه ره به خۆی مافی مرۆف.
- ریکخراوه کانی په یوه ن دیداری کۆمه لگه ی مه ده نی.
- چالا کوانانی مه ده نی.

میکانیزمی جێبه جێکردن

به گویره ی ده ستوور پێشنیاز بۆ هه موار کردنی یاسای رهگهزنامه پیشکەش بکری ت.

ماوهی جێبه جێکردن

راسپارده راسته وخوا دوای په سه ن کردنی پلانی هه ری م، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه تی فیدرالدا جێبه جێ ده کری ت، به و مه رجه ی لیکۆلینه وه و پرۆژه یاساکه له یه که مین سالی کارکردندا ته واو بکری ن.

بهشی هه و ته م

به ره نگر بوونه وهی بازرگانیکردن به مرۆف

ئامانج: دانانی سنوریک بۆ تاوانی به رنامه پڕ بۆ بازرگانیکردن به مرۆف و پاراستن و چاودیریکردنی قوربانییان به شیوه به کی تایبته

عیراق چه ندین پاسپاردهی له چوارچیوهی میکانیزمی پانۆرامای خولی گشتگیر، ههروهها گه لیک سه رنج و تیبینی له چوارچیوهی میکانیزمی به لاینکاری سه بارهت به بازرگانیکردن به مرۆقه وه به شیوهی جیا جیا، پیگه یشتووه. له بهر ئه وهی یاسایه کی تایبته نییه له بهاری به ره نگر بوونه وهی بازرگانیکردن به مرۆقه وه له حکومه تی هه ری می کوردستاندا، یاسای ژماره (6) ی سالی 2018 خرایه کار، به ریوه به رایه تی به ره نگر بوونه وهی بازرگانیکردن به مرۆف له هه ری مدا له 2018/10/3 دا دامه زرا، سه ره به وه زاره تی ناوخۆیه، بریتیه له شهش نووسینگه.

- به هیزکردنی کار له لیژنه ی ناوهندی به ره نگر بوونه وهی بازرگانیکردن به مرۆف و پشتیوانیکردنی.
- چرکردنه وهی هه لمه تی به ره نگر بوونه وهی بازرگانیکردن به ژنان و کچان و لیکۆلینه وهی خیرا و بیگه ردهش بکریت و تاوانبارانیش سزا بدرین.

- به هاناوه چوونی قوربانییان بازرگانیکردن به مرۆقه وه و دا بین کردنی پشتیوانی پیویست و پاراستن.
- زیادکردنی ژماره ی ناوهنده کانی تایبته به دالدهدان و شیاندنه وهی قوربانییان له رووی دهروون و جهسته وه و دووباره تیکه ل کردنه وه یان له گه ل کۆمه ل، به هه ماهه نگی له گه ل ریکخراوی نیوده وه تی و ریکخراوی کۆمه لگه ی مه دنه ی تایبته تمه ند به م بواره.

- له م بواره دا مه شق به کارمه ندانی بواری پزیشکی بکریت.

- رپگرتن له حاله تی هاوسه رگیری به ده ره له ته مه نی یاسایی، ههروهها به زۆر به شوودان و هاوسه رایه تی کاتی.

دستووری عیراق	پاسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتی جیاکاری ره گه ز به رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی کهسانی که مه ندام	رپککه و تننامه په یوه ن دیا ره کان
مادده ی 19 / 27 / 29	208	60 / 59	124 / ب / ج / د / ه / و / ز / ح			رپککه و تننامه ی سیداو / - مافی مندال / به لئیننامه ی عه ره بی

لایه نی به ره برس له جیبه جیکردن و لایه نانی پالپشت

➤ وه زاره تی ناوخۆ- به ریوه به رایه تی به ره نگر بوونه وهی بازرگانیکردن به مرۆف.

➤ وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.

➤ وه زاره تی ئه وقاف و کاروباری ئاینی.

➤ وه زاره تی په ره وه ده.

➤ ئه نجومه نی بالای کاروباری خانمان.

➤ نووسینگه ی رزگارکردنی رپیندراوانی ئیزدی له حکومه تی هه ری م.

➤ گشت پاریزگار و ئیداره سه ره به خۆکان.

➤ نووسینگه ی ریکخه ری پاسپارده نیوده وه لایه تیه کان- سه ره کابه تی ئه نجومه نی وه زیران.

➤ دهسته ی سه ره به خۆی مافی مرۆف.

➤ رپکخراوه کانی په یوه ن دیا ری کۆمه لگه ی مه دنه ی.

➤ چالاکوانانی مه دنه ی.

میکانیزمی جیبه جیکردن

◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه ن دیا ر.

◆ لایه نانی تایبته تمه ند و به ره برس پێشنیازی گونجاو پێشکەش بکەن که قابیلی پیاده کردن بن.

◆ به دوا دا چوون بۆ پێشکەوتنی به ده سه ته اتوو بکریت.

ماوه ی جیبه جیکردن

له لایه ن وه زاره تی ناوخۆ وه راپۆرتیک پێشکەش بکریت، بریتی بیت له پێشکەوتنی به ده سه ته اتوو له گه ل ئه و رپکارانه ی له م رووه وه گیراونه ته بهر، ههروهها دانانی پلان و کاته خشته به ک بۆ جیبه جیکردن.

به شی هه شتم

به ره نگار بوونه وهی ماددهی هۆشبهه و کارتیکه ره عه قلییه کان

ئامانج: پاراستن و دوورخستن وهی تیکرایی گرووپه کانی کۆمه ل له به لای هۆشبهه و هۆشیارکردنه وهی ئه وانهی گیرۆدهی هۆشبهه بوون بۆ خۆ پزگارکردن له و گیرۆده بیه و شیانده وهیان بۆ نیو کۆمه ل تیرۆر و هۆشبهه، بهر و پشتی به کن. راپۆرته کانی دهستهی نیوده وه لتهی چاودیریکردنی هۆشبهه دووپاتی ده که نه وه، به یوه ست به هۆشبهه له عیراقد له وانیه ره وشه که خرابتر بیت، به هۆی له به ریه که هه لوه شان وهی میکانیزمی به ره نگار بوونه وهی هۆشبهه، ئه ویش له پای هه لکه وهی جوگرافیانه و ناجیگی سیاسی و ئابووری. سه رباری ئه وه، به رپوه به رایه تی به ره نگار بوونه وهی هۆشبهه له حکومه تی هه ریمی کوردستاندا، مه ترسی بلاو بوونه وهی هۆشبهه له نیو گه نجان دووپات ده که ته وه، ئه ویش له بهر چه ندين هۆی په یوه ست به دامه زراوهی خیزان و ژینگه ی هه رپمایه تی و سیاسه تی نیشتمانی و نیوده وه لتهی. بۆ به ره نگار بوونه وهی ئه م به لایه، حکومه تی هه ریم یاسای به ره نگار بوونه وهی ماددهی هۆشبهه و کارتیکه ره ئه وه زییه کان ژماره (1) ی سالی 2020 ی ده رکرد.

- مسۆگه رکردنی پیاده کردنی کارای په یماننامه ی په یوه نیداردی نیوده وه لتهی.
- میکانیزمی گونجاو بۆ پیاده کردنی یاسای بهرکاری هه ریم.
- به توندی چاودیریکردنی به قاچاخ هینانی هۆشبهه له ده روازه سنووریه کان هه رپمه وه.
- سزای زۆر توند بۆ بازرگانانی هۆشبهه دابندریت.
- هه ماهه نگی کردن له گه ل نووسینگه ی نه ته وه په کگرتوه کانی تاییه ت به هۆشبهه و تاوان.
- دروست کردنی بنکه ی ته ندروستی تاییه ت به چاره سه رکردنی که سانی ئالوده و ئه وانهی ماددهی هۆشبهه و کارتیکه ره ئه وه زییه کان به کار ده هینن.
- دانانی بهرنامه ی پیویست و چرکردنه وهی هه لمه تی هۆشیارکردنه وهی کۆمه ل، له پووی مه ترسی بازرگانیکردن به ماددهی هۆشبهه و کارتیکه ره ئه وه زییه کان و به کارهینانیان.
- گه شه دان به دامه زراوه کانی تاییه تمه ند به به ره نگار بوونه وهی هۆشبهه و ئه وه زبهه ر.
- گۆشه گیرکردنی تۆمه تبارانی بازرگانیکردن به هۆشبهه له ماددهی چاکسازیدا.
- دامه زرانندی ده زگا و فه رمانگه له وه زاره تی په یوه نیدارد بۆ مسۆگه رکردنی پیاده کردنی حوکه کانی یاسا.
- رپکاری پیویست بۆ به ره نگار بوونه وهی به کارهینانی هۆشبهه بگیریته بهر.
- دیاریکردنی هه لومه رجی تاییه ت به راپچینه ی پزیشک و پیدانی ماددهی هۆشبهه یان عه قله بهر له ده رمانخانه دا.
- ده بی وه که نه خۆش ره فتار له گه ل به کارهینه ری هۆشبهه ردا بکریت، تا بخرینه بهر چاره سه ری ده روونی و پزیشکییه وه بۆ سه رله نووی شیانده وه یان.
- وه ک زیندانی هه لسوکه وت له گه ل ئالوده بوو، یان به کارهینه ری هۆشبهه ردا نه کریت.
- شیاندن و مه شق به پزیشک و ده رمانساز و کارمه ندان بکریت، له پووی دارایی و واتابیشه وه هان بدرین بۆ چاره سه رکردنی که سانی ئالوده و به ده ست هینانه وهی ته ندروستی خۆیان له پووی جه سه ته و هۆش و کۆمه لایه تییه وه.
- بابته له باره ی زیانه کانی هۆشبهه ر بخرینه نیو پرۆگرامی خویندنه وه.
- په ره پیدانی پلانی خۆپاریزی بۆ هه موو لایه نیک.
- په ره پیدانی پلانی بهرنامه ی شیاندن.
- پشتیوانیکردن له پسپۆر و خه مخۆران و ئاراسته کردنیان بۆ به ئاکام گه یانندی توژیینه وه و لیکۆلینه وه.

ده ستووری عیراق	راسپاره کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مروقی عه ره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتی حیاکاری ره گه زپه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی که سانی که منه ندام	ریککه وتنامه په یوه نیدارد ه کان
						ریککه وتنامه په یوه نیدارد ه کان

لایه نی بهرپرس له جیبه جیکردن و لایه نانی پالپشت

- وه زاره تی ته ندروستی.
- به رپوه به رایه تی گشتی ئاسایش.
- به رپوه به رایه تی دژه هۆشبهه ر.

دستوری عیراق	راسپاردەکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییهکانی لیژنە مافی مرۆفی عەرەبی	تیبینییهکانی لیژنە سیداو	تیبینییهکانی لیژنە نەهیشتنی جیاکاری رەگەزپەرستی	تیبینییهکانی لیژنە مافی کەسانی کەمئەندام	ریکەوتنامە پەیوەندیارەکان
هەردوو ماددە ۱۹/ ۲۷	۱۷۲ / ۱۶۹ / ۱۵۹	۵۶ / ۵۵			۲۰ / ۲۹	-مەدەنی و سیاسی/ -رەگەزپەرستی دژایەتیکردنی ئەشکەنجە -دژایەتیکردنی شوێنیزیری بەزۆر

لایەنی بەرپرسی لە جێبەجێکردن و لایەنانی پالێشت

- پەرلەمانی هەرێمی کوردستان.
- وەزارەتی ناوخوا.
- وەزارەتی کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان.
- وەزارەتی تەندروستی.
- وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی .
- بەرپۆوەبەرایەتی دژەتیرۆر- ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان.
- بەرپۆوەبەرایەتی گشتی ئاسایش- دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان.
- گشت پارێزگار و ئیدارە سەر بەخۆکان.
- نووسینگەی ریکخەری راسپاردە نیودەوڵەتییهکان- سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران.
- دەستە سەر بەخۆی مافی مرۆف.
- ریکخراوەکانی پەیوەندیاری کۆمەڵگە مەدەنی.
- چالاکوانانی مەدەنی.

میکانیزمی جێبەجێکردن

- ◆ پێشکەشکردنی لیکۆلینەوویەکی لەبارە پێشکەوتنی بەدەستتاتوو.
- ◆ کۆبوونەوە لەگەڵ لایەنانی پەیوەندیار.
- ◆ ئەگەر پێویست بوو پرۆژە یاسایەکی پێشکەش بکری.
- ◆ ئەنجومەنی دادوەری هەلسەنگاندنی بۆ ئەو لیکۆلینەوانە پێشکەش دەکات، بۆ قسە و باس لەبارە ئەشکەنجە و شوێنیزر کردنی بەزۆر دەکری.
- ◆ پێشنیاز بۆ جێبەجێکردن پێشکەش بکری.
- ◆ بەرنامەی مەشق پێ کردن.

ماوەی جێبەجێکردن

- جێبەجێکردنی راسپاردە راستەوخۆ دوا پەسەندکردنی پلانی هەرێم، هاوکات لەگەڵ پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف لە حکومەتی فیدرالدە دەست پێ دەکات، بەو مەرجە لیکۆلینەووە لە ماوەی یەکەمین شەش مانگی کارکردندا، تەواو بکری.
- لە ماوەی سێ مانگدا بەرنامە بۆ مەشق پێ کردن دابندرێت.
- لیکۆلینەووە لە میکانیزمی بۆ جێبەجێکردنی راسپاردە دیکە بکری.
- بۆ دابەشکردنی چالاک بەسەر ماوەی پلانەکەدا، هاوپیچی تایبەت بە میکانیزمی جێبەجێکردنی ئەم پلانی پەیرەو دەکری.

بەشی دەیهەم

بەرپۆوەبردنی دامەزرێوانی چاکسازییهکان و بنکەکانی بەندکردن

ئامانج: مسۆگەرکردنی بەهرەمەندیبوونی کەسانی بێبەش، بەو مافانەی بەپێی یاسا و پێوەری نیودەوڵەتی بۆیان برپاردراوە و نەهیشتنی پێشیلکاریی هاوشان.

حکومەتی هەرێمی کوردستان کاری زۆر دەکات بۆ ئاسانکردنی ریکاری چاودێری و پشکنین و سەردانی دامەزرێوانی چاکسازی و بنکەکانی بەندکردن، وەزارەتی ناوخوا و ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم و وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی، پێکەووە دامەزرێوانی چاکسازی بەرپۆوە دەبن. بنکەکانی بەندکردن لەلایەن وەزارەتی ناوخوا، بنکەکانی گلدانەووە لەلایەن بەرپۆوەبەرایەتی دژەتیرۆر و ئاسایشی گشتییەووە، بەرپۆوە دەبدرێن.

- پتەوکردنی ریکار بۆ بەهێزکردنی ریز و شکۆی مافی مرۆف لە دامەزرێوانی چاکسازیدا.

- مسۆگهرکردنی ئازادی بۆ بهندی بیبهش له ئازادی له شوپنانی گلدانهوهی ژیر چاودییری، ههروهها به خیزان و پارێزهراڤیان بگهن، چاره نووس و شوینی یاسایانهی ئهوانیش به پارێزهراڤیان بگوتریت.

- پتهوکردنی هاوکاری دووقۆلی، یان فرهقۆلی دادوهی له بابتهی تاوانکاری، به شیوازی وهك واژۆکردنی پیکهوتننامهی دووسه ره سهبارته به پرسی گواستنهوهی زیندانیاڤیان، له پێی رهچاوکردنی ئهرکی راگرتنی هاوسهنگی له نیوان بهرهنگاربوونهوهی تاوانی ئاست نیشتمانی و رهچاوکردنی مه بهستی مرۆیی.

- یاسای بهرپۆهبردنی ناوهندهکانی چاکسازی و شوپنانی گلدانهوه دهبرکرت، هه موو پیکاریکی پیویستیش بگیریت بهر بۆ چارهسهرکردنی گرفت قهرهبالغی نیو ناوهندهکانی چاکسازی و مسۆگهرکردنی رهفتارکردن له گه ل هه موو کهسانی بیبهش له ئازادی.

- ئازادکردنی هه موو ئه و مندالانهی تۆمه تیکی فهرمییاڤیان ئاراسته نهکراوه که تاوانیاڤیان کردبیت، ههروهها پیادهکردنی پیوهری نیودهوله تی تایبهت به دادگای مندالان، ئه وهش مسۆگهر بکرت که مندالانی نیو ناوهندی چاکسازی به گویرهی پیکهوتننامهی مافی مندال رهفتاریان له گه لدا بکرت.

- هه ر پیکاریکی پیویست بگیریت بهر بۆ مسۆگهرکردنی بیبهش نه بوون له هه لومه رچی ماقوولی ئاسانکاری، ئه مه ش وهك جیاکاری له سه ر به مای که مئه ندامی دا بندریت، ههروهها مسۆگهرکردنی دهسته به ربوونی پشتیوانی و هه لومه رچی ئاسانکاری بۆ که مئه ندامیک که گومان دهکرت تاوانی کردبیت، به و جۆرهی له گه ل پیداویستی ئه و له ماوهی گلدانه وه کهی بگونجیت.

- دانانی میکانیزمی چاودییری له پیناو قه دهغه کردنی ئه شکه نجه و هه ر جۆره رهفتاریکی زبر، یان نامرؤفانه، یان ریسواکردن به هه موو شیوه به کی که ئازادی له که مئه ندام دهستی نیته وه.

دستووری عیراق	پاسپاردهکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییهکانی لیژنه ی مافی مرؤفی عهرهبی	تیبینییهکانی لیژنه ی سیداو	تیبینییهکانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری رهگه ز په رستی	تیبینییهکانی لیژنه ی مافی کهسانی که مئه ندام	پیکهوتننامه په یوه ندیدارهکان
هه ر دوو مادده ی ۲۷ / ۱۹	۲۶۷ / ۱۸۴ / ۱۷۵ / ۱۴۰	۷۸			۲۷ پ / ۲۸ ب / ۲۹ پ / ۳۰ ب	مه ده نی، و ساسی / - ده گه ز به رستی / دژایه تی ئه شکه نجه / به رهنگاربوونه وهی شوینبزرکردنی به زۆر

لایه نی به رپرس له جیبه جیکردن و لایه نانی پالشت

- په رله مانی هه ریمی کوردستان.
- ئه نجومه نی دادوهی.
- ئه نجومه نی شوورای هه ریم- وه زاره تی داد.
- وه زاره تی ناوخۆ.
- وه زاره تی ته ندروستی.
- وه زاره تی داد.
- وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- وه زاره تی ئه وقاف و کاروباری ئایینی.
- به رپۆه به رایه تی دژه تیرۆر- ئه نجومه نی ئاسایشی هه ریمی کوردستان.
- به رپۆه به رایه تی گشتی ئاسایش- ده زگای ئاسایشی هه ریمی کوردستان.
- گشت پارێزگار و ئیداره سه ره به خۆکان.
- نووسینگه ی ریکخه ری پاسپارده نیوده وه لئه تیبه کان- سه رۆکایه تی ئه نجومه نی وه زیران.
- ده سته ی سه ره به خۆی مافی مرؤف.
- ریکخراوهکانی په یوه ندیاری کۆمه لگه ی مه ده نی.
- چالاکوانانی مه ده نی.

میکانیزمی جیبه جیکردن

- ◆ لیکۆلینه وه به که له بهاری پيشکه وتنی به ده سته اتوو له لایه ن هه ردوو وه زاره تی ناوخۆ و وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تیبه وه پيشکه ش بکرت.
- ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه ندیدار.

- ◆ ئەگەر پىيوست بوو پرۆژە ياسا يەك پيشكەش بىكرىت.
- ◆ پيشنيزا بۇ جىبه جىكردن پيشكەش بىكرىت.
- ◆ بەرنامە مەشق دابندىت.

ماوهى جىبه جىكردن

- جىبه جىكردى راسپاردە راستەوخۇ دواى پەسەندىكردى پلانى ھەرپم، ھاوكات لەگەل پلانى نىشتىمانى بۇ مافى مروڤ لە حكومەتى فیدرالدا دەست پى دەكات، بەو مەرجەى لىكۆلینەوہ لە ماوهى يەكەمىن شەش مانگى كاركرندا تەواو بىكرىت.
- لە ماوهى سى مانگدا بەرنامە مەشق دابندىت.
- لىكۆلینەوہ لە مىكانىزمى جىبه جىكردى راسپاردە دىكەش بىكرىت.
- بۇ دابەشكردى چالاكى بەسەر ماوهى پلانەكەدا، ھاوپىچى تايبەت بە مىكانىزمى جىبه جىكردى ئەم پلانە پەيرەو دەكرىت.

بەشى يازدە يەم

ئاشتەوايى نىشتىمانى

ئامانچ: ھەمووان بەشىوہ يەكى كارا لە بەرپوہ بردنى كاروبارى دەولەتدا بەشدار بن پىكھاتە كۆمەلایەتى لە ھەرپمى كوردستان چەشنى تابلوپەكە، تىكەلە يەكە لە نەتەوہ و ئاينى ھەمەجۆر، بە درىژايى ميژوو چەندىن نەتەوہ لە ھەرپمدا پىكەوہ ژباون، ھەرپمەكەش فرە ئاينى و فرە ئاينىزا بووہ، حكومەتى ھەرپمى كوردستان كارى بۇ پىبادەكردى ئەو ياسا يانە كر دووہ كە داواى يەكسانى دەكەن، بەو جۆرە ھەموو پىكھاتە يەك مافى شەرى خۇى بۇ دەستەبەر بىت.

- مسۆگەركردى ئاشتەوايى نىشتىمانى و داد لە قۇناغى راگواستنەوہدا دەكەينە پيشينەى كاركردىمان، لە رپى دانانى سترا تيژىك بۇ بەرەنگار بوونەوہى پيشىلكردنى مافى مروڤ كە ھەموو لايەنانى مەملانى دەيكەن.
- جىبه جىكردى ماددە ۱۴۰ دەستورى عىراق ھەنگاويكى بەرھەمدارە بۇ پىكەوہ ژباون و ئاشتەوايى نىشتىمانى، ھەر و ھەا بۇ بەرھەرار بوونى ئاسايش لەو ناوچانەى ئەو ماددە يە دەيانگر پتەوہ و چارەسەركردى كيشەى ھەلپەسىردراو لەو ناوچانەى ھەرە گەرمەن و نەتەوہ و كەمىنەى ھەمەجۆريان تىدا دەژى.
- پتەوكردى رىكارەكانى داد لە قۇناغى راگواستنەوہدا كە بوار دەدات بۇ پەيىردن بە راستى و قەرەبووكردەوہى قوربانىيان، ھەر و ھەا ھەق بالادەست بىت، سەربارى لىپرسىنەوہ لەوانەى لە پيشىلكردنى مافى مروڤ و ياساى مروپى نپودەولەتى بەرپرسن .
- ھەنگاوى زياتر بنرىت بۇ بەھىزكردى بەشدارىيەكى تەواو و ئامانجدارى ژنان لە ئاشتەوايى نىشتىمانىدا.
- بە گەرمى راويژ لەگەل كەمئەندامان بىكرىت لە رپى بەشدارىكردى كردهيى ئەوانەوہ بە نوپنەراپەتى رىكخراوہكانى خۇيان، بۇ پەيرەوكردى سترا تيژىكى نەتەوہ يى و رىكخستنى ھەلمەتى ھۆشيارتركردەوہى جەماوہ، لە پىناو چەسپاندى وپنەيەكى ئەرىنى لەبارەى كەمئەندام كە خاوەنى ھەموو ئەو مافانە يە كە رىككەوتنەمەكە ناساندوونى.

دەستورى عىراق	راسپاردەكانى پانۆراماى خولى كشتگر	تېبىنيەكانى لىژنەى مافى مروڤى عەرەبى	تېبىنيەكانى لىژنەى سىداو	تېبىنيەكانى لىژنەى نەھىشتى جياكارى رەگەز پەرسى	تېبىنيەكانى لىژنەى مافى كەسانى كەمئەندام	رىككەوتنەنامە پەيوەندىدارەكان	
ماددە ۷ / ۶ / ۸ / ۹ / ۱۰ / ۱۱ / ۱۲	۱۶۰ / ۱۶۱ / ۱۶۲ / ۱۶۳ / ۱۶۴ / ۱۶۵ / ۱۶۶ / ۱۶۷ / ۱۶۸ / ۱۶۹ / ۱۷۰ / ۱۷۱ / ۱۷۲ / ۱۷۳ / ۱۷۴ / ۱۷۵ / ۱۷۶ / ۱۷۷ / ۱۷۸ / ۱۷۹ / ۱۸۰ / ۱۸۱ / ۱۸۲ / ۱۸۳ / ۱۸۴ / ۱۸۵ / ۱۸۶ / ۱۸۷ / ۱۸۸ / ۱۸۹ / ۱۹۰ / ۱۹۱ / ۱۹۲ / ۱۹۳ / ۱۹۴ / ۱۹۵ / ۱۹۶ / ۱۹۷ / ۱۹۸ / ۱۹۹ / ۲۰۰ / ۲۰۱ / ۲۰۲ / ۲۰۳ / ۲۰۴ / ۲۰۵ / ۲۰۶ / ۲۰۷ / ۲۰۸ / ۲۰۹ / ۲۱۰ / ۲۱۱ / ۲۱۲ / ۲۱۳ / ۲۱۴ / ۲۱۵ / ۲۱۶ / ۲۱۷ / ۲۱۸ / ۲۱۹ / ۲۲۰ / ۲۲۱ / ۲۲۲ / ۲۲۳ / ۲۲۴ / ۲۲۵ / ۲۲۶ / ۲۲۷ / ۲۲۸ / ۲۲۹ / ۲۳۰ / ۲۳۱ / ۲۳۲ / ۲۳۳ / ۲۳۴ / ۲۳۵ / ۲۳۶ / ۲۳۷ / ۲۳۸ / ۲۳۹ / ۲۴۰ / ۲۴۱ / ۲۴۲ / ۲۴۳ / ۲۴۴ / ۲۴۵ / ۲۴۶ / ۲۴۷ / ۲۴۸ / ۲۴۹ / ۲۵۰ / ۲۵۱ / ۲۵۲ / ۲۵۳ / ۲۵۴ / ۲۵۵ / ۲۵۶ / ۲۵۷ / ۲۵۸ / ۲۵۹ / ۲۶۰ / ۲۶۱ / ۲۶۲ / ۲۶۳ / ۲۶۴ / ۲۶۵ / ۲۶۶ / ۲۶۷ / ۲۶۸ / ۲۶۹ / ۲۷۰ / ۲۷۱ / ۲۷۲ / ۲۷۳ / ۲۷۴ / ۲۷۵ / ۲۷۶ / ۲۷۷ / ۲۷۸ / ۲۷۹ / ۲۸۰ / ۲۸۱ / ۲۸۲ / ۲۸۳ / ۲۸۴ / ۲۸۵ / ۲۸۶ / ۲۸۷ / ۲۸۸ / ۲۸۹ / ۲۹۰ / ۲۹۱ / ۲۹۲ / ۲۹۳ / ۲۹۴ / ۲۹۵ / ۲۹۶ / ۲۹۷ / ۲۹۸ / ۲۹۹ / ۳۰۰ / ۳۰۱ / ۳۰۲ / ۳۰۳ / ۳۰۴ / ۳۰۵ / ۳۰۶ / ۳۰۷ / ۳۰۸ / ۳۰۹ / ۳۱۰ / ۳۱۱ / ۳۱۲ / ۳۱۳ / ۳۱۴ / ۳۱۵ / ۳۱۶ / ۳۱۷ / ۳۱۸ / ۳۱۹ / ۳۲۰ / ۳۲۱ / ۳۲۲ / ۳۲۳ / ۳۲۴ / ۳۲۵ / ۳۲۶ / ۳۲۷ / ۳۲۸ / ۳۲۹ / ۳۳۰ / ۳۳۱ / ۳۳۲ / ۳۳۳ / ۳۳۴ / ۳۳۵ / ۳۳۶ / ۳۳۷ / ۳۳۸ / ۳۳۹ / ۳۴۰ / ۳۴۱ / ۳۴۲ / ۳۴۳ / ۳۴۴ / ۳۴۵ / ۳۴۶ / ۳۴۷ / ۳۴۸ / ۳۴۹ / ۳۵۰ / ۳۵۱ / ۳۵۲ / ۳۵۳ / ۳۵۴ / ۳۵۵ / ۳۵۶ / ۳۵۷ / ۳۵۸ / ۳۵۹ / ۳۶۰ / ۳۶۱ / ۳۶۲ / ۳۶۳ / ۳۶۴ / ۳۶۵ / ۳۶۶ / ۳۶۷ / ۳۶۸ / ۳۶۹ / ۳۷۰ / ۳۷۱ / ۳۷۲ / ۳۷۳ / ۳۷۴ / ۳۷۵ / ۳۷۶ / ۳۷۷ / ۳۷۸ / ۳۷۹ / ۳۸۰ / ۳۸۱ / ۳۸۲ / ۳۸۳ / ۳۸۴ / ۳۸۵ / ۳۸۶ / ۳۸۷ / ۳۸۸ / ۳۸۹ / ۳۹۰ / ۳۹۱ / ۳۹۲ / ۳۹۳ / ۳۹۴ / ۳۹۵ / ۳۹۶ / ۳۹۷ / ۳۹۸ / ۳۹۹ / ۴۰۰ / ۴۰۱ / ۴۰۲ / ۴۰۳ / ۴۰۴ / ۴۰۵ / ۴۰۶ / ۴۰۷ / ۴۰۸ / ۴۰۹ / ۴۱۰ / ۴۱۱ / ۴۱۲ / ۴۱۳ / ۴۱۴ / ۴۱۵ / ۴۱۶ / ۴۱۷ / ۴۱۸ / ۴۱۹ / ۴۲۰ / ۴۲۱ / ۴۲۲ / ۴۲۳ / ۴۲۴ / ۴۲۵ / ۴۲۶ / ۴۲۷ / ۴۲۸ / ۴۲۹ / ۴۳۰ / ۴۳۱ / ۴۳۲ / ۴۳۳ / ۴۳۴ / ۴۳۵ / ۴۳۶ / ۴۳۷ / ۴۳۸ / ۴۳۹ / ۴۴۰ / ۴۴۱ / ۴۴۲ / ۴۴۳ / ۴۴۴ / ۴۴۵ / ۴۴۶ / ۴۴۷ / ۴۴۸ / ۴۴۹ / ۴۵۰ / ۴۵۱ / ۴۵۲ / ۴۵۳ / ۴۵۴ / ۴۵۵ / ۴۵۶ / ۴۵۷ / ۴۵۸ / ۴۵۹ / ۴۶۰ / ۴۶۱ / ۴۶۲ / ۴۶۳ / ۴۶۴ / ۴۶۵ / ۴۶۶ / ۴۶۷ / ۴۶۸ / ۴۶۹ / ۴۷۰ / ۴۷۱ / ۴۷۲ / ۴۷۳ / ۴۷۴ / ۴۷۵ / ۴۷۶ / ۴۷۷ / ۴۷۸ / ۴۷۹ / ۴۸۰ / ۴۸۱ / ۴۸۲ / ۴۸۳ / ۴۸۴ / ۴۸۵ / ۴۸۶ / ۴۸۷ / ۴۸۸ / ۴۸۹ / ۴۹۰ / ۴۹۱ / ۴۹۲ / ۴۹۳ / ۴۹۴ / ۴۹۵ / ۴۹۶ / ۴۹۷ / ۴۹۸ / ۴۹۹ / ۵۰۰ / ۵۰۱ / ۵۰۲ / ۵۰۳ / ۵۰۴ / ۵۰۵ / ۵۰۶ / ۵۰۷ / ۵۰۸ / ۵۰۹ / ۵۱۰ / ۵۱۱ / ۵۱۲ / ۵۱۳ / ۵۱۴ / ۵۱۵ / ۵۱۶ / ۵۱۷ / ۵۱۸ / ۵۱۹ / ۵۲۰ / ۵۲۱ / ۵۲۲ / ۵۲۳ / ۵۲۴ / ۵۲۵ / ۵۲۶ / ۵۲۷ / ۵۲۸ / ۵۲۹ / ۵۳۰ / ۵۳۱ / ۵۳۲ / ۵۳۳ / ۵۳۴ / ۵۳۵ / ۵۳۶ / ۵۳۷ / ۵۳۸ / ۵۳۹ / ۵۴۰ / ۵۴۱ / ۵۴۲ / ۵۴۳ / ۵۴۴ / ۵۴۵ / ۵۴۶ / ۵۴۷ / ۵۴۸ / ۵۴۹ / ۵۵۰ / ۵۵۱ / ۵۵۲ / ۵۵۳ / ۵۵۴ / ۵۵۵ / ۵۵۶ / ۵۵۷ / ۵۵۸ / ۵۵۹ / ۵۶۰ / ۵۶۱ / ۵۶۲ / ۵۶۳ / ۵۶۴ / ۵۶۵ / ۵۶۶ / ۵۶۷ / ۵۶۸ / ۵۶۹ / ۵۷۰ / ۵۷۱ / ۵۷۲ / ۵۷۳ / ۵۷۴ / ۵۷۵ / ۵۷۶ / ۵۷۷ / ۵۷۸ / ۵۷۹ / ۵۸۰ / ۵۸۱ / ۵۸۲ / ۵۸۳ / ۵۸۴ / ۵۸۵ / ۵۸۶ / ۵۸۷ / ۵۸۸ / ۵۸۹ / ۵۹۰ / ۵۹۱ / ۵۹۲ / ۵۹۳ / ۵۹۴ / ۵۹۵ / ۵۹۶ / ۵۹۷ / ۵۹۸ / ۵۹۹ / ۶۰۰ / ۶۰۱ / ۶۰۲ / ۶۰۳ / ۶۰۴ / ۶۰۵ / ۶۰۶ / ۶۰۷ / ۶۰۸ / ۶۰۹ / ۶۱۰ / ۶۱۱ / ۶۱۲ / ۶۱۳ / ۶۱۴ / ۶۱۵ / ۶۱۶ / ۶۱۷ / ۶۱۸ / ۶۱۹ / ۶۲۰ / ۶۲۱ / ۶۲۲ / ۶۲۳ / ۶۲۴ / ۶۲۵ / ۶۲۶ / ۶۲۷ / ۶۲۸ / ۶۲۹ / ۶۳۰ / ۶۳۱ / ۶۳۲ / ۶۳۳ / ۶۳۴ / ۶۳۵ / ۶۳۶ / ۶۳۷ / ۶۳۸ / ۶۳۹ / ۶۴۰ / ۶۴۱ / ۶۴۲ / ۶۴۳ / ۶۴۴ / ۶۴۵ / ۶۴۶ / ۶۴۷ / ۶۴۸ / ۶۴۹ / ۶۵۰ / ۶۵۱ / ۶۵۲ / ۶۵۳ / ۶۵۴ / ۶۵۵ / ۶۵۶ / ۶۵۷ / ۶۵۸ / ۶۵۹ / ۶۶۰ / ۶۶۱ / ۶۶۲ / ۶۶۳ / ۶۶۴ / ۶۶۵ / ۶۶۶ / ۶۶۷ / ۶۶۸ / ۶۶۹ / ۶۷۰ / ۶۷۱ / ۶۷۲ / ۶۷۳ / ۶۷۴ / ۶۷۵ / ۶۷۶ / ۶۷۷ / ۶۷۸ / ۶۷۹ / ۶۸۰ / ۶۸۱ / ۶۸۲ / ۶۸۳ / ۶۸۴ / ۶۸۵ / ۶۸۶ / ۶۸۷ / ۶۸۸ / ۶۸۹ / ۶۹۰ / ۶۹۱ / ۶۹۲ / ۶۹۳ / ۶۹۴ / ۶۹۵ / ۶۹۶ / ۶۹۷ / ۶۹۸ / ۶۹۹ / ۷۰۰ / ۷۰۱ / ۷۰۲ / ۷۰۳ / ۷۰۴ / ۷۰۵ / ۷۰۶ / ۷۰۷ / ۷۰۸ / ۷۰۹ / ۷۱۰ / ۷۱۱ / ۷۱۲ / ۷۱۳ / ۷۱۴ / ۷۱۵ / ۷۱۶ / ۷۱۷ / ۷۱۸ / ۷۱۹ / ۷۲۰ / ۷۲۱ / ۷۲۲ / ۷۲۳ / ۷۲۴ / ۷۲۵ / ۷۲۶ / ۷۲۷ / ۷۲۸ / ۷۲۹ / ۷۳۰ / ۷۳۱ / ۷۳۲ / ۷۳۳ / ۷۳۴ / ۷۳۵ / ۷۳۶ / ۷۳۷ / ۷۳۸ / ۷۳۹ / ۷۴۰ / ۷۴۱ / ۷۴۲ / ۷۴۳ / ۷۴۴ / ۷۴۵ / ۷۴۶ / ۷۴۷ / ۷۴۸ / ۷۴۹ / ۷۵۰ / ۷۵۱ / ۷۵۲ / ۷۵۳ / ۷۵۴ / ۷۵۵ / ۷۵۶ / ۷۵۷ / ۷۵۸ / ۷۵۹ / ۷۶۰ / ۷۶۱ / ۷۶۲ / ۷۶۳ / ۷۶۴ / ۷۶۵ / ۷۶۶ / ۷۶۷ / ۷۶۸ / ۷۶۹ / ۷۷۰ / ۷۷۱ / ۷۷۲ / ۷۷۳ / ۷۷۴ / ۷۷۵ / ۷۷۶ / ۷۷۷ / ۷۷۸ / ۷۷۹ / ۷۸۰ / ۷۸۱ / ۷۸۲ / ۷۸۳ / ۷۸۴ / ۷۸۵ / ۷۸۶ / ۷۸۷ / ۷۸۸ / ۷۸۹ / ۷۹۰ / ۷۹۱ / ۷۹۲ / ۷۹۳ / ۷۹۴ / ۷۹۵ / ۷۹۶ / ۷۹۷ / ۷۹۸ / ۷۹۹ / ۸۰۰ / ۸۰۱ / ۸۰۲ / ۸۰۳ / ۸۰۴ / ۸۰۵ / ۸۰۶ / ۸۰۷ / ۸۰۸ / ۸۰۹ / ۸۱۰ / ۸۱۱ / ۸۱۲ / ۸۱۳ / ۸۱۴ / ۸۱۵ / ۸۱۶ / ۸۱۷ / ۸۱۸ / ۸۱۹ / ۸۲۰ / ۸۲۱ / ۸۲۲ / ۸۲۳ / ۸۲۴ / ۸۲۵ / ۸۲۶ / ۸۲۷ / ۸۲۸ / ۸۲۹ / ۸۳۰ / ۸۳۱ / ۸۳۲ / ۸۳۳ / ۸۳۴ / ۸۳۵ / ۸۳۶ / ۸۳۷ / ۸۳۸ / ۸۳۹ / ۸۴۰ / ۸۴۱ / ۸۴۲ / ۸۴۳ / ۸۴۴ / ۸۴۵ / ۸۴۶ / ۸۴۷ / ۸۴۸ / ۸۴۹ / ۸۵۰ / ۸۵۱ / ۸۵۲ / ۸۵۳ / ۸۵۴ / ۸۵۵ / ۸۵۶ / ۸۵۷ / ۸۵۸ / ۸۵۹ / ۸۶۰ / ۸۶۱ / ۸۶۲ / ۸۶۳ / ۸۶۴ / ۸۶۵ / ۸۶۶ / ۸۶۷ / ۸۶۸ / ۸۶۹ / ۸۷۰ / ۸۷۱ / ۸۷۲ / ۸۷۳ / ۸۷۴ / ۸۷۵ / ۸۷۶ / ۸۷۷ / ۸۷۸ / ۸۷۹ / ۸۸۰ / ۸۸۱ / ۸۸۲ / ۸۸۳ / ۸۸۴ / ۸۸۵ / ۸۸۶ / ۸۸۷ / ۸۸۸ / ۸۸۹ / ۸۹۰ / ۸۹۱ / ۸۹۲ / ۸۹۳ / ۸۹۴ / ۸۹۵ / ۸۹۶ / ۸۹۷ / ۸۹۸ / ۸۹۹ / ۹۰۰ / ۹۰۱ / ۹۰۲ / ۹۰۳ / ۹۰۴ / ۹۰۵ / ۹۰۶ / ۹۰۷ / ۹۰۸ / ۹۰۹ / ۹۱۰ / ۹۱۱ / ۹۱۲ / ۹۱۳ / ۹۱۴ / ۹۱۵ / ۹۱۶ / ۹۱۷ / ۹۱۸ / ۹۱۹ / ۹۲۰ / ۹۲۱ / ۹۲۲ / ۹۲۳ / ۹۲۴ / ۹۲۵ / ۹۲۶ / ۹۲۷ / ۹۲۸ / ۹۲۹ / ۹۳۰ / ۹۳۱ / ۹۳۲ / ۹۳۳ / ۹۳۴ / ۹۳۵ / ۹۳۶ / ۹۳۷ / ۹۳۸ / ۹۳۹ / ۹۴۰ / ۹۴۱ / ۹۴۲ / ۹۴۳ / ۹۴۴ / ۹۴۵ / ۹۴۶ / ۹۴۷ / ۹۴۸ / ۹۴۹ / ۹۵۰ / ۹۵۱ / ۹۵۲ / ۹۵۳ / ۹۵۴ / ۹۵۵ / ۹۵۶ / ۹۵۷ / ۹۵۸ / ۹۵۹ / ۹۶۰ / ۹۶۱ / ۹۶۲ / ۹۶۳ / ۹۶۴ / ۹۶۵ / ۹۶۶ / ۹۶۷ / ۹۶۸ / ۹۶۹ / ۹۷۰ / ۹۷۱ / ۹۷۲ / ۹۷۳ / ۹۷۴ / ۹۷۵ / ۹۷۶ / ۹۷۷ / ۹۷۸ / ۹۷۹ / ۹۸۰ / ۹۸۱ / ۹۸۲ / ۹۸۳ / ۹۸۴ / ۹۸۵ / ۹۸۶ / ۹۸۷ / ۹۸۸ / ۹۸۹ / ۹۹۰ / ۹۹۱ / ۹۹۲ / ۹۹۳ / ۹۹۴ / ۹۹۵ / ۹۹۶ / ۹۹۷ / ۹۹۸ / ۹۹۹ / ۱۰۰۰	۱۸					- ھەردوو پەیماننامە / - بەرەنگارىبوونەوہى رەگەز پەرسى / - بەلئىننامەى عەرەبى

لايەنى بەرپرس لە جىبه جىكردن و لايەنانى پالپشت

- وەزارەتى ئەوقاف و كاروبارى ئاينى.
- وەزارەتى ناوخۇ.
- وەزارەتى رۆشنىبرى و لاوان.
- وەزارەتى پەروەردە.
- گشت پارىزگار و ئىدارە سەربەخۇكان.
- نووسىنگەى رىكخەرى راسپاردە نپودەولەت يىبەكان - سەرۇكاپەتى ئەنجومەنى وەزيران.
- دەستەى سەربەخۇى مافى مروڤ.
- رىكخراوہكانى پەيوەندىدارى كۆمەلگەى مەدەنى.
- چالاكوانانى مەدەنى.

مىكانىزىمى جىيە جىكردن

- ◆ پىشكەشكردنى لىكۆلۈنەۋە لە بارەى پىشكەوتنى بەدەستھاتوو.
- ◆ كۆبوونەۋە لە گەل لايەنانى پەيوەندىدار.
- ◆ پىشكەشكردنى پىشنيار بۇ جىيە جىكردن.

ماۋەى جىيە جىكردن

- جىيە جىكردنى راسپاردە راستەوخۇ دواى پەسەندكردنى پلانى ھەرېم، ھاۋكات لە گەل پلانى نىشتمانى بۇ مافى مرۇف لە حكومەتى فېدرالدا دەست پى دەكات، بەۋ مەرجەى لىكۆلۈنەۋە لە يەكەمىن شەش مانگى كاركردندا تەۋاۋ بىرېت.
- بۇ دابەشكردنى چالاكى بەسەر ماۋەى پلانەكەدا، پىشت بەم ھاۋپىچە تايبە تەى مىكانىزىمى جىيە جىكردنى دەبەستىرېت .

بەشى دوازە يەم

بەرەنگار بوونەۋەى تىرۇر

ئامانچ: رېزىگرتن لە مافى مرۇف لە چوارچىۋەى بەرەنگار بوونەۋەى تىرۇردا

كارىكى لە پىشنيەى بەرنامەى نۆيەمىن كايىنەى حكومەتى ھەرېمى كوردستان، بەھىزكردنى سىستەمى بەرگىرى و بەرەنگار بوونەۋەى ھەرەشە و پاراستنى ئاسايش و ئارامى ھەرېمە لە مەترسى تىرۇر كە بە ياساى ژمارە (۷) ى سالى ۲۰۱۸ دىرېزە بە كاركردن بە ياساى بەرەنگار بوونەۋەى تىرۇر لە حكومەتى ھەرېم ژمارە (۳) ى سالى ۲۰۰۶ درا.

- زىادكردنى كار بە ئاراستەى بەرەنگار بوونەۋەى تىرۇر.

- دلنىابوون لە ۋەى ھەر ياساىەكى بەرقەرار، يان نوئ بۇ بەرەنگار بوونەۋەى تىرۇر بە تەۋاۋى لە گەل پەيمانى نىودەۋلەتى تايبەت بە مافى مەدەنى و سىياسىدا كۆك دەبىت، رېۋشۋىنى بەرەنگار بوونەۋەى تىرۇرېش بە تەۋاۋى لە گەل پەيمانەكەدا كۆك بىت.

- دىرېژدان بە پاراستنى دانىشتوان لە تىرۇر كە ھىشتا چاۋگىكى سەرەكپىيە بۇ بە دەستەجەمەى پىشپىلكردىنى مافى مرۇف.

دەستورى عىراق	راسپاردەكانى پانۇراماى خولى گىشتگر	تىبىنيەكانى لىژنەى مافى مرۇفى ەەرەبى	تىبىنيەكانى لىژنەى سىداۋ	تىبىنيەكانى لىژنەى نەھىشتنى جىياكارى رەگەزپەستى	تىبىنيەكانى لىژنەى مافى كەسانى كەمەندام	رىكەوتنىنامە پەيوەندىدارەكان
ماددەى ۷ / ۸ / ۱۹ / ۲۷	۱۴۵ / ۱۲۴ / ۱۲۲					مەدەنى و سىياسى / بەرەنگار بوونەۋەى شوپنېزى بەزۇر / دزايە تىكردنى ئەشكەنچە

لايەنى بەرېرس لە جىيە جىكردن و لايەنانى پالېشت

- ۋەزارەتى ناوخۇ.
- ۋەزارەتى كار و كاروبارى كۆمەلەيەتى.
- ۋەزارەتى ئەۋقاف و كاروبارى ئايىنى.
- ۋەزارەتى پەرۋەردە.
- ۋەزارەتى رۇشنىبىرى و لاۋان.
- بەرېۋەبەرايەتى دژە تىرۇر- ئەنجومەنى ئاسايشى ھەرېمى كوردستان.
- بەرېۋەبەرايەتى گىشتى ئاسايش- دەزگاي ئاسايشى ھەرېمى كوردستان.
- گىشت پارېزگار و ئىدارە سەرەخۇكان.
- نووسىنگەى رىكخەرى راسپاردە نىودەۋلە تىبەكان- سەرۇكاىەتى ئەنجومەنى ۋەزىران.
- دەستەى سەرەخۇ مافى مرۇف.
- رېكخراۋەكانى پەيوەندىدارى كۆمەلگەى مەدەنى.
- چالاكوانانى مەدەنى.

مىكانىزىمى جىيە جىكردن

- ◆ پىشكەشكردنى لىكۆلۈنەۋەى يەك لە بارەى پىشكەوتنى بەدەستھاتوو.
- ◆ كۆبوونەۋە لە گەل لايەنانى پەيوەندىدار بۇ گەشەپىدانى مىكانىزىمى كار.
- ◆ پىشكەشكردنى پىشنيار بۇ جىيە جىكردن.

ماوهی جیبه جیکردن

- جیبه جیکردنی پاسپارده کان راسته و خو دواي په سه ندرکردنی پلانی هه ریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه تی فیدرالدا ده ست پی ده کات، که لیکۆلیه نه وه له ماوهی شه ش مانگ کارکردندا ته واو بکریت.
- له ماوهی سن مانگدا به رنامه ی تایبه تمه ندى مه شق دا بندریت.
- بۆ دابه شکردنی چالاکی به سه ر ماوهی پلانه که دا، پشت به هاوپیچی تایبه ت به میکانیزمی جیبه جیکردنی ئەم پلانه ده به ستریت.

به شی سیزده یه م

مافی ئابووری و کۆمه لایه تی و کولتور

ئامانج: مسۆگه رکردنی ته رخانکردنی ده رامه تی ده ولت بۆ به هره مه ندبوون به مافی ئابووری و کۆمه لایه تی و کولتور به راده ی گونجاو له گه ل توانای به رده ست له هه ریمدا.

له چوارچیه ی میکانیزمی پانۆرامای خولی گشتگیردا، عیراق چه ندىن پاسپارده و تیبینی پی گه یشت، بۆ به رزکردنه وه ی راده ی به هره مه ندبوون به مافی ئابووری و کۆمه لایه تی و کولتور له هه ریمدا، بۆ مسۆگه رکردنی گونجانیان له گه ل پیوه ری نیوده وه تی به گویره ی ریککه و تننامه ی مافی مرۆف. ده ستووری عیراق له ماده ی (۲۲ تا ۳۶) ی خویدا ئامازه به مافی ئابووری و کۆمه لایه تی و کولتور ده کات، بووه به ئەندامیش له په یمانی نیوده وه تی تایبه ت به مافی ئابووری و کۆمه لایه تی و کولتور، حکومه تی هه ریم کار بۆ پیاده کردنی ئەو مافانه ده کات، له نیویاندا مافی ته ندروستی و فیروون و کار و بیمه ی کۆمه لایه تی و مافی کولتور. هه روه ها عیراق بوو به ئەندام له چه ندىن ریککه و تننامه ی ریکخراوی نیوده وه تی کار و ریککه و تننامه کانی (یونسکو) ی تایبه ت به مافی کولتور.

بۆ فراوانکردنی ئەو مافانه، ئیمه بۆ هه ر یه که یان برگه یه کی تایبه تمان به م جوهری دادی ته رخان کردوو:

لقى یه که م: مافی ته ندروستی

له چوارچیه ی به رنامه ی نۆیه مین کابینه ی حکومه تی هه ریمدا یه که کار بۆ چاکسازی له که رتی ته ندروستیدا بکات، به و جوهری له گه ل پیوه ری کارپیکراوی نیوده وه تییدا بگونجیت، ریکاری پیویستیش ده ره ق به هه ر پینشیلکاریه که له م که رته هه ستیاره دا ده گیریته به ر، کاریش بۆ باشکردنی که رتی گشتی ته ندروستی و گه یاندى خزمه تی ته ندروستی به هه ر هاوولتیه که به باشترین شیوه ده کات. له گه ل ئاماده کردنی پرۆژه یاسای مافی نه خووش و ریکخستنه وه ی کاری پزیشک و پاراستنی مافه کانیان.

- ئاسانکردن و دا بینکردنی مافی گه یشتنی هه موو هاوولتیانی هه ریم به خزمه تگوزاریی بنه رته تی، وه که چاودیری کۆمه لایه تی و چاودیری ته ندروستی.
- باشکردنی خزمه تی ته ندروستی و گه یشتنی به هه ر شوینیک و ده سه به رکردنی پیراگه یشتنی له هه موو شوینیکی هه ریمدا، له نیویاندا که مپی ئاواره ی ناوخۆ و که مپی په نابه ران، له رپی ته رخانکردنی ده رامه تی پیویست له بودجه دا بۆ نه خووشخانه و نۆرینگه، بۆ مسۆگه رکردنی هه بوونی خزمه تی ته ندروستی که م خه رجی، وه که خزمه تی ته ندروستی سیکسی و مندالبوون، له نیویاندا له باربردنی سه لامه ت نه خاسمه له ناوچه ی گوندنشین و دووره ده ستدا.
- په یه وه کردنی به رنامه ی چاودیری ته ندروستی بۆ خه لکی که م ده رامه ت.
- په یه وه کردنی ریکاری پیویست بۆ دا بینکردنی چاودیری ته ندروستی بۆ هه موو ژنان و کچانی که مئه ندام، له وانه چاودیری ته ندروستی سیکسی و مندالبوون.
- لیژنه که ده ولته تی لایه ن راده سپیریت که کاری خو ی چر بکاته وه بۆ هه بوونی یاسایه که و جیبه جیکردنی یاسای به ره نگاریبوونه وه ی ماده ی هۆشبه ر و نه وه زبه ره کان و بایه خدان به دامه زراندى بنکه ی شیاندنه وه ی که سانى ئالوده له و خانانه ی به گویره ی یاسا نه و ئه رکه یان خراوه ته نه ستۆ، هه روه ها بلاوکردنه وه ی هۆشیارى به تایبه تی له لای هه زره کاران سه باره ت به زیان و مه ترسی هۆشبه ر، له رپی زیاتر پیاده کردنی به رنامه ی قوتابخانه و هه لمه تی میدیا له م رووه وه. لیژنه که ده شلی، ده ولته تی لایه ن ده بی چاره سه ر بۆ ئالوده ی هۆشبه ر دا بین بکات و به ئاسانیش پیی بگات.
- دریزه به کاری پته وکردنی چاودیری ته ندروستی دایک و کۆرپه و مندال و هه زره کار بدریت.
- کاری زیاتر بۆ خووشگوزهرانى مندال بکریت، نه خاسمه نه وه ی په یوه ندى به خویندن و چاودیری ته ندروستی و ئاوی پاکى خواردنه وه و پاراستنی له هه موو شیوه یه کی توندوتیژی.

- لیژنه که دهولته لایهه راده سپیژیت کار بۆ دابینکردنی ئاوی پاک و ئاوه رۆ بکات، تیییدا ژینگه ره چاوه بکریت، خوراکیش به نرخى گونجاو دابین بکات و پشتیوانی له گرووپه پزیشکییه کانی نیو که مپی په نابهران بکات، به ئامانجی دابینکردنی دهرمان و پیکووت و پیداویستی پزیشکی.

- لیژنه که دهولته لایهه راده سپیژیت که پیشینهی ئه و دانانی کار پلانیک بییت بۆ نۆژه نکرده وهی ژیرخانی کهرتی تهنروستی له و ناوچانهی له دهست بانده کانی چه کداری تیرۆریستی رزگار کراون، به ئامانجی دروستکردن و شیاندنه وهی دامه زراوه کانی تهنروستی و کارمهند و پیداویستی تهنروستییان پی بدریت .

- له حالتهی دهستدریژی سیکسی و دهستدریژی بۆ سه ره مه حره م و مه ترسی بۆ ژانی دووگیان، یان تهنروستی ئه و یان زۆر شیوانی کۆرپه له، به یاسا پی له باربردن بدریت، له باربردنی سه لامهت و خزمه تی دوا له باربردنه کهش له لایهه ن کارمهندانی مه شقکردووی تهنروستییه وه، دابین بییت.

- هه موو ژنان و کچانی که مهنه نام خزمه تگوزاری کوالییتی به رزی تهنروستییان بۆ مسۆگه ر بکریت، له وانه خزمه تی تهنروستی سیکسی و مندالبوون، رپوشوینی ماقوول و ئاسانیان بۆ دهسته بهر بییت.

دستووری عیراق	راسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری ره گه ز به رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی کهسانی که مهنه نام	ریککه وتنامه په یوه ندیداره کان
مادده ی ۲۹ / ۲۰ / ۳۱ / ۳۲	۲۲۶ / ۲۲۵ / ۲۲۱ / ۲۲۸	۱۴۲ / ۱۳۹ / ۱۳۸ / ۳۱ / ۱۴۹ / ۱۴۷ / ۱۴۵	۱۳۴ / ۲۴ / ۲۴ ب / ۲۴ ج		۴۶ / ۴۵	هه موو ریککه وتنامه نیوده وه له تیبیه کان

لايهه نى به ريرس له جيبه جيكردن و لايه نانى پاليش

- په ره مانى هه رپمی کوردستان.
- ئه نجومه نى دادوه رى.
- ئه نجومه نى شوورای هه رپم- وه زاره تی داد.
- وه زاره تی تهنروستی.
- وه زاره تی شاره وانی و گه شت و گوزار.
- وه زاره تی پلاندانان.
- وه زاره تی دارایی.
- وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- ئه نجومه نى بالای گه شه پیدانی خانمان.
- گشت پارێزگا و ئیداره سه ره به خوکان.
- نووسینگه ی ریکخه رى راسپارده نیوده وه له تیبیه کان- سه رۆکابه تی ئه نجومه نى وه زیران.
- دهسته ی سه ره به خو ی مافی مرۆف.
- رپیکخراوه کانی په یوه ندیاری کۆمه لگه ی مه ده نى.
- چالاکوانانی مه ده نى.

میکانیزمی جیبه جیکردن

- ◆ پيشکه شکردنی لیکۆلینه وه یه که له باره ی پيشکه وتنی به دهسته اتوو له پیداه کردنی ئه و سیاسهت و ستراتیژه ی پيشتر داندرا بوون.
- ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه ندیدار بۆ په ره پیدانی میکانیزمی کار.
- ◆ پيشکه شکردنی پيشنیازی جیبه جیکردن، که بریتیه له هه ماهه نگی کردن له بواری پسپۆرايه تیدا له گه ل لایه نانی په یوه ندیدار، وه زاره تی ناوخۆ، دهسته ی چاودیری که مهنه نامان، ئه نجومه نى بالای کاروباری خانمان، که میکانیزمی جیبه جیکردنی راسپارده ده گرینه خو، به گویره ی ئه و توێژانه ی پلانه که ئاماژه یان پی ده کات، وێرای به شداری پیکردنی کۆمه لگه ی پسپۆری مه ده نى تايبهت به بواره که.
- ◆ له بهر تايبه تمه ندى کارى تهنروستی، تیمیکی پسپۆر له وه زاره تی تهنروستی پیک ده هیندریت، بۆ ئه وه ی به دوا داچوون بۆ پیداه کردنی راسپارده و پيشکه شکردنی راپۆرت له و باره یه وه بکات.

ماوهی جیبه جیکردن

- جیبه جیکردنی راسپارده راسته و خو دواي په سه ندرکدنی پلانی هه ریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مروؤف له حکومه تی فیدرالدا دهست پین دهکات، به و مه رجهی لیکۆلینه وه له ماوهی شهش مانگی کارکردندا ته واو بکریت.
- له ماوهی سن مانگدا به رنامهی پسپۆرانه مه شق دابندریت.
- بۆ دابه شکردنی چالاکي به سهر ماوهی پلانه که دا، هاوپیچی تایبه تمه ند به میکانیزمی جیبه جیکردنی ئه و پلانه، په یه ره و ده کریت.

لقى دووه م: مافی فیروون

له به رنامهی نۆیه مین کابینهی حکومه تی هه ریمی کوردستاندا به، کار بۆ به رزکردنه وهی ئاستی په روه رده و فیروکردن له که رتی گشتیدا بکات، هه روه ها ریکاری گونجاویش بگریته بهر بۆ راکیشانی سه رمایه ی خو مالی و بیانی بۆ به شداریکردن له دروستکردنی قوتابخانه له و شوینانه ی پیوستیانی پییه تی، هه روه ها کار بۆ پیداچوونه وه به پروگرامی په روه رده بکات، به و چه شنه ی له گه ل پیوه ری باودا ده گونجیت. پلانی هه ریم ده رفه تی داوه لیکۆلینه وه له و راسپاردانه بکریت و پیشنیازی قابیلی جیبه جیکردنیش پیشکه ش بکریت.

- خویندی مافی مروؤف بخریته نیو پروگرامی خویندی قوتابخانه و زانکو، دریزه به جیبه جیکردنیشیان بدریت، له نیویشیدا خویندی په یوه ست به یه کسانی نیوان هه ردوو ره گه ز و مافی مندال.
- دریزه به و هه ولانه بدریت بۆ به هیزکردنی کریکارانی گه نج، بۆ نمونه له پئی فیروکردن و مه شقی پیشه بییه وه.
- ئاسانکردنی گه یشتنی هه موو هاوولاتیانی هه ریم و والاکردنی ده رگای گه یشتن به خزمه تگوزاریی بنه ره تی، وه ک فیروون.
- هه ولی به رده وام بدریت بۆ دهسته به رکردنی ده رفه تی فیروون بۆ مندالان، نه خاسمه له گونده کاندا.
- به هیزکردنی سیسته می فیروکردن له پئی زیادکردنی بودجه ی که رتی په روه رده، بۆ ئه وهی سیسته می فیروون کولتووری هه موو پیکهاته کان بنوینیت.
- به رهنگاربوونه وهی بابه تی ریزه ی به رزی ئه و مندالانه ی ناچه قوتابخانه و به رزکردنی ریزه ی چوونی مندالان بۆ خویندن له هه موو ئاستیکدا.

- پشوینی گونجاو بگریته بهر بۆ به هه ره مه ندبوونی توژی په راویزکه وته له خویندن و دهسته به رکردنی ده رفه تی خویندن بۆ کۆچه ر و په نابهر و ئاواره ی ناوخۆ.

- هه موو مندالانی که مهنه ندام به خواریی خویندی زانکو و تیکرای قوناغه کانی خویندی به رایییان بۆ مسوگه ر بیت، "سه راپا تیکه لکردنی په روه رده" بۆ مندالانی که مهنه ندام پیاده بکریت و کورسی خویندیانی له پروگرامی خویندی زانکو دا بۆ دیاری بکریت.

- به راده ی پیوست ده رنامه تی مرویی و ته کنیک و دارایی ته رخان بکریت، له پیناو پیشکه شکردنی پشتگیری بۆ تاکه مندالانی که مهنه ندام، له نیویاندا مندالی که مهنه ندامی هوش، یان ده روون- کۆمه لایه تی و مندالانی ئوتیزم و مندالانی نابینا، یان نابیست، به و جوړه ی توانای ئه وه یان بۆ ده ره خسیت له فیروونی ته واو و باش به هه ره مه ند بن، هه موو له مه ریکی به رده م قوتابی که مهنه ندام له رووی به دهسته نیانی فیروونه وه هه لبگریت، له وانه که پیوستیانی به برینی مه ودا ی زۆره، هه روه ها کیشه ی خراپی ئامرازی گواسته نه وه و نه بوونی مامۆستای شاره زا له دهسته به رکردنی فیروکردنی سه راپاگیر و به کارهینانی زمانی ئامازه و شیوازی برایل و سیسته می ئاسان خویندنه وه.

دهستووری عیراق	راسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مروؤفی عه ره بی	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتی جیاکاری ره گه ز په رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی کهسانی که مهنه ندام	ریککه و تننامه په یوه ندیارده کان	
ماده ی ۴ / ۲ / ۱۴ / ۱۵ / ۲۹ / ۳۰ / ۳۲ / ۳۴ / ۳۶ / ۳۵	۴۹ / ۵۵ / ۵۷ / ۲۱۰ / ۲۲۱ / ۲۳۰ / ۲۳۱ / ۲۳۲ / ۲۳۴ / ۲۳۹ / ۲۴۳	۱۶۹	۱۲۰ / ۱۳۰ / ۱۴۰ / ۱۵۰ / ۱۶۰ / ۱۷۰ / ۱۸۰ / ۱۹۰ / ۲۰۰ / ۲۱۰ / ۲۲۰ / ۲۳۰ / ۲۴۰ / ۲۵۰ / ۲۶۰ / ۲۷۰ / ۲۸۰ / ۲۹۰ / ۳۰۰ / ۳۱۰ / ۳۲۰ / ۳۳۰ / ۳۴۰ / ۳۵۰ / ۳۶۰ / ۳۷۰ / ۳۸۰ / ۳۹۰ / ۴۰۰ / ۴۱۰ / ۴۲۰ / ۴۳۰ / ۴۴۰ / ۴۵۰ / ۴۶۰ / ۴۷۰ / ۴۸۰ / ۴۹۰ / ۵۰۰ / ۵۱۰ / ۵۲۰ / ۵۳۰ / ۵۴۰ / ۵۵۰ / ۵۶۰ / ۵۷۰ / ۵۸۰ / ۵۹۰ / ۶۰۰ / ۶۱۰ / ۶۲۰ / ۶۳۰ / ۶۴۰ / ۶۵۰ / ۶۶۰ / ۶۷۰ / ۶۸۰ / ۶۹۰ / ۷۰۰ / ۷۱۰ / ۷۲۰ / ۷۳۰ / ۷۴۰ / ۷۵۰ / ۷۶۰ / ۷۷۰ / ۷۸۰ / ۷۹۰ / ۸۰۰ / ۸۱۰ / ۸۲۰ / ۸۳۰ / ۸۴۰ / ۸۵۰ / ۸۶۰ / ۸۷۰ / ۸۸۰ / ۸۹۰ / ۹۰۰ / ۹۱۰ / ۹۲۰ / ۹۳۰ / ۹۴۰ / ۹۵۰ / ۹۶۰ / ۹۷۰ / ۹۸۰ / ۹۹۰ / ۱۰۰۰	۱۲۰ / ۱۳۰ / ۱۴۰ / ۱۵۰ / ۱۶۰ / ۱۷۰ / ۱۸۰ / ۱۹۰ / ۲۰۰ / ۲۱۰ / ۲۲۰ / ۲۳۰ / ۲۴۰ / ۲۵۰ / ۲۶۰ / ۲۷۰ / ۲۸۰ / ۲۹۰ / ۳۰۰ / ۳۱۰ / ۳۲۰ / ۳۳۰ / ۳۴۰ / ۳۵۰ / ۳۶۰ / ۳۷۰ / ۳۸۰ / ۳۹۰ / ۴۰۰ / ۴۱۰ / ۴۲۰ / ۴۳۰ / ۴۴۰ / ۴۵۰ / ۴۶۰ / ۴۷۰ / ۴۸۰ / ۴۹۰ / ۵۰۰ / ۵۱۰ / ۵۲۰ / ۵۳۰ / ۵۴۰ / ۵۵۰ / ۵۶۰ / ۵۷۰ / ۵۸۰ / ۵۹۰ / ۶۰۰ / ۶۱۰ / ۶۲۰ / ۶۳۰ / ۶۴۰ / ۶۵۰ / ۶۶۰ / ۶۷۰ / ۶۸۰ / ۶۹۰ / ۷۰۰ / ۷۱۰ / ۷۲۰ / ۷۳۰ / ۷۴۰ / ۷۵۰ / ۷۶۰ / ۷۷۰ / ۷۸۰ / ۷۹۰ / ۸۰۰ / ۸۱۰ / ۸۲۰ / ۸۳۰ / ۸۴۰ / ۸۵۰ / ۸۶۰ / ۸۷۰ / ۸۸۰ / ۸۹۰ / ۹۰۰ / ۹۱۰ / ۹۲۰ / ۹۳۰ / ۹۴۰ / ۹۵۰ / ۹۶۰ / ۹۷۰ / ۹۸۰ / ۹۹۰ / ۱۰۰۰	۱۲۰ / ۱۳۰ / ۱۴۰ / ۱۵۰ / ۱۶۰ / ۱۷۰ / ۱۸۰ / ۱۹۰ / ۲۰۰ / ۲۱۰ / ۲۲۰ / ۲۳۰ / ۲۴۰ / ۲۵۰ / ۲۶۰ / ۲۷۰ / ۲۸۰ / ۲۹۰ / ۳۰۰ / ۳۱۰ / ۳۲۰ / ۳۳۰ / ۳۴۰ / ۳۵۰ / ۳۶۰ / ۳۷۰ / ۳۸۰ / ۳۹۰ / ۴۰۰ / ۴۱۰ / ۴۲۰ / ۴۳۰ / ۴۴۰ / ۴۵۰ / ۴۶۰ / ۴۷۰ / ۴۸۰ / ۴۹۰ / ۵۰۰ / ۵۱۰ / ۵۲۰ / ۵۳۰ / ۵۴۰ / ۵۵۰ / ۵۶۰ / ۵۷۰ / ۵۸۰ / ۵۹۰ / ۶۰۰ / ۶۱۰ / ۶۲۰ / ۶۳۰ / ۶۴۰ / ۶۵۰ / ۶۶۰ / ۶۷۰ / ۶۸۰ / ۶۹۰ / ۷۰۰ / ۷۱۰ / ۷۲۰ / ۷۳۰ / ۷۴۰ / ۷۵۰ / ۷۶۰ / ۷۷۰ / ۷۸۰ / ۷۹۰ / ۸۰۰ / ۸۱۰ / ۸۲۰ / ۸۳۰ / ۸۴۰ / ۸۵۰ / ۸۶۰ / ۸۷۰ / ۸۸۰ / ۸۹۰ / ۹۰۰ / ۹۱۰ / ۹۲۰ / ۹۳۰ / ۹۴۰ / ۹۵۰ / ۹۶۰ / ۹۷۰ / ۹۸۰ / ۹۹۰ / ۱۰۰۰	۱۲۰ / ۱۳۰ / ۱۴۰ / ۱۵۰ / ۱۶۰ / ۱۷۰ / ۱۸۰ / ۱۹۰ / ۲۰۰ / ۲۱۰ / ۲۲۰ / ۲۳۰ / ۲۴۰ / ۲۵۰ / ۲۶۰ / ۲۷۰ / ۲۸۰ / ۲۹۰ / ۳۰۰ / ۳۱۰ / ۳۲۰ / ۳۳۰ / ۳۴۰ / ۳۵۰ / ۳۶۰ / ۳۷۰ / ۳۸۰ / ۳۹۰ / ۴۰۰ / ۴۱۰ / ۴۲۰ / ۴۳۰ / ۴۴۰ / ۴۵۰ / ۴۶۰ / ۴۷۰ / ۴۸۰ / ۴۹۰ / ۵۰۰ / ۵۱۰ / ۵۲۰ / ۵۳۰ / ۵۴۰ / ۵۵۰ / ۵۶۰ / ۵۷۰ / ۵۸۰ / ۵۹۰ / ۶۰۰ / ۶۱۰ / ۶۲۰ / ۶۳۰ / ۶۴۰ / ۶۵۰ / ۶۶۰ / ۶۷۰ / ۶۸۰ / ۶۹۰ / ۷۰۰ / ۷۱۰ / ۷۲۰ / ۷۳۰ / ۷۴۰ / ۷۵۰ / ۷۶۰ / ۷۷۰ / ۷۸۰ / ۷۹۰ / ۸۰۰ / ۸۱۰ / ۸۲۰ / ۸۳۰ / ۸۴۰ / ۸۵۰ / ۸۶۰ / ۸۷۰ / ۸۸۰ / ۸۹۰ / ۹۰۰ / ۹۱۰ / ۹۲۰ / ۹۳۰ / ۹۴۰ / ۹۵۰ / ۹۶۰ / ۹۷۰ / ۹۸۰ / ۹۹۰ / ۱۰۰۰	هه موو ریککه و تننامه نیوده وه له تیبیه کان

لایه نی به ریرس له جیبه جیکردن و لایه نانی پاپشت

- وه زاره تی په روه رده.
- وه زاره تی خویندی بالآ و توژیینه وهی زانستی.
- وه زاره تی ته ندروستی.
- وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- گشت پاریزگا و ئیداره سه ره به خوکان.

➤ نووسینگەى ریکخەرى پاسپاردە نیودەولە تیبیەکان- سەرۆکایەتى ئەنجومەنى وهزیران.

➤ دەستەى سەرپه‌خۆى مافى مرۆف.

➤ ریکخراوه‌کانى په‌یوه‌ندیاری کۆمه‌لگەى مه‌ده‌نى.

➤ چالاکوانانى مه‌ده‌نى.

میکانیزمی جیبه‌جیکردن

◆ پێشکەشکردنى لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک له‌بارەى پێشکەوتنى به‌ده‌ستهاتوو له‌په‌یوه‌ندیاری ئه‌و سیاسەت و ستراتیژەى پێشتر داندراوه.

◆ بۆ په‌ره‌پێدانى میکانیزمی کار، کۆبوونه‌وه‌ له‌گه‌ڵ لایه‌نانى په‌یوه‌ندیاریدا بکریت .

◆ لیکۆلینه‌وه‌ى ته‌واو له‌بارەى میکانیزمی جیبه‌جیکردنى ئه‌و بره‌گانه‌ى پاسپاردەکه‌ بکریت، که‌ ئاماژه‌مان پێدان (فیرکردنى که‌مه‌ندامان، خویندن له‌ گونده‌کان، ئاواره‌ى ناوخۆ، پیکهاته‌کان، تیکه‌لکردنى بنه‌ماکانى مافى مرۆف له‌گه‌ڵ پرۆگرامى خویندن و رۆشنی‌بیرکردن سه‌باره‌ت به‌ مافى مرۆف، بودجه‌ى فیرکردن، گونجاندنى فیرکردن له‌گه‌ڵ پێداویستییه‌کان، فیرکردنى ته‌کنیکی و ه‌ی دیکه‌ش)، به‌ هه‌ماهه‌نگی له‌گه‌ڵ لایه‌نانى په‌یوه‌ندیاری پالپشت بۆ وه‌زاره‌تى په‌روه‌رده و وه‌زاره‌تى خویندنى باله‌.

◆ له‌ ماوه‌ى سێ مانگدا به‌رنامه‌ى تاییه‌تمه‌ندى مه‌شق دابندریت.

◆ بۆ دابه‌شکردنى چالاکى به‌سه‌ر ماوه‌ى پلانه‌که‌دا، پشت به‌م هاوپیچه‌ ده‌به‌ستریت که‌ تاییه‌ته‌ به‌ میکانیزمی جیبه‌جیکردن.

ماوه‌ى جیبه‌جیکردن

• جیبه‌جیکردنى پاسپاردەکان راسته‌وخۆ له‌ دواى په‌سه‌ندکردنى پلانى هه‌رپم، هاوکات له‌گه‌ڵ پلانى نیشتمانى بۆ مافى مرۆف له‌ حکومه‌تى فیدراله‌دا ده‌ست پێ ده‌کات، لیکۆلینه‌وه‌ش له‌ ماوه‌ى شه‌ش مانگی کارکردندا ته‌واو بکریت.

• له‌ ماوه‌ى سێ مانگدا به‌رنامه‌ى تاییه‌تمه‌ندى مه‌شق دابندریت.

• بۆ دابه‌شکردنى چالاکى به‌سه‌ر ماوه‌ى پلانه‌که‌دا، پشت به‌م هاوپیچه‌ ده‌به‌ستریت که‌ تاییه‌ته‌ به‌ میکانیزمی جیبه‌جیکردن.

لقى سێهه‌م: مافى خۆراک

له‌ ئاستى ئابوورى و داراییدا، حکومه‌تى هه‌رپمى کوردستان هه‌ول ده‌دات به‌ره‌مه‌ى خۆمالى پياريزیت و پشتیوانى له‌ جووتیاران بکات و هه‌لومه‌رجى گونجاویش بۆ ساغکردنه‌وه‌ى به‌ره‌مه‌یان له‌ ئاستى ناوخۆ و نیوده‌وله‌تى بره‌خسپنیت، مافى خۆراک به‌ کاریکى له‌ پێشینه‌ى به‌رنامه‌ى نۆیه‌مین کابینه‌ى حکومه‌تى هه‌رپمى کوردستان داده‌ندریت. ئه‌م پلانه‌ ده‌رفه‌تى لیکۆلینه‌وه‌ له‌ پاسپاردە و پێشکەشکردنى پێش‌نیاز که‌ قابیلی قبول بیت، ده‌ره‌خسپنیت.

- چرک‌کردنه‌وه‌ى کار له‌ چوارچێوه‌ى پرۆژه‌ى سیسته‌مى گشتى دابه‌شکردندا، له‌ پێناو کارکردنى مافى خۆراک بۆ هه‌ر که‌سێک، نه‌خاسه‌مه‌ که‌سانى سه‌ر به‌ توێژى بێهه‌ش و په‌راویزکه‌وته‌.

- درێژه‌دان به‌و کار و ئه‌رکانه‌ى ده‌خوازن ئامانجى ستراتیژى به‌دى به‌ئین، ئه‌وه‌ى په‌یوه‌سته‌ به‌ بووژانه‌وه‌ و ئاسایشى خۆراکه‌وه‌ ۲۰۱۸-۲۰۲۲.

- درێژه‌دان به‌ کار و ئه‌رکى به‌دییه‌نانى ئامانجى ستراتیژى خۆراک و سه‌لامه‌تى خوارده‌مه‌نى ۲۰۱۸-۲۰۲۲.

ده‌ستورى عیراق	پاسپاردەکانى پانۆرامای خولى گشتگیر	تیبینییه‌کانى لیژنه‌ى مافى مرۆفى عه‌ره‌بى	تیبینییه‌کانى لیژنه‌ى سیداو	تیبینییه‌کانى لیژنه‌ى نه‌هیشتنى جیاکارى ره‌گه‌زپه‌رستى	تیبینییه‌کانى لیژنه‌ى مافى که‌سانى که‌مه‌ندام	ریککه‌وتنه‌نامه‌ په‌یوه‌ندیاریه‌کان
مادده‌ى ۲۱	۷۲	۱۲۲				- ئابوورى، کۆمه‌لایه‌تى و کولتوورى - ریککه‌وتنه‌نامه‌ى مندان/ - ریککه‌وتنه‌نامه‌ى سیداو/ - جیاکارى ره‌گه‌زپه‌رستى

لایه‌نى به‌رپرس له‌ جیبه‌جیکردن و لایه‌نانى پالپشت

➤ وه‌زاره‌تى بازرگانى.

➤ وه‌زاره‌تى پلاندانان.

➤ وه‌زاره‌تى کشتوکال

➤ وه‌زاره‌تى دارایی.

➤ گشت پارێزگا و ئیداره‌ سه‌ربه‌خۆکان.

➤ نووسینگەى ریکخەرى پاسپاردە نیودەولە تیبیەکان- سەرۆکایەتى ئەنجومەنى وهزیران.

- دەستەى سەربەخۆى مافى مرۇف.
- رېڭخراۋەكانى پەيوەندىدارى كۆمەلگەى مەدەنى.
- چالاكوانانى مەدەنى.
- مىكانىزمى جىبەجىڭردن
- ◆ پېشكەشكردنى لېكۆلېنەۋەيەك دەربارەى پېشكەوتنى بەدەستەتوۋ لە بوارى بىيادەكردنى ئەۋ سىياسەت و ستراتىژەى پېشتر بېيار دراۋن.
- ◆ كۆبوۋنەۋە لەگەل لايەنانى پەيوەندىدار بۇ پەرەپىدانى مىكانىزمى كار.
- ◆ دانانى بەرنامەى تايبەتمەندى مەشق بۇ كارمەندانى ئەۋ بوۋارە.
- ماۋەى جىبەجىڭردن
- جىبەجىڭردنى راسپاردەكان راستەوخۇ دواى پەسەندكردنى پلانى ھەرېم، ھاوكات لەگەل پلانى ھوكومەتى فېدرالدا دەست پى دەكات، بەۋ مەرجهى لېكۆلېنەۋە لە ماۋەى يەكەمىن شەش مانگى كاركردندا تەۋاۋ بىڭرېت.
- لە ماۋەى سى مانگدا بەرنامەى مەشقى تايبەتمەند دابندىرېت.
- بۇ دابەشكردنى چالاكى بەسەر ماۋەى پلانەكە، پىشت بە ھاۋپېچ تايبەت بە مىكانىزمى جىبەجىڭردن دەبەستىرېت.

لقى چوارەم: مافى مولكايەتى

دواى ئەۋەى چەندىن راسپاردە لە چوارچىۋەى ۋەرزە مىكانىزمى پانۇراماى خولى گىشتىڭىر و ئەۋ سەرنجانەى لە چىۋەى مىكانىزمى بەلېنكارى سەبارەت بە مافى مولكايەتىمان پېگەيشت، بەۋەى كە ئەم مافە لە كاتى دەسەلەتى داعش بەسەر چەندىن ناۋچەى غىراقەۋە، بە تايبەتى مولكى سەر بە پېكھاتەكانى ئەۋ ناۋچانە، پوۋبەروۋى مەترسى بوۋەۋە، ئەم گەلەلەيە بېيار درا:

- جىبەجىۋوۋى ھەموۋ ئەۋ رېنمايىيانە مسۇگەر بىڭرېت، كە بۇ ھەموۋ فەرمانگەكانى تاپۇ (تۆمارى خانوۋبەرە) دەرچوۋن و داۋا دەكەن ھەموۋ مامەلەيەك لەۋ ناۋچانە رابىڭرېت كە كەۋتە ئېر دەسەلەتى گروۋپە چەكدارە تىرۇرېستەكانەۋە.
- راڭرتنى تەۋاۋى مامەلەى خانوۋبەرە لەۋ ناۋچانەى كەۋتە ئېر دەسەلەتى داعش بۇ مسۇگەر كردنى مافى مولكايەتى تايبەت.

دەستورى غىراق	راسپاردەكانى پانۇراماى خولى گىشتىڭىر	تېبىئىيەكانى لېژنەى مافى مرۇفى عەرەبى	تېبىئىيەكانى لېژنەى سىداۋ	تېبىئىيەكانى لېژنەى نەھىشتى جياكارى رەگەزپەرستى	تېبىئىيەكانى لېژنەى مافى كەمئەندام	رېڭكەۋتەننامە پەيوەندىدارەكان
ماددەى ۷/ ۲۳ / ۸		۸۶				- ئابوۋرى و كۆمەلەيەتى و كولتورى

لايەنى بەرپرس لە جىبەجىڭردن و لايەنانى پاپىشت

- ۋەزارەتى شارەۋانى.
- فەرمانگەى تاپۇ (تۆمارى خانوۋبەرە)- ۋەزارەتى داد.
- ۋەزارەتى دارايى.
- ۋەزارەتى پلاندانان.
- گىشت پارىزگا و ئىدارە سەربەخۇكان.
- نوۋسىنگەى رېڭخەرى راسپاردە ئىۋدەۋلە تىبەكان- سەرۋكايەتى ئەنجومەنى ۋەزىران.
- دەستەى سەربەخۆى مافى مرۇف.
- رېڭخراۋەكانى پەيوەندىدارى كۆمەلگەى مەدەنى.
- چالاكوانانى مەدەنى.

مىكانىزمى جىبەجىڭردن

- ◆ پېشكەشكردنى لېكۆلېنەۋەيەك لە بارەى پېشكەوتنى بەدىھاتوۋ، ھەرۋەھا ئەۋەى بە دروستى كراۋە.
- ◆ كۆبوۋنەۋە لەگەل لايەنانى پەيوەندىدار بۇ پەرەپىدانى مىكانىزمى كار.
- ◆ پېشكەشكردنى پېشنىياز بۇ جىبەجىڭردن.

ماۋەى جىبەجىڭردن

- جىبەجىڭردنى راسپاردەكان راستەوخۇ دواى پەسەندكردنى پلانى ھەرېم، ھاوكات لەگەل پلانى نىشتمانى بۇ مافى مرۇف لە ھوكومەتى فېدرالدا دەست پى دەكات، بەۋ مەرجهى لېكۆلېنەۋە لە ماۋەى يەكەمىن شەش مانگى كاركردندا تەۋاۋ بىڭرېت.

- له ماوهی سږ مانگدا بهرنامه‌ی تاییه تمه‌ندی مه‌شوق دابندریت.
- بۆ دابه‌شکردنی چالاک‌ی به‌سهر ماوه‌ی پلانه‌که‌دا، پشت به‌هاوپیچی تاییه‌ت به‌میکانیزمی جیبه‌جیکردن به‌ستریت.

لقى پینجه‌م: پاراستنی میراتی کولتووری

میراتی کولتووری له‌و ناوچانه‌ی که‌وته‌ ژیر ده‌سه‌لاتی رڤیکه‌راوی داعشه‌وه، به‌گشتی رووبه‌رووی هه‌رپه‌شه‌به‌کی توند و مه‌ترسیدار بووه‌وه، گه‌لێک شوپنه‌واری دڤیرین و په‌رستگه‌ خاپوور کران. حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان کاری بۆ پاراستنی میراتی کولتووری پیکهاته‌کان له‌ ناوچه‌ی په‌سه‌نی خۆیان کردووه، هه‌روه‌ها نۆژه‌نکردنه‌وه و بیناکردنی په‌رستگه‌. حکومه‌ت هانی میکانیزمی کارا و کاریگه‌ر ده‌دات تا‌ئه‌و شوپنه‌وه‌ی به‌پیی پوه‌ری باو، بین به‌ شوپنی گه‌شتیاری. پلانی هه‌ریم ده‌رفه‌تی لیکۆلینه‌وه له‌و راسپاردانه و پیشکه‌شکردنی پیشنیاز ده‌ره‌خسینیت، که‌ قابیلی جیبه‌جیکردن بن .

- پاراستنی ئه‌و شوپنه‌وه‌ی میراتی کولتووریان تیدایه و راگرتنی خاپوورکردنی پارچه و پاشماوه‌ی شوپنه‌وار که‌ بایه‌خی کولتووریان هه‌یه.

- مسۆگه‌رکردنی پاراستنی کولتووری ئایین و میرات و کولتووری ماددی په‌یره‌وانی ئایینی ئیژدی.

- هه‌لمه‌ت و به‌رنامه‌ی به‌رچاووونی بۆ هۆشیارکردنه‌وه‌ی خه‌ک به‌رپوه‌ بچیت، سه‌باره‌ت به‌ بایه‌خی میراتی کولتوور به‌و هه‌مه‌چه‌شنه‌یه‌ی.

- کار و ئه‌رکی زیاتر بکریت بۆ پاراستنی شوپنه‌وانی میراتی کولتوور.

ده‌ستووری عیراق	راسپاردنه‌کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه‌کانی لیزنه‌ی مافی مروڤی عه‌ره‌بی	تیبینییه‌کانی لیزنه‌ی سیداو	تیبینییه‌کانی لیزنه‌ی نه‌هیشتی جیاکاری په‌گه‌زه‌پرستی	تیبینییه‌کانی لیزنه‌ی مافی که‌سانی که‌مه‌ندام	رڤیکه‌وتنه‌نامه په‌یه‌هنیداره‌کان
هه‌ردوو مادده‌ی ٤٣ / ٥	٢٣٥ / ٧٠	١٧١ / ١٧٢				ئابووری و کۆمه‌لایه‌تی و کولتووری / جیاکاری په‌گه‌زه‌پرستی - به‌ئیننامه‌ی عه‌ره‌بی

لایه‌نی به‌رپرس له‌ جیبه‌جیکردن و لایه‌نانی پالپشت

- ئه‌نجومه‌نی دادوه‌ری.
- وه‌زاره‌تی شاره‌وانی و گه‌شت و گوزار.
- وه‌زاره‌تی ناوخوا.
- وه‌زاره‌تی رۆشنیاری و لاوان.
- وه‌زاره‌تی ئه‌وقاف و کاروباری ئایینی.
- وه‌زاره‌تی دارایی.
- به‌رپوه‌به‌رایه‌تی دژه‌تیرۆر- ئه‌نجومه‌نی ئاسایشی هه‌ریمی کوردستان.
- به‌رپوه‌به‌رایه‌تی گشتی ئاسایش- ده‌زگای ئاسایشی هه‌ریمی کوردستان.
- ئه‌نجومه‌نی بالای گه‌شه‌پیدانی خانمان.
- گشت پارێزگا و ئیداره‌ سه‌ره‌خۆکان.
- نووسینگه‌ی رڤیکه‌ری راسپاردنه‌ ئیوده‌وله‌تییه‌کان- سه‌رۆکابه‌تی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران.
- ده‌سته‌ی سه‌ره‌خۆی مافی مروڤ.
- رڤیکه‌راوه‌کانی په‌یه‌هنیداری کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی.
- چالاکوانانی مه‌ده‌نی.

میکانیزمی جیبه‌جیکردن

- ◆ پیشکه‌شکردنی لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک له‌باره‌ی پیشکه‌وتنی به‌ده‌سته‌توو، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ی به‌کرده‌نی کراوه.
- ◆ کۆبوونه‌وه له‌گه‌ل لایه‌نانی په‌یه‌هنیدار بۆ دانانی میکانیزمی گونجاو بۆ به‌دواداچوونی گه‌راندنه‌وه‌ی ئه‌و پارچه شوپنه‌وارانه‌ی دزراون و به‌دواداچوونی رڤیکاره‌کانی دادگا ده‌ره‌ق به‌ تۆمه‌تبارانی ده‌ره‌وه‌ی عیراق.
- ◆ ئه‌نجومه‌نی دادوه‌ری هه‌لسه‌نگاندنیک بۆ ئه‌و لیکۆلینه‌وه و دادگاییکردنه‌ بکات، که‌ له‌م رووه‌وه‌ ده‌کرین.
- ◆ پیشکه‌شکردنی پیشنیازی جیبه‌جیکردن.

ماوهی جیبه جیکردن

- جیبه جیکردنی راسپاردەکانی راستەوخۆ دوای پەسەندکردنی پلانی هەرێم، هاوکات لەگەڵ پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف لە حکومەتی فیدرالدا دەست پێ دەکات، بەو مەرجە لە ماوهی یەكەمین شەش مانگی کارکردندا لیکۆلێنەوه تەواو بکریت.
- لە ماوهی سێ مانگدا بەرنامە ی تاییه تمەندی مەشق دابندریت.
- بۆ دابەشکردنی چالاکى بەسەر ماوهی پلانهکهدا، دەبیت پشت بە هاوپیچی تاییهت بە میکانیزمی جیبه جیکردن بیهستریت.

لقى شه شه مافی کار و بیمه کۆمه لایه تی

- لە چوارچێوهی میکانیزمی پانۆرامای خولی گشتگیردا، عێراق چەندین راسپاردە و سەرنجی لە چوارچێوهی میکانیزمی پەیمانکاری سەبارەت بە مافی کار و بیمه کۆمه لایه تی پێگه یشتوو. پێشنیازی تاییهت بە یاسای بیمه کۆمه لایه تی و پاراستنی کۆمه لایه تی بۆ ئەوه هاتوون، که ئەو توێژە ی زۆر پێویستی بە پاراستنی یاسایی ههیه، لە نیویاندا که مئه ندام و پیر و هی دیکه ش بگریته وه.
- کاری زۆر بکریت بۆ کارکردنی مافی ئابووری و کۆمه لایه تی و کولتووری، له وانه ریکاری پته وکردنی شیوازی پاراستنی کۆمه لایه تی.
  - درێژەدان بە پته وکردنی ریکاری وا که ده خوازن مافی کریکارانی کۆچبەر دابین بکریت، به و جورە ی له گە ل گه لاله نامە ی پەيوه نديدارى نيو ده وه له تيدا هاوشانه.
  - دابینکردنی دەر فە تى کار بۆ که مئه ندامان، له نیویاندا ژنانی که مئه ندام و که مئه ندامی دەر وون- کۆمه لایه تی، یان عە قلی له بازاری کراوه ی کاردا به چەندین شیوازی، له وانه توانای ئەوه یان پبندریت کاری ئازاد بکەن و مە شقی گونجاوی پبشە یییان بۆ دابین بکریت، بشتوان بە ئاسانی قەرز بە دەست به یین، ریکاری واش بگریته بهر بۆ بزواندی خاوه ن کاران تا کار به که مئه ندامان بدەن.
  - بە مسۆگەری تۆمارکردنی هەموو که مئه ندامان له پیناو سوود وه رگرتیان له بەرنامە ی پاراستنی کۆمه لایه تی به پیی نموونه ی رەفتارکردن له گە ل که مئه ندام له روانگە ی مافی مرۆقه وه.
  - به چری کارکردن بۆ پباده کردنی یاسای کاری تاییهت به تەمەنی هەرە بچووکی کارکردن و مەرجی کارکردنی مندالان.
  - له کەرتی تاییهتدا سیاسە تی گە شه پیدان بگریته بهر بۆ زیادکردنی دەر فە تی کار و دەستە بهر کردنی ئاماری پۆلینکراو سەبارەت به گە نده لی.

دەستووری عێراق	راسپاردەکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییهکانی لیژنه ی مافی مرۆفی عەرەبی	تیبینییهکانی لیژنه ی سیداو	تیبینییهکانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری رەگه زپه رستی	تیبینییهکانی لیژنه ی مافی کهسانی که مئه ندام	ریککه وتننامه پەيوه نديدارهکان
مادده ی ١٤ / ١٦ / ٢٩ / ٣٠ / ٣١ / ٣٢	٢٩٨ / ٢٢٠ / ١١٧	١٢٢ / ١١٩ / ١١٧			٥٢ / ٥١ / ٥٠ / ٤٩	- ئابووری و کۆمه لایه تی و کولتووری / - رەگه زپه رستی - پەیماننامه ی عەرەبی / - ریککه وتننامه ی مندالان - ریککه وتننامه ی سیداو - که مئه ندامان

لایه نی بهرپرس له جیبه جیکردن و لایه نانی پالیشت

- وهزاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- وهزاره تی ناوخۆ.
- وهزاره تی پهروه رده.
- وهزاره تی تەندروستی.
- وهزاره تی دارایی.
- سه ندیکای کریکارانی کوردستان.
- گشت پارێزگا و ئبداره سه ربه خۆکان.
- نووسینگە ی ریکخه ری راسپاردە نیوده وه له تیبیه کان- سه رۆکایه تی ئەنجومه نی وه زیران.
- دهسته ی سه ربه خۆی مافی مرۆف.

➤ ریکخواه کانی په یوه نښانداری کۆمه لگه می مه ده نی.

➤ چالا کوانانی مه ده نی.

میکانیزی جیبه جیکردن

- ◆ پیشکه شکردنی لیکۆلینه وه یه که له باره می پیشکه وتنی به ده سته اتوو، هه روه ها له باره می نه وه می به کردنی به دی هاتوو.
- ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه نښانداری بۆ دانانی میکانیزی گونجاو بۆ پیاده کردنی راسپارده و پیشکه شکردنی پیشینازی جیبه جیکردن.
- ◆ به رنامه می تایبه تمه نندی مه شق دابندریت.
- ◆ جیبه جیکردنی نه و پیشینازانه می پیوستیانی به یاسا نییه.
- ◆ پیشکه شکردنی پیشینازی جیبه جیکردن.

ماوه می جیبه جیکردن

- جیبه جیکردنی راسپارده راسته وخۆ دوا می په سه ندرکردنی پلانی هه ریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه تی فیدرالدا ده ست پی ده کات، به و مه رجی له ماوه می یه که مین شه ش مانگی کارکردن لیکۆلینه وه ته واو بکریت.
- له ماوه می سێ مانگدا به رنامه می تایبه تمه نندی مه شق دابندریت.
- بۆ دابه شکردنی چالاکی به سه ر ماوه می پلانه که، هاوپیچی تایبه ت به میکانیزی جیبه جیکردنی په یرو بکریت.

به شی چوارده یه م

گه شه و نه هیشتنی هه ژاری

ئامانج: نه هیشتنی هه ژاری که یه کیکه له ئامانجه کانی گه شه و به دیه پینانی ئاستیکی شایسته می گوزهران بۆ به هره مه نښوون له ماف

باش نه وه می له چوارچیوه می میکانیزی پانۆرامای خولی گشتگیردا، چه نښین راسپارده ده رباره می تیکه لکردنی مافی توژی تایبه ت له گه ل به رنامه می گه شه دا ده خرینه روو، له نموونه می توژی که منه ندام و ئافره ت و دابینکردنی ده رفه تی کار بۆ نه هیشتنی هه ژاری، هه ریمی کوردستان کار بۆ له نه ستۆ گرتنی پلان و دانانی ریکاری وا ده کات، به ئامانجی نه هیشتنی هه ژاری له ری ستراتیژ و سیاسه تی تایبه ته وه. پلانه که می هه ریم ده رفه تی لیکۆلینه وه له و راسپارده و پیشکه شکردنی پیشیناز بۆ جیبه جیکردنیان، ده ره خسیئیت.

- درێژه دان به چاکسازی به ئامانجی باشکردنی توانای دامه زراوه کان به و شیوه یه می له گه ل پلانی به رده وامی سالی ۲۰۳۰ نه ته وه یه کگرتوووه کاند بگونجیت.

- درێژه دان به جیبه جی کردنی ستراتیژی که مکردنه وه می هه ژاری بۆ سالی (۲۰۱۸-۲۰۲۲) و پلانی گه شه می نیشتمانی بۆ سالی (۲۰۱۸-۲۰۲۲) و ده سته به رکردنی ده رنامه تی پیوست بۆ جیبه جیکردنی، له پیناو به دیه پینانی ئاستیکی باشتی گوزهران بۆ دانیشتوووان و به دیه پینانی ئامانجی گه شه می نه براوه.

- درێژه دان به به یزکردنی سیاسه تی نه خشه دانانی شارستانی بۆ مسۆگه رکردنی گه شه می ته واو بۆ هه موو دانیشتوووان.

- په یرو وکردنی سیاسه تیکی گه شه به ئامانجی چالا ککردنی که رتی تایبه ت و وه به ره پینان، وه که هه ولێک بۆ پته وکردن و پاراستنی مافی مرۆف.

- به مسۆگه ری ته رخانکردنی خه رجی پیوست بۆ نه وه می پلان و ستراتیژی وابه سته به گه شه و که م کردنه وه می هه ژاری به کارایی جیبه جی بکرئ.

- دانانی ستراتیژیک بۆ رووبه روو بوونه وه می بۆ بوونه وه می هه ژاری له و پارێزگایانه می داعش په لاماری دان.

- درێژه دان به پته وکردن و پیاده کردنی سیاسه ت و ستراتیژیک که ده خوازیت هه ژاری که م بکاته وه، له ری پی په یرو وکردنی به رنامه می وا که دانیشتوووان سوودی لی بینن، له پیناو به دیه پینانی زۆرتین ریژه می گه شه و خۆشگوزهرانی.

- زیاتر پته وکردنی گه شه می ئابووری و کۆمه لایه تی و باشکردنی ئاستی بژوویی خه لک.

- باشکردنی هه لومه رجی ژبانی ئاواره و زیادکردنی ده رنامه تیان و پرسی نه وان بخریته نیو به رنامه می کۆمه کی کۆمه لایه تی وه که کاری له پیشینه.

- درێژه دان به هه ول و کۆشش بۆ که مکردنه وه می هه ژاری، به تایبه تی له گونده کاند.

رېښکەوتننامە په پوښدارهکان	تېبېنیهکانی لیژنهی مافی کهسانی که منته نام	تېبېنیهکانی لیژنهی نه هشتی جیاکاری رهگه زهرستی	تېبېنیهکانی لیژنهی سیداو	تېبېنیهکانی لیژنهی مافی مرۆفی عهرهیی	راسپاردهکانی پانۆرامای خولی گشتگیر	دهستووری عیراق
هەردوو پهیمان - رهگه زهرستی - رېښکەوتننامەیی سیداو - رېښکەوتننامەیی مندالی - په لێننامەیی عهرهیی	۱۳ / ۱۴ / ۵۱ / ۵۲ / ۶۱ / ۶۲		۶ / ۱۱۶ / ۱	۱۲۹ / ۱۳۰	۵۲ / ۶۹ / ۷۵ / ۱۱۶ / ۱۱۹ / ۲۱۷ / ۲۲۲ / ۱۱۱ / ۱۱۸ / ۱۳۰ / ۲۱۱ / ۲۱۲ / ۲۱۴ / ۲۱۵ / ۲۱۶ / ۲۲۲ / ۲۲۴ / ۲۱۸ / ۲۱۹	ماددهی ۲۲ / ۲۶ / ۲۵

لایهانی بهرپرس له جێبه جێکردن و لایهانی پالپشت

- وهزارهتی پلاندانان.
- وهزارهتی دارایی.
- وهزارهتی شارهوانی و گهشت و گوزار.
- وهزارهتی کار و کاروباری کۆمه لایهتی.
- وهزارهتی ئهوقاف و کاروباری ئایینی.
- وهزارهتی پهروه ده.
- گشت پارێزگا و ئیداره سه ره به خۆکان.
- نووسینگهی رېښکهری راسپارده نیوده وه لایه تیبه کان - سه رهۆکایه تی ئه نجومه نی وه زیاران.
- دهستهی سه ره به خۆی مافی مرۆف.
- رېښکراوهکانی په یوه نیداری کۆمه لگهی مه ده نی.
- چالاکوانانی مه ده نی.

میکانیزی جێبه جێکردن

- ◆ پێشکەشکردنی لیکۆلینه وه یه که له باره ی پێشکەوتنی به دهسته تاتوو له ئاکامی جێبه جێکردنی پلان و ستراتیی.
- ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه نیدار بۆ دانانی میکانیزی گونجاو بۆ جێبه جێکردنی راسپارده کان و پێشکەشکردنی پێشنیازهکانی جێبه جێکردن.
- ◆ دانانی پێشنیاز بۆ به رنامه ی تایبه تمه ندی مه شق.
- ◆ جێبه جێکردنی پێشنیازی وا که پێویستی به یاسا نییه.
- ◆ پێشکەشکردنی پێشنیازی جێبه جێکردن.

ماوهی جێبه جێکردن

- جێبه جێکردنی راسپارده راسته وخۆ دوا ی په سه ندردنی پلانی هه ریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه تی فیدرالد ده ست پین ده کات، به و مه رجهی له ماوه ی یه که مین شه ش مانگی کارکردندا لیکۆلینه وه ته واو بکریت.
- له ماوه ی سن مانگ له په یره وکردنی پلانه که دا، به رنامه ی تایبه تمه ندی مه شق دا بندریت.
- دانانی میکانیزی جێبه جێکردنی راسپارده ی دیکه.
- بۆ دا به شکردنی چالاک ی به سه ر ماوه ی پلانه که دا، پشت به هاو پێچی تایبه ت به میکانیزی جێبه جێکردن ده به ستریت.

به شی یازده یه م

به ره نگار بوونه وه ی گه نده لی

ئامانج: نه هه شتتی گه نده لی بۆ به دیه پینانی که شی گونجاو بۆ به هه ره مه ندبوون به مافی مرۆف له سه ر ناستی چاکسازی، به ره نگار بوونه وه ی گه نده لی کاریکی له پێشینه ی به رنامه ی نۆیه مین کابینه ی حکومه تی هه ری می کوردستانه، که (۱۳) رېښکەیی گشتی وه ک ئامانجی سه ره کی چاکسازی و به ره نگار بوونه وه ی گه نده لی ده ستنیشان کردوو، هه ره ها حکومه تی هه ریم ستراتییی به ره نگار بوونه وه ی گه نده لی بۆ سالانی (۲۰۱۷-۲۰۲۲) ئاماده کردوو، کاریش ده کات بۆ ئه وه ی روونکارانه کار بکات، به ره نگاریی گه نده لی کارگێری و دارایی به هه موو شیوه کانیان ده بیسته وه، هه ره ها به فیرو نه دانی سامانی گشتی، په ره مان و دیوانی چاودیری دارایی، به جێگه یانندی ئه م رېکارانه ده گرنه ئه ستۆ. پلانی هه ریم ده رفه تی لیکۆلینه وه له و راسپاردانه و پێشکەشکردنی پێشنیاز که قاییلی جێبه جێکردن بیت، ده ره خسینیت.

- پتەوکردنی ئەو کارانەى ئامانجیان بەرەنگاربوونەوهى گەندەلى دارايى و کارگيرپيه، بەو جۆرهى بە تەواوى لەگەل ياساى نيو دەوله تيدا دەگونجيت، بۆ مسۆگەرکردنى يەكسانى لە رووى بە دەستەپێنانى خزمەتگوزارى گشتى.
- دريژەدان بەو ئەركەى ئامانجى نەهيشتنى گەندەلى دارايى و کارگيرپيه.
- پۆلنکردنى ئاستەكانى گەندەلى و دانانى پيشينه بە گوێرهى مەترسى هەر جۆرهى گەندەلى بۆ سەر ئاسايشى نەتەوهيى.
- كارى بەر دەوام بكریت بۆ بەهيزکردنى سەر وهريى ياسا و مسۆگەر بوونى بەرقەرارکردنى داد بە شيوهيهكى بيگەرد و سەر بەخۆ، لە رپى بەرەنگاربوونەوهى گەندەلى و وهستان دژ بە بابەتى دەربازبوون لە سزا.

رێككەوتننامە پەيوەندىدارەكان	تېيبينيهكانى ليزنهى ماق كەسانى كەمنەندام	تېيبينيهكانى ليزنهى نەهيشتنى جياكارى رەگەزپەرستى	تېيبينيهكانى ليزنهى سىداو	تېيبينيهكانى ليزنهى ماق مروفي عەرهى	راسپاردەكانى پانۆراماى خولى گشتگير	دەستوورى عيراق
هەموو رێككەوتننامە نيو دەوله تيبهكان					١٦٨ / ١٢١ / ١١٤ / ١١٢	

لايهانى بەرپرس لە جيبه جيكردن و لايهانانى پالشت

- دەسەلاتى دادوهرى.
- پەرلەمانى هەرېمى كوردستان- ليزنهى دەستپاكى.
- وهزارەتى ناوخۆ.
- وهزارەتى دارايى- ديوانى چاوديربى دارايى.
- دەستەى دەستپاكى.
- گشت پاريزگا و ئيداره سەر بەخۆكان.
- نووسينگەى ريكخەرى راسپاردە نيو دەوله تيبهكان- سەرۆكابهتى ئەنجومەنى وهزيران.
- دەستەى سەر بەخۆى ماقى مروفي.
- ريكخراوهكانى پەيوەندىدارى كۆمەلگەى مەدەنى.
- چالاکوانانى مەدەنى.

ميكانيزمى جيبه جيكردن

- ◆ پيشكەشکردنى لېكۆلېنەوه لەبارەى پيشكەوتنى بە دەستەتوو، هەر وهه نيشانەكانى بەرەنگاربوونەوهى گەندەلى و لە نيوياندا نيشانەكانى دارايى و دادوهرى.
- ◆ كۆبوونەوه لەگەل لايەنانى پەيوەندىدار بۆ دانانى ميكانيزمى گونجاو بۆ جيبه جيكردنى راسپاردە و پيشكەشکردنى پيشنيازى جيبه جيكردن.
- ◆ دانانى بەرنامەى تايبه تمەندى مەشق.
- ◆ هۆشيارکردنەوهى هەموو تويزهكانى كۆمەل سەبارەت بە چۆنپەتى بەرەنگاربوونەوهى گەندەلى.
- ◆ پيشكەشکردنى پيشنيازى جيبه جيكردن.
- ماوهى جيبه جيكردن
- جيبه جيكردنى راسپاردە راستەوخۆ دواى پەسەندکردنى پلانى هەرېم، هاوكات لەگەل پلانى نيشتمانى بۆ ماقى مروفي لەلايهەن حكومەتى فيدرالەوه، دەست پى دەكات، بەو مەرجەى لە ماوهى يەكەمىن شەش مانگى كارکردن لېكۆلېنەوه تەواو بكریت.
- لە ماوهى سى مانگ لە پەيرەوکردنى پلانەكەدا، بەرنامەيهكى تايبه تمەندى مەشق دادەندريت.
- لېكۆلېنەوه لە ميكانيزمى جيبه جيكردنى راسپاردەى ديكە بكریت.
- بۆ دابهشکردنى چالاکى بەسەر ماوهى پلانەكە، پشت بە هاويپچى تايبهت بە ميكانيزمى جيبه جيكردن دەبەستريت.

بەشى سازدەيه م

ماقى ژينگەى پاك

ئامانج: ژينگەيهكى پاك و پوخت

كارپكى لە پيشينهى نۆيهمين كابينەى حكومەتى هەرېمى كوردستان، سوود وەرگرتنە لە سەرچاوهكانى ئاوى سەرزەوى (ئاوى خواردەوه) كە بە هەموو هاوولاتيان بگەيه ندریت، بە بى ئەوهى ئاوى ژير زهوى بە فيرۆ بچيت و ژينگەش بپاريزريت. بۆ مسۆگەرکردنى بەهرەمەندبوون لە ماقى ژينگەى پاك، پيوستە ئەوه رەچاو بكریت، كە شەر و هەلمەتەكانى بەرەنگاربوونەوهى تيرۆر بوون بە مايهى زياتر پيسبوونى ژينگە بە چەندين هۆكار، لەوانە ميني زهوى و پاشماوهكانى جەنگ،

ههروهها پیسبوون به پاشماوهی مرۆقیش که دهخریته نیو پرووبار و ئاوهپۆ. پلانی ههڕیم دهرفهت دهپهخسینیت بۆ لیکۆلینهوه لهو راسپاردیهه و پیشکهشکردنی پیشنیازی وا که قاییلی جیهه جیکردن بیت.

- درێژهدان به ریکاری پاراستنی ژینگه له رپی پلانیک بۆ گهشه بهردهوام.

- کارکردن بۆ ههموارکردنی یاسای پاراستن و باشکردنی ژینگه له ههڕیمی کوردستان- عیراق ژماره (8) ی سالی 2008.

- کارکردن بۆ ههموارکردنی یاسای دهستهی پاراستن و باشکردنی ژینگه له ههڕیمی کوردستان- عیراق ژماره (3) ی سالی 2010.

- کارکردن بۆ ههموارکردنی رینمایی تایبتهت به پاو و پاراستنی ئاژهلی کيوی و بالنده.

- دامهزراندنی دادگای تایبتهتمههه به پاراستنی ژینگه.

- کارکردن بۆ مافی ژبان له ژینگهیهکی پاک وهك مافیکی دهستوریهانی تاکه کهس، بهپیی مادهه (33) له دهستووری عیراقدا.

- درێژهدان به کار بۆ دابینکردنی گهشه بهردهوام و کارا بۆ دهراهمتی ئاو، ههروهها بههیزکردنی تهکنۆلۆژیای نوئی ئاودیاری.

- پوووبهپووونهوهی زیدهپۆیی له بهکاربردنی مادهه پلاستیک و رپسایکلینکردن.

- گهپاندنهوهی مادهه ماوه بهسهرچوو بۆ ولاتی بهرههههین له بری فهوتاندنی له خاکی ههڕیمدا.

- درێژهدان به هاوکاری لهگهڵ دهسهلاتی نیشتمانی تایبتهتمههه به کاری پهیوهسته به مین، ئهوهی پهیوهسته به پرۆسهی سهراپاگیر لهبارهی مینهوه، بۆ مسۆگهکردنی بهدیپنانی رهوشیکی ئارامی ژبان بۆ کۆمهلهگی خانهخوئ و گهراوهکان.

- به چری کار بۆ لابردنی ههموو چۆره پاشماوهیهکی جهنگ و هۆشیارکردنهوه لهبارهی ههمهچۆر پاشماوه بکریت، ههروهها گرتنهبهری ریکاری پاراستنی مندالانی بریندار، یان نهخۆش که ههموو چۆره چاودیارییهکی تهندروستی بخریته خزمهتبان.

- خزمهتگوزاری کوالیتی بهرزتر پیشکهش به قوربانیانی تهقهمنی و رزگاران تهقینهوه بکریت.

دهستووری عیراق	راسپاردهکانی پانۆرامای خوئی گشتگیر	تیبینییهکانی لیژنهی مافی مرۆفی عهرهبی	تیبینییهکانی لیژنهی سیداو	تیبینییهکانی لیژنهی نههیشتی جیاکاری رهگهزهپرستی	تیبینییهکانی لیژنهی مافی کهسانی کهمهئندام	ریککهوتننامه پهیوههندیدارهکان
23 / 31	130 / 115 / 112 / 78 / 227	147 / 145 / 129				- رهگهزهپرستی - ئابووری و کۆمهلایهتی و کولتووری - بهئیننامهی عهرهبی

لايهانی بهریرس له جیهه جیکردن و لایه نانی پالپشت

- وهزارهتی سامانه سروشتیهکان.
- وهزارهتی پلاندانان.
- وهزارهتی داد.
- وهزارهتی شارهوانی و گهشت و گوزار.
- وهزارهتی تهندروستی.
- وهزارهتی بازرگانی.
- وهزارهتی کشتوکال.
- وهزارهتی کار و کاروباری کۆمهلایهتی.
- وهزارهتی پۆشنبری و لاوان.
- وهزارهتی پهروهرده.
- دهستهی ژینگه.
- دامهزراوهی گشتی کاروباری مین.
- گشت پارێزگا و ئیداره سهربهخۆکان.
- نووسینگهی ریکخهری راسپارده نیودهولهتییهکان- سهروکایهتی ئهنجومهنی وهزیران.
- دهستهی سهربهخۆی مافی مرۆف.
- ریکخراوهکانی پهیوهندیاری کۆمهلهگی مهدهنی.
- چالاکوانانی مهدهنی.

میکانیزی جیهه جیکردن

- ◆ پیشکهشکردنی راپۆرت لهبارهی پیشکهوتنی بهدهستهاتوو .
- ◆ کۆبوونهوه لهگهڵ لایه نانی پهیوهندیار بۆ دانانی میکانیزی گونجاو بۆ جیهه جیکردنی راسپارده و پیشکهشکردنی پیشنیازی جیهه جیکردن.

- ◆ پیشکەشکردنی پیشنیزی جیبەجێکردن.
- ◆ هەموارکردنی یاساکی بەرکاری تایبەتمەند بە پاراستنی ژینگە لە هەرێم.
- ماوەی جیبەجێکردن
- جیبەجێکردنی راسپاردە راستەوخۆ دواي پەسەندکردنی پلانی هەرێم، هاوکات لەگەڵ پلانی نیشتمانی بۆ مافی مروف له حکومەتی فیدرالدا دەست پێ دەکات، بەو مەرجە لە ماوەی شەش مانگ کارکردن، لیکۆلینەوه تەواو بکریت.
- لە ماوەی سێ مانگ لە پەڕەوکردنی پلانی پلانە، بەرنامەی تایبەتمەندی مەشق دابندریت.
- لیکۆلینەوه لە میکانیزمی جیبەجێکردنی راسپاردە دیکە بکریت.
- بۆ دابەشکردنی چالاکي بەسەر ماوەی پلانی، پشت بەو هاوپیچە بەستریت کە تایبەتە بە میکانیزمی جیبەجێکردن.

بەشی حەقدەیهەم

مافی ئافرەت

- ئامانج: نەهێشتنی هەموو شیوەیهکی جیاکاری دژ بە ئافرەتان بە گوێرەي پەيوهستی نیوودەولەتی عێراق دۆسەي مافی ئافرەت و یەکسانی نیوان هەردوو پەگەز و نەهێشتنی توندوتیژی دژ بە ئافرەت، هێشتا مایەي بایەخ پیدانی لایەنانی نیوودەولەتی، لەم رووهو عێراق چەندین راسپاردە و کۆتا تیبینی لەلایەن لیژنە و بریارەدەوانی نەتەوه یەگرتووکان و کۆماری دەولەتانی عەرەبەوه، پیگەبشتوو.
- چاککردنی یاساکان بۆ مسۆگەرکردنی داد، پشتیوانیکردن لە رزگاربووانی توندوتیژی سیکسی و لیپرسینەوه لە تاوانباران، بەو چەشنەي کە کۆلیایەتی سیکسی و بارزگانیکردن بە سیکس بە نایاسایی دابندریت، بەوهی تاوانیکی جودایە لە تاوانی رفاندن یان گلدانەوه.
  - مسۆگەرکردنی جیبەجێ بوونی ستراتیژیکی نیشتمانی بۆ نەهێشتنی توندوتیژی دژ بە ئافرەتان.
  - سیاسەتیکی نیشتمانی بۆ تواناسازی، ژنانی لادئ بگیریته بەر، بۆ بەهیزکردنی رۆلی ئابووری و کۆمەلایەتی ئەوان.
  - مسۆگەرکردنی بەشداری ئافرەتان و مندالان و کەمەندامان لە دانانی یاسا و بەرنامەي تایبەت بە گۆرانی کەش و کەمکردنەوهی مەترسی کارەساتەکانی ژینگە.
  - دانانی ستراتیژیک کە مەترسی جیاکاری و خەوشاندن و پەراویزکردنی ژنان و مندالانی ئاوارەي ناوخۆ پەچاو بکات، ئەوانەي سەر بە ریکخراوی داعش، هەرۆهە ژنانی رزگار بوو و گەراوه و پەراگەندە و ئامادەکردنی هەلومەرجی پیویست بۆ شیاندن و تیکەل کردنەوهیان لە نیو کۆمەلدا.
  - لە دامەزراندنی فەرمانبەراندرا پەچاوی هاوسەنگی نیوان هەردوو پەگەز بکریت، وهزارەت و پۆستی بالای سیاسیش بە هەردوو لا بدریت.
  - مسۆگەرکردنی بەشداری ژنان، لە نیویاندرا ژنانی پیکهاتەي ئایین و نەتەوه و ئایینزا، لە پرۆسەي نیوودەولەتی ناشتی و میکانیزمی دادی راگواستە و پرۆسەي ئاشتەوایی نیشتمانی.
  - ستراتیژیکی سەراپاگیر بگیریته بەر بۆ نەهێشتنی تەرزبەندی جیاکاری و هەموو کرداریکی زیانبەخش وه ک بە شوودانی مندال و هاوسەرگیری کاتی.
  - پشت بەستن بە جارنامە و پەیرهوی (بیجین) لە پیناو بەدیھینانی یەکسانییەکی کردەنی لە نیوانی ژن و پیاودا.
  - دانانی سیاسەتیکی سەراپاگیر بۆ دووبارە شیانندەوهی ژنان و کچان، ئەوانەي بە ناچاری لە چەکدارانی ریکخراوی تیروریستی داعش مارە کران و ئەوانەي کرانە کۆیلە، یان ئەتکی نامووس کران، یان پووبەرۆوی شیوەي دیکەي توندوتیژی سیکس و جەستە بوونەتەوه، کە بریتییه پیشکەشکردنی خزمەت و پشتیوانی پزیشکی و دەروونی و کۆمەلایەتی، بە ئامانجی تیکەلکردنیان لە نیو کۆمەل و دابینکردنی پەناگە/ بنکەي دالەدانی ئەو قوربانیانەي ویلی دواي پەناگەیهکی ئارمان، ئەو بنکانەش هەموو پیداوپیستیکیان تیدا دەستەبەر بکریت.
  - زیاتر بەهیزکردنی میکانیزمی بەرکار لە ئاستی نیشتمانی بۆ قەدەغەکردنی توندوتیژی خیزان و پاراستنی هەموو قوربانییەکانی.
  - درپژەدان بە باش جیبەجێکردنی یاساکی بەرەنگاربوونەوهی شیواندنی ئەندامی زاوژی مین و کارکردن بۆ دەورەدانی تا گەپشتن بە قۆناغی بە تەواوی نەهێشتنی.
  - بەهیزکردنی هەموو ئەو کارانەي دەخوازن هەموو شیوەیهکی جیاکاری و توندوتیژی دژ بە ژن قەدەغە بکەن و بەرپەو پووی دەبنەوه، لە رپی بە تەواوی جیبەجێکردنی ریککەوتننامەي نەهێشتنی هەموو شیوەیهکی جیاکاری دژ بە ژن و گرتنەبەری

زۆرتین پۆشویڤ بۆ قهدهغه کردن و ریشه کیشکردنی هه‌لسوکه‌وتی زیانبه‌خش بۆ نه‌هه‌شتنی شیواندنی ئەندامی زاوژی مئ و به‌شوودانی زوو و به‌زۆر به‌شوودانی کچان.

- چرک‌دنه‌وه‌ی کاری به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی جیاکاری فره‌لایه‌ن که ژنان و کچانی که مئه‌ندامی تووشی ده‌بن، ریکاری کاراش له‌م رووه‌وه‌ بگه‌رێته‌ به‌ر، نه‌خاسمه‌ له‌ ناوچه‌ی گوندنشین و ژناتی ئاواره‌ یان په‌نابه‌ر یان کۆچه‌ر یان ژناتی پیکه‌اته‌ی ئەتیک‌ی یان ئایین، یان زمان.

- له‌ بازاری کراوه‌ی کاردا، ده‌رفه‌تی کار بۆ که‌مئه‌ندام بدۆزێته‌وه‌، به‌ ئاسانیش قه‌رزبان پئ بد‌رێت بۆ ئەوه‌ی کاری ئازاد بکه‌ن، مه‌شقی گونجاوی پیشه‌بیبیان بۆ ده‌سته‌به‌ر بی‌ت، ریکاری ئەوتۆش بگه‌رێته‌ به‌ر تا خاوه‌ن کار که‌سانی که‌مئه‌ندام دا‌به‌ه‌زێن.

ده‌ستووری عیراق	راسپاردنه‌کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی مافی مرۆفی عه‌ره‌بی	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی سیداو	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی نه‌هه‌شتنی جیاکاری ره‌گه‌ز په‌رستی	تیبینییه‌کانی لیژنه‌ی مافی که‌مئه‌ندام	ریککه‌وتنه‌نامه په‌یوه‌ندیداره‌کان
ماده‌ی ٢ / ٣ / ٧ / ١٤ / ١٥ / ١٦ / ١٩ / ٢٠ / ٢١ / ٢٢ / ٢٣ / ٢٤ / ٢٥ / ٢٦ / ٢٧ / ٢٨ / ٢٩ / ٣٠ / ٣١ / ٣٢ / ٣٣ / ٣٤ / ٣٥ / ٣٦ / ٣٧ / ٣٨ / ٣٩ / ٤٠ / ٤١ / ٤٢ / ٤٣ / ٤٤ / ٤٥ / ٤٦ / ٤٧ / ٤٨ / ٤٩ / ٥٠ / ٥١ / ٥٢ / ٥٣ / ٥٤ / ٥٥ / ٥٦ / ٥٧ / ٥٨ / ٥٩ / ٦٠ / ٦١ / ٦٢ / ٦٣ / ٦٤	١٢١ / ١٠٨ / ١٠٤ / ٢٨	١١٢، ب، د، ١١٨ / ٥٢٢، ٥٢٣، ٥٢٤، ٥٢٥، ٥٢٦، ٥٢٧، ٥٢٨، ٥٢٩، ٥٣٠، ٥٣١، ٥٣٢، ٥٣٣، ٥٣٤، ٥٣٥، ٥٣٦، ٥٣٧، ٥٣٨، ٥٣٩، ٥٤٠، ٥٤١، ٥٤٢، ٥٤٣، ٥٤٤، ٥٤٥، ٥٤٦، ٥٤٧، ٥٤٨، ٥٤٩، ٥٥٠، ٥٥١، ٥٥٢، ٥٥٣، ٥٥٤، ٥٥٥، ٥٥٦، ٥٥٧، ٥٥٨، ٥٥٩، ٥٦٠، ٥٦١، ٥٦٢، ٥٦٣، ٥٦٤	٢٤	١٣ / ١٤ / ١٥ / ١٦ / ١٧ / ١٨ / ١٩ / ٢٠ / ٢١ / ٢٢ / ٢٣ / ٢٤ / ٢٥ / ٢٦ / ٢٧ / ٢٨ / ٢٩ / ٣٠ / ٣١ / ٣٢ / ٣٣ / ٣٤ / ٣٥ / ٣٦ / ٣٧ / ٣٨ / ٣٩ / ٤٠ / ٤١ / ٤٢ / ٤٣ / ٤٤ / ٤٥ / ٤٦ / ٤٧ / ٤٨ / ٤٩ / ٥٠ / ٥١ / ٥٢ / ٥٣ / ٥٤ / ٥٥ / ٥٦ / ٥٧ / ٥٨ / ٥٩ / ٦٠ / ٦١ / ٦٢ / ٦٣ / ٦٤	١٣ / ١٤ / ١٥ / ١٦ / ١٧ / ١٨ / ١٩ / ٢٠ / ٢١ / ٢٢ / ٢٣ / ٢٤ / ٢٥ / ٢٦ / ٢٧ / ٢٨ / ٢٩ / ٣٠ / ٣١ / ٣٢ / ٣٣ / ٣٤ / ٣٥ / ٣٦ / ٣٧ / ٣٨ / ٣٩ / ٤٠ / ٤١ / ٤٢ / ٤٣ / ٤٤ / ٤٥ / ٤٦ / ٤٧ / ٤٨ / ٤٩ / ٥٠ / ٥١ / ٥٢ / ٥٣ / ٥٤ / ٥٥ / ٥٦ / ٥٧ / ٥٨ / ٥٩ / ٦٠ / ٦١ / ٦٢ / ٦٣ / ٦٤	تیکرای ریککه‌وتنه‌نامه نیوده‌وله‌تییه‌کان

لایه‌نی به‌رپرس له‌ جیبه‌ جیکردن و لایه‌ناتی پالپشت

- په‌رله‌مانی هه‌ریمی کوردستان.
- وه‌زاره‌تی کار و کاروباری کۆمه‌لایه‌تی.
- وه‌زاره‌تی ناوخوا.
- وه‌زاره‌تی ته‌ندروستی.
- وه‌زاره‌تی رۆشنییری و لاوان.
- وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده.
- وه‌زاره‌تی خویندنی بالا و توژیینه‌وه‌ی زانستی.
- ئەنجومه‌نی بالای گه‌شه‌پیدانی خانمان.
- گشت پارێزگا و ئیداره‌ سه‌ربه‌خۆکان.
- نووسینگه‌ی ریکخه‌ری راسپاردنه‌ نیوده‌وله‌تییه‌کان- سه‌رۆکایه‌تی ئەنجومه‌نی وه‌زیران.
- ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف.
- ریکخراوه‌کانی په‌یوه‌ندیداری کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی.
- چالاکوانانی مه‌ده‌نی.

میکانیزمی جیبه‌ جیکردن

- ◆ لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک له‌ باره‌ی پیشکه‌وتنی به‌ده‌سته‌هاتوو پیشکه‌ش بکریت.
- ◆ کۆبوونه‌وه‌ له‌ گه‌ل لایه‌ناتی په‌یوه‌ندیدار بۆ دانانی میکانیزمی گونجاو بۆ جیبه‌ جیکردنی راسپاردنه‌ و پیشکه‌شکردنی پیشنیزی جیبه‌ جیکردن.
- ◆ پیشکه‌شکردنی پیشنیزی جیبه‌ جیکردن.
- ◆ له‌ باره‌ی باه‌تی هاوبه‌شه‌وه‌، هه‌ماه‌نگی له‌ گه‌ل حکومه‌تی فیدرالدی بکریت.
- ◆ هه‌ماه‌نگی له‌ گه‌ل ریکخراوه‌کانی په‌یوه‌ندیداری نیوده‌وله‌تی و ناوخوا بکریت.

ماوه‌ی جیبه‌ جیکردن

- جیبه‌ جیکردنی راسپاردنه‌ راسته‌خوا و دوای په‌سه‌ندکردنی پلانی هه‌ریم، هاوکات له‌ گه‌ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له‌ حکومه‌تی فیدرالدی ده‌ست پئ ده‌کات، به‌و مه‌رجه‌ی له‌ ماوه‌ی شه‌ش مانگی کارکردندا لیکۆلینه‌وه‌ ته‌واو بکریت.
- لیکۆلینه‌وه‌ له‌ میکانیزمی جیبه‌ جیکردنی راسپاردنه‌ی دیکه‌ بکریت.
- بۆ دا‌به‌شکردنی چالاک‌ی به‌سه‌ر ماوه‌ی پلانه‌که‌، پشت به‌ هاوپیچی تاییه‌ت به‌ میکانیزمی جیبه‌ جیکردن به‌سه‌ر بکریت.

بهشی ههژدهیه م

مافی مندال

ئامانج: مندال سامانیکه هه دهبن بمینیت و گهشهی پئ بدریت و بهرزهوهندی له پیشدا بیت و پیز له رای بگیریت. له چوارچیوهی میکانیزی پانورامای خولی گشتگیردا، عیراق چهندی راسپاردی له بارهی مافی مندالنهوه پیگهیشتووه، بهتاییهتی مندالنی نیو ریزی چهکدارانی ریکخراوی تیرۆریستی داعش، ئەمهش وای کرد نهتوانن له مافی خۆیان بههرمهندن بن، بهتاییهتی له مافی تهنروستی خۆیندن و فیرکردن و مافی بهدهستهپنانی ناسنامه. پلانی ههریم دهرهفت بۆ لیکۆلینهوه له م راسپاردانه و پیشکهشکردنی پیشنیازی قابیلی جیبهجی، دهرهخسینیت.

- چر کردنهوهی کار بۆ جیبهجیکردنی ریککهوتننامهی سالی ۱۹۸۰ لاهای، سهبارت به لایهنی مهدهنی له پفاندنی مندال لهسه ر ئاستی نیودهولهتی، له رپی دامهزاندنی دهسهلاتیکی ناوهندی و دانانی رپوشوینی پیویستی نیشتمانی.
- پیادهکردنی بنه مای دانانی باشترین بهرزهوهندی مندال، وهك پیوهی بنه رپهت له هه موو ریکار و برپاریکی یاسایی و کارگیری و دادوهی که دهرهق بهو دهرین، ههروهها له هه موو نهو سیاست و بهرنامه و پرۆژانهی په یوهستن به مندالهوه.
- بهرنامهی رۆشنخوازی له بارهی مافی مرۆف، له نیویشیدا مافی مندال، له نیو پرۆگرامی خۆیندن هه موو قۆناغهکان له نیویاندا قۆناغی زانکو، دابدریت.

- نههیشتنی توندوتیژی دژ به مندال و بهرهنگاربوونهوهی رپهشی هۆکاری خزانديان بۆ نیو له شفرۆشی یان سهوادی کرین و فرۆشتن، وپرای درێژه دان به جیبهجیکردنی چوارچیوهکانی وهگه ر خستن له م رووهوه.

- لیکۆلینهوه له هه موو گوته و قسهیهك که له بارهی ئەشکهنجه و شیوهی دیکه ر هفتار یان سزای توند، یان نامرۆفانه، یان سووکایه تیکردن به مندالهوه هه بیت، له بیناو دهربازنه بوونی تاوانباران له سزا.

- دابینکردنی چاودیری دهروونی بۆ قوربانیانی توندوتیژی سیکسی مندال و مسۆگه رکردنی چاکبوونهوه یان له رووی جهسته و دهروون و ناویته کردنهوه یان به کۆمەل.

- مسۆگه رکردنی مافی مندال له رووی دینتی دایک و باوکهوه و به کسانکردنی دایک و باوک له رووی مافی پارێزبه ندییهوه.
- دابینکردنی دهرامهتی مرۆبی و تهکنیک و دارایی به ئەندازهی پیویست، بۆ دووباره شیاندنهوهی مندالان و دابینکردنی

خزمهتگوزاریی دهروون تهنروستی، ناوهرو، شوینی ئارام، خۆیندن و مهشقی پیشهیی بۆ ئەوان.
- بهرهنگاربوونهوهی حالهتی چهکدارکردنی مندال و مسۆگه رکردنی به شداری نه کردنیان له ملاملانیی چهکداری و

مسۆگه رکردنی به یاسا په یه دۆزکردنی هه موو ئەوانه ی ساغ ده بیتهوه که به شدارییان له و کاره دا کردوه.
- رزگارکردنی ئەو مندالانهی له لایه ن ریکخراوی تیرۆریستی داعشهوه به دیل گیراون و بگه رپندرینهوه بۆ نیو خیزانهکانیان.

- ههنگاوی پیویست بهاویشتریت بۆ برپاردانی یاسای مندال و رپوشوینی گونجاویش بۆ پیاده کردنی به شیوهیهکی کارا بگیریته بهر.

دهستووری عیراق	راسپاردنهکانی پانورامای خولی گشتگیر	تیبینییهکانی لیژنه ی مافی مرۆفی عهرهبی	تیبینییهکانی لیژنه ی سیداو	تیبینییهکانی لیژنه ی نههیشتنی جیاکاری ر هگه ز په رستی	تیبینییهکانی لیژنه ی مافی که مئه ندام	ریککهوتننامه په یوه ندیارهکان
۱۵ / ۱۴ / ۷ / ۳ / ۲	۱۵۴ / ۱۰۲ / ۱۰۱ / ۸۴ / ۴۰	۱۱۲ / ۱۱۱ / ۱۱۰ / ۶۲			۱۶ / ۱۵	تیکرای ریککهوتننامه نیوده له تیبیهکان
۲۹ / ۲۲ / ۱۹ / ۱۶	۲۶۹ / ۲۶۸ / ۲۰۹ / ۱۵۸ / ۲۵۸					
۳۴ / ۲۲ / ۲۱ / ۲۰	۲۷۵ / ۲۷۲ / ۲۷۴ / ۲۷۱ / ۲۷۲					
۳۵	۲۸۰ / ۲۷۸ / ۲۷۷ / ۲۷۶					

لایهنی بهرپرس له جیبهجیکردن و لایه نانی پالپشت

- په ره مانی ههریمی کوردستان.
- وهزارهتی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- وهزارهتی ناوخۆ.
- وهزارهتی تهنروستی
- وهزارهتی پهروه رده.
- وهزارهتی خۆیندن بالآ و توژیینهوهی زانستی.
- وهزارهتی رۆشنبری و لاوان.
- وهزارهتی ئەوقاف و کاروباری ئایینی.
- ئەنجومه نی بالآی گه شه پیدانی خانمان.
- گشت پارێزگا و ئیداره سه ره به خۆکان.

➤ نووسىنگەي رېكخەرى پاسپاردە ئىۋودەۋلە تىيەكان - سەرۇكاپە تى ئەنجومەنى ۋەزىران.

➤ دەستەي سەرەخۇي مافى مرۇق.

➤ رېكخراۋەكانى پەيوەندىدارى كۆمەلگەي مەدەنى.

➤ چالاكوانانى مەدەنى.

مىكانىزمى جىبە جىكردن

◆ پېشكەش كوردنى لېكۆلېنەۋە لەبارەي پېشكەۋتنى بەدەستھاتوو.

◆ كۆبوۋنەۋە لەگەل لايەنانى پەيوەندىدار بۇ دانانى مىكانىزمى گونجاۋ بۇ يىادەكردنى پاسپاردە ۋە پېشكەشكردنى پېشنىيازى جىبە جىكردن.

◆ پېشكەشكردنى پېشنىيازى جىبە جىكردن.

◆ دانانى بەرنامەي تاييە تمەندى مەشق.

ماۋەي جىبە جىكردن

• جىبە جىكردنى پاسپاردە راستەۋخۇ دۋاي پەسەندكردنى پلانى ھەرېم، ھاۋكات لەگەل پلانى نېشتمانى بۇ مافى مرۇق لە حكومە تى فېدرالدا دەست پى دەكات، بەۋ مەرەجەي لە ماۋەي شەش مانگى كاركردندا لېكۆلېنەۋە تەۋاۋ بىكرېت.

• لېكۆلېنەۋە لە مىكانىزمى جىبە جىكردنى پاسپاردەي دىكە بىكرېت.

• بۇ دابەشكردنى چالاكى بەسەر ماۋەي پلانىكەدا، پىشت بە ھاۋپېچى تاييەت بە مىكانىزمى جىبە جىكردن دەبەستىرېت.

بەشى نۆزدەيەم

مافى كەمئەندامان ۋە خاۋەن پىداۋىستى تاييەت

ئامانچ: كەسانى كەمئەندام بە تەۋاۋى ئاۋىتە بىكرېن ۋە ھەلومەرجى ئاسان بۇ بەھرەمەند بوۋىيان دابىن بىكرېت بە ماف ۋە ئازادى

ۋېپراي ھەلومەرج ۋە ئاستەنگ كە ھەرېمى كوردستان لە ماۋەي پېشۋو پوۋبەروۋى بوۋەۋە، بەلام حكومە تى ھەرېم پېشتر ۋە ئىستاش سوۋرە لەسەر بەجىگەياندىنى ئەركى سەر شانى لە بوۋارى مافى مرۇقدا، بەپىيى تۋاناش ھەۋل بەۋ ئاراستەيە دەدات، لە نېۋىياندا مافى كەمئەندام ۋە خاۋەن پىداۋىستى تاييەت. ياساى ماف ۋە دەسكەۋتى كەمئەندام ۋە خاۋەن پىداۋىستى تاييەت ژمارە (۲۲)ى سالى ۲۰۱۱ دەرچوو، ھەرۋەھا پېشكەشكردنى خزمەتگوزارى پېۋىست بە ئەۋانېشى گرتە ئەستۇ، چەندىن رېنمايى دەركرد كە مافى ئەم توۋزە دابىن دەكات. پلانى ھەرېم دەرفەت دەپەخسىنېت بۇ لېكۆلېنەۋە لەۋ پاسپاردانە ۋە پېشكەشكردنى پېشنىيازى ۋا كە شىۋاي جىبە جىكردن بېت.

- مسۆگەركردنى بەھرەمەندبوۋنى مندالانى كەمئەندام لە ھەموو ئەۋ مافانەي لە رېككەۋتننامەكەدا ھاۋتون، پوۋبەروۋبوۋنەۋەي خەۋشى ۋە جىكارى دەرهەق بە مندالانى كەمئەندام، نەخاسمە ئەۋانەي پوۋبەروۋى جىكارى فرەلايەن دەبنەۋە ۋە ئەۋ نەرىتە باۋانەي زىيانىن پىن دەگەيەنېت.

- دانانى ستراتېژىك بۇ دابىنكردنى تەكنىك ۋە ئامرازى يارمە تىدەرى راستەۋخۇ ۋە پىرۇگراممى مۇبايل ۋە ۋەرگېپرى پېشەگەرى زمانى ئامازە ۋە ئامرازى دىكە، بۇ ئاسان گەيشتن بە تەلار ۋە دامەزراۋەي دىكە ۋە ئامرازى گىشتىي گۋاستنەۋە ۋە بەدەستھىنانى خزمەتگوزارى تەكنەلۇزىي زانبارىي ۋە گەياندىن ۋە پەيوەندى.

- تەرخانكردنى دەرامە تى مرۇبىي ۋە تەكنىك ۋە دارايى پېۋىست بۇ شىاندنەۋەيان ۋە دابىنكردنى خزمە تى دەروون تەندروستى، ئاۋەرپۇ، شوۋىنى ئارام، خوۋىندىن ۋە مەشقى پېشەيى.

- مسۆگەركردنى تۋاناي گەيشتنى ھەموو كەمئەندامىكى ھۆش، يان دەروون، يان كۆمەلەيە تى بە ھەموو رېكارىكى دادۋەرى بە شىۋەيەكى يەكسان لەگەل ئەۋانى دىكە، لە رېي دابىنكردنى رېكارى گونجاۋ لە پوۋى رەگەز ۋە تەمەنەۋە.

- ئەۋەي پېۋىستە بىكرېت بۇ مسۆگەركردنى بەردەستبوۋنى تۋانا بۇ ھەموو كەسېكى كەمئەندامى دەروون، كۆمەلەيە تى، يان ھۆش، يان كەسانى نابىنا ۋە نابىست، كە پەنا بېنە بەر دادگا، بە نەھىشتىنى ھەموو ئەۋ لەمپەرانەي رېيان لى دەگرېت، بۇ مسۆگەركردنى مافى بەشدارىكردنى كىرەيى ئەۋان لە ھەموو رېكارىكى دادۋەرى ۋە دەستەبەركردنى زانبارىيەك كە پىگەيشتنى ئاسان بېت، ۋەك شىۋازى برايل ۋە سىستەمى ئاسان خوۋىندنەۋە ۋە ئەۋ ئامرازانەي بە پىست ۋە زمانى ئامازە كار دەكەن، تۋاناي ئەۋەشيان بۇ پىرەخسىت پىيان بگەن، ھەرۋەھا زىادكردنى ژمارەي ۋەرگېپرانى شىۋاي زمانى ئامازە.

- دانانى مىكانىزمىكى چاۋدېرى بۇ رېگرتن لە ئەشكەنجە ۋە چەشنى دىكەي رەفتارى توند، يان نامرۇبى، يان سوۋكاپە تى لە ھەموو ئەۋ رېپەرۋانەي كەمئەندام تىياندا ئازادى خۇ لە دەست دەدات، لە نېۋىياندا نەخۇشخانەي دەروونى ۋە چاكسازى ۋە خانەي پەككەۋتە ۋە بىكەي شىاندنەۋە ۋە خانەي چاۋدېرى.

- دانانی میکانیزمیک بۆ سکالا به و جۆرهی که مئه ندام به ئاسانی په نای بۆ بیات و به دوایدا بچیت و لپرسینه وه بکریت و کهسانی تۆمه تبار به ئەشکه نجه و خراپ رهفتارکردن دادگایی بکرین و سزا بدرین و یارمه تی قوربانیان بدریت به پیشکه شکردنی راویژی یاسایی و زانیاریشیان به ئاسانی به دهست بگات.
- کارکردنی هیلێ په یوه ندی کردنی راسته وخۆ بۆ گه یاندنی حاله تی توندوتیژی خیزان به و جۆرهی له بهر دهستی که مئه ندام بیته.
- زیادکردنی ئەو جفاکه خزمه تهی دهستهی چاودیژی که مئه ندام و خاوهن پیداویستی تایبته پیشکه شی دهکات، به و جۆرهی دابینکردنی یه کهی گونجاوی نیشته جی بگریته وه، ههروهها په رووشی نواندن له رووی کۆکردنه وهی زانیاری نوێ و باش پۆلینکراو له باره ی ئەو خزمه تانه وه.
- ریکاری ده موده ست بگریته بهر بۆ مسۆگه رکردنی خویندنی به خۆرابی بۆ هه موو مندالیکه که مئه ندام.
- زیادکردنی به شی تایبته به که مئه ندامان له کارمه ندانی که رتی گشتی.
- به شداری کردنی که مئه ندام له هه لیزاردن ئاسان بکریت و چوونیان بۆ نیو بنکه ی دهنگدان تا دهنگ بدن، به سووک و ئاسانی مسۆگه ر بکریت.
- پته وکردنی مافی کۆمه لایه تی و ئابووری و کولتووری بۆ که مئه ندامان.
- به خۆرابی پیشکه شکردنی خزمه تگوزاریی ته ندروستی بۆ که مئه ندامی ته ندروستی، دووپات بکریته وه .

دستووری عیراق	راسپاردنه کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مروۆفی عه رب	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاریی ره گه زپه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی که مئه ندام	ریککه وتننامه په یوه ندی داره کان
ماده ی ۲ / ۳ / ۱۴	۲۹۲ / ۲۹۲ / ۲۹۶	۱۵۲ / ۱۵۲ / ۱۵۷	ب / ج / ۱۳۸		۸ / ۹ / ۱۰ / ۱۳ / ۱۴ / ۱۵ / ۱۶ / ۱۷ / ۱۸ / ۱۹	تیکرای ریککه وتننامه نیوده وه له تیبیه کان
۲ / ۱۶ / ۱۵	۲۹۶ / ۲۹۵ / ۲۹۴	۱۵۹ / ۱۶۱ / ۱۶۳			۲۰ / ۲۱ / ۲۲ / ۲۳ / ۲۴ / ۲۵ / ۲۶ / ۲۷	
۱۸ / ۱۹		۱۶۵ / ۱۶۶			۲۸ / ۲۹ / ۳۰ / ۳۱ / ۳۲ / ۳۳ / ۳۴ / ۳۵ / ۳۶ / ۳۷	
۲۰ / ۲۲					۳۸ / ۳۹ / ۴۰ / ۴۱ / ۴۲ / ۴۳ / ۴۴ / ۴۵ / ۴۶ / ۴۷	
۳۱ / ۳۲					۴۸ / ۵۰ / ۵۱ / ۵۲ / ۵۳ / ۵۴ / ۵۵ / ۵۶ / ۵۷ / ۵۸ / ۶۱	
۳۴ / ۲۵					۶۲ / ۶۴	

لايه نى به ريرس له جيبه جيكردن و لايه نانى پالپشت

- وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
  - وه زاره تی ته ندروستی.
  - وه زاره تی ناوخۆ.
  - وه زاره تی په روه رده.
  - وه زاره تی خویندنی بالآ و توپۆینه وهی زانستی.
  - وه زاره تی شاره وانى و گه شت و گوزار.
  - ئەنجومه نى بالآی گه شه پیدانی خانمان.
  - گشت پارێزگا و ئیداره سه ربه خۆکان.
  - نووسینگه ی ریکخه ری راسپارده نیوده وه له تیبیه کان- سه رۆکابه تی ئەنجومه نی وه زیران.
  - دهسته ی سه ربه خۆی مافی مروۆف.
  - ریکخراوه کانی په یوه ندی داری کۆمه لگه ی مه ده نی.
  - چالاکوانانی مه ده نی.
- میکانیزمی جیبه جیکردن**
- ◆ پیشکه شکردنی لیکۆلینه وه یه که له باره ی پیشکه وتنی به دیهاتوو.
  - ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه ندی دار بۆ دانانی میکانیزمی گونجاو بۆ جیبه جیکردنی راسپارده و پیشکه شکردنی پیشنیازی جیبه جیکردن.
  - ◆ پیشکه شکردنی پیشنیاری جیبه جیکردن.
  - ◆ دانانی به رنامه ی تایبته ته ندی مه شق.

ماوهی جیبه جیکردن

- جیبه جیکردنی راسپارده راسته و خوڤ دواي په سه ندرکدنی پلانی هه ریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بو مافی مروڤ له حکومه تی فیدرالدا دهست پین دهکات، بهو مەرجهی له ماوهی شەش مانگی کارکردندا لیکۆلینه وه ته واو بکریت.
- لیکۆلینه وه له میکانیزمی جیبه جیکردنی راسپاردهی دیکه بکریت.
- بو دابه شکردنی چالاکی به سەر ماوهی پلانه که، پشت به هاویچی تاییهت به میکانیزمی جیبه جیکردنی ده به ستریت .

بهشی بیستهم
مافی ئاوارهی ناوڤو

ئامانج: گه رانه وه به کی سه لامهت و ری نه دان به جیاکاری له پرووی به هه ره مه نده بوون به ماف بو هه موو ئاواره کان حکومه تی هه ریمی کوردستان هه موو توانایه کی خوڤی خسته کار بو یارمه تیدانی ئاواره و ده رکراو و پیشکه شکردنی خزمه تگوزاری بنه رهت و پیویست، وه ک ئاو و کاره با و خویندن، سه رباری مسوگه رکردنی مافه کانیان. حکومه تی هه ریم پشتیوانی له گه رانه وهی ئازادانه ی ئاواره بو زیدی خوڤیان کرد، حکومه تی هه ریم دژی ئه وه یه ئاواره به زور بگه ریندرینه وه، داویان لی دهکات دواي دهسته به ربوونی ئاسایش و ئارامی ئابووری بگه رینه وه زیدی خوڤیان، به لام له م کاته دا هیرشی تیروریستان و رڤاندن بوونه ته له مبه ره له به رده م گه رانه وهی ئاواره کان که ئیستا ئارامی و ئاسایش له که مبه کانی هه ریمی کوردستاندا ده ژین. پلانی هه ریم ده رفه تیک ده ره خسینیت بو لیکۆلینه وه له و راسپاردانه و پیشکه شکردنی پیشنیازی وا که جیبه جی بکریت.

- به هیزکردنی هاوکاری له گه ل ریکخراوه کانی تاییه تمه ندی نیوده وه تی و هه ریمی له پیناو چاره سه رکردنی پرسی ئاواره ی ناوڤو زور به خیرایی، داواش له لایه نانی کارا له کۆمه لگه ی نیوده وه تی بکریت، کۆمه کی مادی و ته کنیک پیشکه ش بکه ن، به ئامانجی ئاوه دانکردنه وهی ئه و ناوچانه ی له چنگی گرووپه کانی چه کداری تیروریستی ئازاد کران، تا گه رانه وهی ئاواره بو زیدی ره سه نی خوڤیان به خوايشت بی.

- درێژهدان به و هه ولانه ی ده خوازن پاراستن و کۆمه کی مرویی پیشکه ش به ئاواره ی شه ری ناوڤو بکه ن، نه خاسمه ژنان و مندالان له چوارچۆبه ی یاسای نیوده وه تی مافی مروڤ و یاسای نیوده وه تی مروبییه وه.

- پیشکه شکردنی کۆمه کی ده روونی و کۆمه لابه تی و مسوگه رکردنی گه یشتنی خزمه تی ته ندروستی به که مبه کان.
- پشتیوانی ته واو بو ئه و قوربانییه نه دابین بکریت که به هوی کۆنترۆلکردنی ناوچه کانیان له لایه ن ریکخراوی داعشه وه هه لاتوون، له نیویدا دابینکردنی ئاوی خواردنه وه و ئاوه رۆ و دابینکردنی خۆراک و پشتگیریکردنی یه که ی پزیشکی له نیو که مبه په نابه راندا.

- به هیزکردنی گه یشتنی ئاواره ی ناوڤو به خویندن.

دستووری عیراق	راسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی مروڤی عه رهب	تیبینییه کانی لیژنه ی سیداو	تیبینییه کانی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری ره گه زپه رستی	تیبینییه کانی لیژنه ی مافی که مئه ندام	ریککه و تننامه په یوه ندیارده کان
تیکرایی ئه و ماف و ئازادییه ی به گویره ی دستوور بریار دراوه.	۱۰۰ / ۱۰۲ / ۱۳۳ / ۲۱۳	۱۰ / ۱۲ / ۱۲۴ / ۱۳۸	ب / ج / ۱۴۰	ب / ج / ۲۸	۱۳ / اب / ۱۴ / اب / ۱۵ / ۱۶ / اب / ۱۲۲	تیکرایی ریککه و تننامه نیوده وه له تیهه کان

لایه نی به رپرس له جیبه جیکردن و لایه نانی پالپشت

- وه زاره تی ناوڤو.
- وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لابه تی.
- وه زاره تی ته ندروستی.
- وه زاره تی په ره رده.
- وه زاره تی خویندنی بالآ و تویرینه وهی زانستی.
- وه زاره تی بازرگانی و پیشه سازی.
- وه زاره تی کاره با.
- وه زاره تی شاره وانی و گه شت و گوزار.
- وه زاره تی ئاوه دان کردنه وه و نیشته جی کردن.

- گشت پارێزگا و ئیداره سهربه خوكان.
- نووسینگهی رێكخه‌ری راسپارده ئیوده‌وله‌ تیه‌كان- سه‌رۆكابه‌ تی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران.
- ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف.
- رێكخراوه‌كانی په‌یوه‌ندیاری كۆمه‌لگهی مه‌ده‌نی.
- چالاكوانانی مه‌ده‌نی.

میکانیزمی جێبه‌جێکردن

- ◆ پێشكه‌شكردی لێكۆڵینه‌وه‌یه‌ك له‌باره‌ی پێشكه‌وتنی به‌دیها‌توو.
- ◆ كۆبوونه‌وه‌ له‌گه‌ڵ لایه‌نانی په‌یوه‌ندیار بۆ دانانی میكانیزمی گونجاو بۆ پیا‌ده‌كردی راسپارده‌ و پێشكه‌شكردی پێش‌نیازی جێبه‌جێکردن.
- ◆ پێشكه‌شكردی پێش‌نیازی جێبه‌جێکردن.
- ◆ دانانی به‌رنامه‌ی تاییه‌ت به‌ مه‌شق.

ماوه‌ی جێبه‌جێکردن

- راسپارده‌ راس‌ته‌وخۆ دوای په‌سه‌ندكردی پلانی هه‌رێم جێبه‌جێ ده‌كرێت، هاوكات له‌گه‌ڵ پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له‌ حكومه‌تی فیدرالد، به‌و مه‌رجه‌ی له‌ ماوه‌ی شەش مانگی كارکردن، لێكۆڵینه‌وه‌ ته‌واو بكرێت.
- لێكۆڵینه‌وه‌ له‌ میكانیزمی جێبه‌جێکردنی راسپارده‌ی دیکه‌.
- بۆ دابه‌شكردی چالاکی به‌ گوێره‌ی ماوه‌ی پلانه‌كه‌، پشت به‌ هاو‌پێچی تاییه‌ت به‌ جێبه‌جێکردن ده‌به‌ست‌رێت.

به‌شی بیست و یه‌كه‌م

پرکردنه‌وه‌ی زیان (قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه‌)

ئامانج: پێ له‌ به‌رده‌م قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه‌یه‌کی دادوه‌رانه‌ی پێش‌پیل کردنی مافی مرۆف بكرێته‌وه‌ قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه‌ی زیان كارێکی له‌ پێش‌ینه‌ی به‌رنامه‌ی نۆیه‌مین كابينه‌ی حكومه‌تی هه‌رێمی كوردستانه‌، له‌ رێی پێشكه‌شكردی هه‌موو جۆره‌ خزمه‌تێك به‌ خانه‌واده‌ی شه‌هیدان و ئه‌ف‌ال‌كراوان و خاوه‌ن پێداو‌یستی تاییه‌ت له‌ قوربانیانی جه‌نگ و تیرۆر، هه‌روه‌ها بریندار و قوربانیانی شالاه‌كانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی.

- هه‌نگاوی به‌ په‌له‌ بنرێت بۆ پێشكه‌شكردی پشتیوانی پزیشکی و ده‌روونی و ماددی، له‌ نمونه‌ی هه‌ر شپۆه‌یه‌کی پشتیوانی بۆ قوربانیان و قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه‌یان به‌ شپۆه‌یه‌کی گونجاو، كه‌ گه‌راندنه‌وه‌ی ماف و قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه‌ و شیاندنه‌وه‌ و ئاش‌ت‌کردنه‌وه‌ و دووباره‌نه‌بوونه‌وه‌ بكرێته‌وه‌، نه‌خاسمه‌ بۆ كه‌مه‌ندامان.

- دا‌بین‌کردنی رێكاری دادخ‌وا‌زانه‌ی كار و ئارام و قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه‌ی زیانی قوربانیانی ئه‌شكه‌جه‌ بۆ گه‌یاندنی هه‌ر تاوانێك.

- هانی قوربانی بدرێت كه‌ له‌ هه‌مه‌جۆر رێگایه‌كه‌وه‌ ئاگاداری و س‌ك‌الا‌ ده‌ره‌ق به‌و پێش‌پیل‌كارییه‌ پێشكه‌ش ب‌ك‌ه‌ن كه‌ به‌رانبه‌ریان ده‌كرێت، هه‌روه‌ها قه‌ره‌بووی ته‌واو و پاراستنی پێ‌ی‌وستیان بۆ ده‌سته‌به‌ر بێت.

- قوربانیانی ئه‌و ناو‌چانه‌ی كه‌وتنه‌ ژێرده‌ستی رێكخراوی چه‌ك‌داری تیرۆر‌ستییه‌وه‌ و كه‌س‌و‌كار‌یشیان، قه‌ره‌بووی ته‌واو و دادیان بۆ ده‌سته‌به‌ر بێت.

ده‌ستووری عیراق	راسپارده‌كانی پانۆرامای خولی گشتگیر	تیبینییه‌كانی لیژنه‌ی مافی مرۆفی عه‌ره‌ب	تیبینییه‌كانی لیژنه‌ی سیداو	تیبینییه‌كانی لیژنه‌ی نه‌ه‌یشتنی جیا‌کاریی ده‌گه‌زیه‌رستی	سه‌رنجی لیژنه‌ی مافی كه‌مه‌ندام	رێككه‌وتنه‌نامه په‌یوه‌ندیاره‌كان
				١٨هـ	١١١ / ١١٢ / ١٢٧ / ١٢٨	تێك‌رای رێككه‌وتنه‌نامه نیوده‌وله‌ تیه‌كان

لایه‌نی به‌رپرس له‌ جێبه‌جێکردن و لایه‌نانی پالێشت

- وه‌زاره‌تی كاروباری شه‌هیدان و ئه‌ف‌ال‌كراوان.
- وه‌زاره‌تی كار و كاروباری كۆمه‌ل‌به‌ته‌تی.
- وه‌زاره‌تی دارایی.
- وه‌زاره‌تی پلاندانان.
- گشت پارێزگا و ئیداره سهربه‌خوكان.
- نووسینگهی رێكخه‌ری راسپارده‌ ئیوده‌وله‌ تیه‌كان- سه‌رۆكابه‌ تی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران.
- ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف.

➤ ریکخواهه کانی په یوه نیداری کۆمه لگه ی مه ده نی.

➤ چالا کوانانی مه ده نی.

میکانیزی جیبه جیکردن

◆ پیشکە شکردنی لیکۆلینە و هیه که له باره ی پیشکە و تنی به دیها توو.

◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه نیدار بۆ په ره بیدانی میکانیزی کار.

◆ پیشکە شکردنی پیشنیازی جیبه جیکردن.

◆ دانانی بهرنامه ی تایبه تمه ندی مه شق.

ماوه ی جیبه جیکردن

• جیبه جیکردنی راسپارده راسته وخۆ دوا ی په سه ندردی پلانی هه ریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له حکومه تی فیدرالدا ده ست پین ده کات، به و مه رجە ی له ماوه ی شه ش مانگی کارکردندا لیکۆلینە وه ته واو بکریت.

• دانانی بهرنامه ی تایبه تمه ندی مه شق له ماوه ی سن مانگدا.

• بۆ دابه شکردنی چالاکی به سه ر ماوه ی پلانه که دا، پشت به هاویچی تایبه ت به میکانیزی جیبه جیکردن ده به ستریت.

به شی بیست و دووهم

مافی پیکهاته کان و قه دهغه کردنی جیاکاری

نامانج: هه مووان له بهرده می یاسادا یه کسانن، بن جیاوازی له سه ر بنه ما ی ره گه ز، یان ره چه له ک، یان نه ته وه، یان بنه چه، یان ره نگ، یان ئایین، یان ئایینزا، یان بیروباوه، یان را، یان دۆخی ئابووری یان کۆمه لایه تی

له چوارچیوه ی میکانیزی پانۆرامای خولی گشتگیردا، عیراق گه لیک راسپارده ی له باره ی مافی پیکهاته کان و قه دهغه کردنی جیاکاری پیکه یشتوو، نه خاسمه پاش ئه وه ی پیکهاته کان رووبه رووی تاوانی دژه مرویی و تاوانی جینۆساید و به زۆر کۆچ پیکردن و کۆیلایه تی سیکی و داگیرکردنی زه ویوزار و ریزگرتن له پیاده کردنی ئازادی ئایینییه وه. په ره مانی هه ری می کوردستان یاسایه کی تایبه تی بۆ پاراستنی پیکهاته تی ئایین و ئه تنیک و ره چه له ک به ژماره (5) ی سالی 2015 و یاسای زمانه فه رمیه کانی ده رکرد، هه روه ها به رپۆه به رایه تی گشتی و نوینه رایه تی بۆ پیکهاته کانی ئایین کرده وه، به رپۆه به رایه تیبه کی تایبه تی به ناوی به رپۆه به رایه تی پیکه وه ژبانی ئایینه کانیی کرده وه. پلانی هه ریم ده رفه ت بۆ لیکۆلینە وه له و راسپاردانه و پیشکە شکردنی پیشنیازی شیوا و به جیبه جیپوون، ده سه بهر ده کات.

- په له کردن له پرۆسه ی یاسا و سیاسه ت بۆ چاره سه رکردنی پرسی زه ویوزاری جی ناکۆک به نامانجی مسۆگه رکردنی مافی پیکهاته کان، به م جوړه ده وله تی هاوبه ش ده بیته زامنی ئه م پرۆسه یه له لایه ن گرووپه کانی نه ته وه یی و ئایینی که له سه ر ئه و خاکی جی ناکۆکه دا ده ژین.

- زانیاری و داتا له باره ی ئه و سکالایانه بنووسریت که په یوه ستن به ره گه ز په رستی و به کۆمیسۆنی بالای مافی مرۆف و دادگای ناوخۆ ده گه ن، هه روه ها ئه نجامی ئه و سکالایانه، له نیویشیاندا بریاری تاوانبارکردن یان ئه و ریکاری ته مییکردن و قه ره بووه ی پیشکە ش به قوربانیمان ده کریت.

- هه موو رپۆشوینی پیویست بگریته بهر بۆ مسۆگه رکردنی ریزگرتن له مافی مرۆف و ئازادی بنه ره تی که سانی سه ر به هه موو پیکهاته کان.

- کارکردنی جارنامه و کارنامه ی (دیربان)، له گه ل ره چاوکردنی کۆتا به لگه نامه ی کۆنگره ی نمایشکردنی دیربان .

- مسۆگه رکردنی ئازادی ئایین و باوه ر له عیراقدا، له رووی یاسا و کرده نییه وه و به یه کسانی بۆ په رپه وانی هه موو ئایینیک.

- باشتەر دووباره تیکه لکردن و پاراستنی ئه ندامانی گرووپه کانی پیکهاته تی ره گه ز و ئایین، هه روه ها ئاواره ی شه رپیش، له گه ل مسۆگه رکردنی دابینکردنی خزمه تی یاسا بۆیان له وانه ده رکردنی به لگه نامه ی فه رمی.

- به هیزکردنی ئه و کارانه ی ده خوازن لیکۆلینە وه له و پیشیلکاریانه ی مافی مرۆف بکرین، که ده ره ق به کوردانی ئیزدی کراون له پینا و سزادانی بکه رانی، هه روه ها مسۆگه رکردنی پاراستنی کولتووری ئایین و که له پووور و لایه نی ماددی ئه وان.

- دریزه دان به به هیزکردنی لیپورده یی و دیالۆگ به نامانجی پاراستنی هه مه ره نگی زمان و ئایین و ره گه ز و کولتووور.

رېځکه و تننامه په يوه نديداره کان	سهرنجی لیژنه ی مافی که مننه نام	تېبېنييه کانی لیژنه ی نه هیشتی جیاکاری رهمگه زیهرستی	تېبېنييه کانی لیژنه ی سیداو	تېبېنييه کانی لیژنه ی مافی مرؤفی عهره ب	راسپارده کانی پانورامای خولی گشتگیر	دهستوری عیراق
تیکرای رېځکه و تننامه نیوده و له تیبیه کان	۱۳ب / ۴اب	۱۶ / ۲۰ / ۲۲ / ۲۴ / ۲۸ / ۳۰	۱۲ج / ۲۰د / ۲۶ج / ۳۲ب	۲۳ / ۸۲	۱۹۹ / ۲۹۱ / ۱۹۲ / ۱۵۴ / ۹۵ / ۲۸۵ / ۲۸۴ / ۲۸۲ / ۲۸۱ / ۲۹۰ / ۲۸۸ / ۲۸۷ / ۲۸۶	۷ / ۴ / ۳ / ۱۰ / ۹ / ۸ / ۱۶ / ۱۵ / ۱۴ / ۱۷ / ۲۱ / ۲۰ / ۱۹ / ۱۸ / ۱۷ / ۲۱ / ۲۲ / ۲۳ / ۲۴ / ۲۵ / ۲۶ / ۲۷ / ۲۸ / ۲۹ / ۳۰ / ۳۱ / ۳۲ / ۳۳ / ۳۴ / ۳۵ / ۳۶ / ۳۷ / ۳۸ / ۳۹ / ۴۰ / ۴۱ / ۴۲ / ۴۳ / ۴۴ / ۴۵ / ۴۶

لايه نى بهريرس له جيبه جيکردن و لايه نانی پالېشت

- وه زاره تی ناوځو.
- وه زاره تی پېشمه رگه.
- وه زاره تی نه وقاف و کاروباری ئایینی.
- وه زاره تی پوښبیری و لاوان.
- وه زاره تی په روه رده.
- وه زاره تی خویندنی بالا و توپزینه وهی زانستی.
- وه زاره تی شاره وانی و گه شت و گوزار.
- گشت پاریزگا و ئیداره سهره به خوځکان.
- نووسینگه ی رېځخه ی راسپارده نیوده و له تیبیه کان - سهرؤکابه تی نه نجومه نی وه زیران.
- دهسته ی سهره به خوځی مافی مرؤف.
- رېځخراوه کانی په یوه نديداری کومه لگه ی مه ده نی.
- چالاکوانانی مه ده نی.

میکانیزمی جيبه جيکردن

- ◆ پېشکه شکردنی لېکولېنه وه یه که له باره ی پېشکه و تنی به دیها تنوو.
- ◆ کۆبوونه وه له گه ل لایه نانی په یوه نديدار بۆ دانانی میکانیزمیکی گونجاو بۆ قهره بوو کردنه وهی زیان و دادی قوربانینیان، یان ئاسانکردنی گه یشتن به و میکانیزمانه.
- ◆ پېشکه شکردنی پېشنیازی جيبه جيکردن.
- ◆ دانانی بهرنامه ی تاییه تمه ندی مه شق.

ماوه ی جيبه جيکردن

جيبه جيکردنی راسپارده راسته و خوځ دوا ی په سه ندردنی پلانی ههریم، هاوکات له گه ل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرؤف له حکومه تی فیدرالدا دهست پچ دهکات، به و مهرجه ی له ماوه ی شهش مانگ کارکردن لېکولېنه وه ته واو بکریت.

بهشی بیست و سییه م

پیاده کردنی رېځکه و تننامه نیوده و له تیبیه کانی مافی مرؤف له بهر ده م دادگادا

ئامانج: مسؤگه رکردنی راسته و خوځ پیاده کردنی رېځکه و تننامه کانی نیوده و له تیبیه کانی په یوه نديدار به مافی مرؤف له بهر ده می دادگادا

میکانیزمه کانی به لېنکاری ههر له لیژنه کانی مافی مرؤف و میکانیزمی پانورامای خولی گشتگیره وه، عیراقیان هان داوه راسته و خوځ رېځکه و تننامه کانی نیوده و له تیبیه کانی بهر ده م دادگادا پیاده بکات، پلانی ههریمیش میکانیزمی گونجاو بۆ بهر زکردنه وهی ئاستی هؤشیاری دادوهر و پاریزه ران سه باره ت به حوکمی رېځکه و تننامه کان، داده پزیت .

- بهر زکردنه وهی ئاستی هؤشیاری دادوهر و پاریزه ران له پچی به شداری پیکردنیان له خولی راهینانی تاییه ت به بواری مافی مرؤف و په یماننامه نیوده و له تیبیه کان و پیاده کردنیان له یاسا کانی ناوځو و مسؤگه رکردنی به پاسا و هیانه وهی رېځکه و تننامه کان له بهر ده م دادگاکانی ناوځو دا.

- به ته واوی پزگرتنی ته واو له دهسته بهر کردنی هه موو دادگاییکردنیکی داپه روه رانه و ریکاره یاساییانه ی که له دهقی ماده ی ۱۲ ی په یماننامه ی نیوده و له تیبیه کانی تاییه ت به مافی مه ده نی و سیاسییدا هاتوو.

- بهرهمه‌ندبوونی ته‌واو له مافی هه‌بوونی رێکاری یاسایی به‌و جوړه‌ی له په‌یماننامه‌ی نیوده‌وله‌تی تایبته به مافی مه‌ده‌نی و سیاسی مسۆگەر کران، هه‌روه‌ها ده‌بیته که‌سانی گلدراوه‌ش توانای به‌ده‌سته‌ینانی راوێژی یاساییان بۆ ده‌سته‌به‌ر بیته و ده‌رفه‌تی داکوکیکردن له‌خۆیان پی‌بدریته.

ده‌ستووری عیراق	پاسپارده‌کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	سه‌رنجی لیژنه‌ی مافی مرۆفی عه‌رب	سه‌رنجی لیژنه‌ی سیداو	سه‌رنجی لیژنه‌ی نه‌هیشته‌نی جیاکاریی ره‌گه‌زه‌یه‌رستی	سه‌رنجی لیژنه‌ی مافی که‌مه‌ندام	رێککه‌وتنه‌نامه په‌یوه‌نده‌یاره‌کان
هه‌ردوو مادده‌ی ۳ / ۸	۱۷۱ / ۱۶۳ / ۸۷ / ۴۲ / ۱۷۹					تیکرایی رێککه‌وتنه‌نامه نیوده‌وله‌تییه‌کان

لایه‌نی به‌رپرس له‌جێبه‌جێکردن و لایه‌نانی پالېشت

- ئه‌نجومه‌نی دادوه‌ری.
- ئه‌نجومه‌نی شوورای هه‌رێم- وه‌زاره‌تی داد.
- ده‌سته‌ی داواکاری گشتی- وه‌زاره‌تی داد.
- سه‌ندیکی پارێزه‌ران.
- گشت پارێزگا و ئیداره سه‌ربه‌خۆکان.
- نووسینگه‌ی رێکخه‌ری پاسپارده‌ نیوده‌وله‌تییه‌کان- سه‌رۆکایه‌تی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران.
- ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مرۆف.
- رێکخراوه‌کانی په‌یوه‌نده‌یاری کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی.
- چالاکوانانی مه‌ده‌نی.

میکانیزمی جێبه‌جێکردن

- ◆ پێشکه‌شکردنی لیکۆلینه‌وه‌یه‌که له‌لایه‌ن ده‌سه‌لاتی دادوه‌رییه‌وه له‌باره‌ی دۆخی کردنی پیاده‌کردنی رێککه‌وتنه‌نامه‌کانی نیوده‌وله‌تی له‌ به‌رده‌م دادگا و پێشنیازی کاراکردن و پیاده‌کردنی پاسپارده.
- ◆ ده‌سه‌لاتی دادوه‌ری هه‌لسه‌نگاندنێک بۆ ئه‌و لیکۆلینه‌وانه‌ی بکات و پێشکه‌وتنی به‌ده‌سته‌هاتوو له‌ بواری داد ده‌ره‌ق به‌ قوربانییان به‌ گوێره‌ی پیوه‌ری نیوده‌وله‌تی، پێشکه‌ش ده‌کات.
- ◆ کۆبوونه‌وه له‌گه‌ڵ لایه‌نانی په‌یوه‌نده‌یار بۆ دانانی میکانیزمی گونجاو بۆ جێبه‌جێکردنی پاسپارده‌کان.
- ◆ پێشکه‌شکردنی پێشنیازی جێبه‌جێکردن.

ماوه‌ی جێبه‌جێکردن

- جێبه‌جێکردنی پاسپارده‌ راسته‌وخۆ دوا‌ی په‌سه‌ندکردنی پلانی هه‌رێم، هاوکات له‌گه‌ڵ پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف له‌ حکومه‌تی فیدرالدا ده‌ست پێ ده‌کات، به‌و مه‌رجه‌ی لیکۆلینه‌وه له‌ ماوه‌ی سێ مانگی کارکردن ته‌واو بکریته.
- جێبه‌جێکردن به‌ درێژایی ماوه‌ی پلانه‌که به‌رده‌وام ده‌بیته.

به‌شی بیست و چواره‌م

نیشانه‌کانی مافی مرۆف

ئامانج: داتا نیشانه‌ی راسته‌قینه‌یه بۆ پێوانی پاده‌ی به‌هره‌مه‌ندبوون له‌ مافی مرۆف، ده‌سته‌به‌رکردنیشی ده‌که‌وێته ئه‌ستۆی ده‌وله‌تی لایه‌نه‌وه

نیشانه‌کانی مافی مرۆف زمانیکی راسته‌قینه‌یه که له‌ رێی ئه‌وه‌وه له‌ پێشکه‌وتنی وه‌دیها‌توو له‌ بواری به‌هره‌مه‌ندبوون له‌ مافی و ئازادی تێده‌گه‌ین، هه‌ر ده‌بی ئه‌و داتا‌به‌ش به‌ پیوه‌ری ئامار بیته و قاییلی پیوانه و شرۆقه‌ بیته، به‌ گوێره‌ی پۆلینی هه‌مه‌جو‌ر که ده‌زگای پسپۆر ئاماده‌ی ده‌کات.

میکانیزمه‌کانی به‌لێنکاری وه‌که لیژنه‌کانی مافی مرۆف و میکانیزمی پانۆرامای خولی گشتگیر سووربوون له‌سه‌ر دا‌یبنکردنی داتا، له‌ کاتی گه‌نگه‌شه‌کردن له‌باره‌ی راپۆرتی په‌یوه‌سته به‌ مافی مرۆف له‌ بواری مافی که‌مه‌ندام، مافی ژن و مندال، دژایه‌تیکردنی ئه‌شکه‌نجه و شوینبزرکردنی به‌زۆر مافی ته‌ندروستی و خویندن و داتا و ئاماری دیکه‌ی پیویسته له‌و ده‌ستانه.

- کۆکردنه‌وه‌ی داتای پۆلینکراوی په‌یوه‌سته به‌ بازرگانی ناوخۆ و سنوورپ، ژماره‌ی سکالای تاوانکارانه که پێشکه‌ش کران و ئه‌و بریارانه‌ی له‌باره‌ی تاوانکه‌رانی په‌یوه‌سته به‌ بازرگانی ده‌رچوون.

- دا‌یبنکردنی ئاماریکی پۆلین له‌باره‌ی بیکارییه‌وه.

- ئاماده‌کردنی ئاماریکی سه‌راپاگیر و ورد و نوێ بۆ که‌مه‌ندامان، که به‌پێی ته‌مه‌ن و ره‌گه‌ز و جو‌ری که‌مه‌ندامی و رپژه‌ی که‌مه‌ندامان له‌ بازاری کار، پۆلین کرابیته.

- كۆكردنەۋەي داتا لەبارەي ھەموو چەشنە توندوتیژییەکی سیکسانە دژ بە ئافرەت، کە بە پێی تەمەن و ناوچە و کەمئەندامی و پەيۋەندی نیوان قوربانى و تاوانبار، پۆلین کرابیت.

- ئەو پرسىارانەي لەلایەن رېكخراوی نەتەوہ یە کگرتووەکانەوہ بۆ مندالان و تیمی واشتنن تاییە تەمەند بە ئاماری کەمئەندامی دەرچوون، لە سەرژمىرى دانىشتووان کە بپيار وایە بکریت، رەچاو بکرین.

- رېكاری ئەوتۆ بگيریتە بەر بۆ تواناسازی و دانانی بەرنامەي بودجە بۆ چالاکی پەيۋەندیدار بە کاروباری سیکسەوہ، بۆ ئەوہي داتا بە گوێرەي جۆری رەگەز و فاکتەری دیکەي پەيۋەندیدارەوہ کۆ بکەینەوہ، کە بە پيويست دەزاندریت بۆ ھەلسەنگاندنی کارایی و کاریگەریی سیاست و بەرنامەکان کە دەخوازن یە کسانى لە نیوان ھەردوو رەگەزدا بەرقەرار بکەن و بەھیزکردنی بەھرمەندیبوونی ئافرەت بە مافەکانی.

- كۆكردنەۋەي داتای پۆلین بە گوێرەي جۆری رەگەز سەبارەت بە حالەتی تووشبوون بە ئایدز و سیکسە نەخۆشى درم، وپرای رېزگرتنى تەواو لە بە نھینى مانەوہي زانیاری لەبارەي نەخۆشەوہ و مسۆگەرکردنی دابىنبوونی خزمەت و شیۋەکانی چارەسەری گونجاو بە پێی تەمەن لە بواری تەندروستی سیکس و مندالبوونەوہ.

- كۆكردنەۋەي و شروۆفەکردنی داتای پەيۋەست بە کەرتى خویندن کە بە گوێرەي رەگەز و تەمەن و شوینى جوگرافی پۆلین کرابن، بە ئامانجى ھەلسەنگاندنی سیاست و بەرنامەي پەيۋەندیدار.

- بەدی ھینانى زیادەپەکی زۆر لە پووی دەستەبەریوونی داتای کوالیتی بەرز و جى متمانە و پۆلین بە گوێرەي رەوشى کۆمەلایەتی، ئابووری، جۆری رەگەز، تەمەن و نەتەوہ، ئەتنيك، کۆچبەر، کەمئەندامى، شوینى جوگرافی.

- بەھیزکردنی توانا و دەرامەت بۆ لایەنانى پەيۋەندیدار بە ئامانجى كۆكردنەۋەي زانیاری و داتای پەيۋەست بە کەسانى کەمئەندام.

دەستووری عیراق	راسپاردەکانى پانۆرامای خولى گشتگیر	سەرنجى لیژنەي مافی مرۆفی عەرەب	سەرنجى لیژنەي سیداو	سەرنجى لیژنەي نەھیشتى جیاکاری رەگەز پەرسى	سەرنجى لیژنەي مافی کەمئەندام	رېككەوتنامە پەيۋەندیدارەکان
		۱۰۳ / ۵۵ / ۱۲	۴۲ / ۲۲		۶۰ / ۵۹	

لایەنى بەرپرس لە جیبە جیکردن و لایەنانى پالپشت

- وەزارەتی پلاندانان.
- وەزارەتی پەرورەدە.
- وەزارەتی خویندنی بال و توێژینەوہي زانستی.
- وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلایەتی.
- وەزارەتی تەندروستی.
- گشت پارێزگا و ئیدارە سەربەخۆکان.
- نووسینگەي رېكخەری راسپاردە نیودەوڵەتییەکان - سەرۆکابەتی ئەنجومەنی وەزیران.
- دەستەي سەربەخۆي مافی مرۆف.
- رېكخراوەکانى پەيۋەندیدارى کۆمەلگەي مەدەنى.
- چالاکوانانى مەدەنى.

میکانیزمی جیبە جیکردن

- ◆ لەلایەن وەزارەتی پلاندانەوہ لیکۆلینەوہیە کە لەبارەي پېشکەوتنی بەدەستھاتوو پېشکەش دەکریت.
- ◆ کۆبوونەوہ لەگەل لایەنانى پەيۋەندیدار بۆ دانانی میکانیزمی گونجاو بۆ جیبە جیکردنی راسپاردە.
- ◆ پېشکەشکردنی پېشنیازی جیبە جیکردن.
- ◆ دانانی بەرنامەي تاییە تەمەندی مەشق.

ماوہي جیبە جیکردن

- جیبە جیکردنی راسپاردە راستەوخۆ دواي پەسەندکردنی پلانی ھەریم، ھاوکات لەگەل پلانی نیشتمانی بۆ مافی مرۆف لە حکومەتی فیدرالدا جیبە جى دەکریت، بەو مەرجەي لیکۆلینەوہ لە ماوہي سن مانگی کارکردندا تەواو بکریت.
- لیکۆلینەوہ لە میکانیزمی جیبە جیکردنی راسپاردەي دیکە بکریت.
- بۆ دابەشکردنی چالاکی بەسەر ماوہي پلاندە، پشست بەو ھاوپیچی تاییەت بە میکانیزمی جیبە جیکردنی پلاندە کە دەبەستریت.

بهشی بیست و پینجهم

مەشق و بلاوکردنهوهی کولتووری مافی مرۆف

ئامانج: مسۆگەرکردنی بهجیگهیانندی ئهرك بهو شیوازی پاراستنی مافی مرۆف و گهشهپیدانی شیوازی کاری لئ دهکەوتیهوه، له پێی گهشهدان به توانای مرۆف و راهێنانی بهردهوام و پسرپارانهوه راهێنان بهشیکی گزنگه له پهیوهستبوونی دهولهت له بواری مافی مرۆفدا، چونکه تواناسازی و باشکردنی شیوازی کار و تیگهبشتن له دهقکانی یاسا، به فاکتهری بنهپهت له پووی ههلسوکهوتکردن لهگهڵ ئه و توێژانهی دهویستری بپارێزرین، دادهندرن. گهلیک ریککهوتننامه و بهلیننامهی نیودهولهتی تایبهت به مافی مرۆف جهختیان کردووه ته سه ره پهیوهستبوونی دهولهتی لایه ن به راهێنانی کارمندان، سه بارهت به جیبهجیکردنی ریککهوتننامهکه و بهدواداچوون بۆ مەشق به شیوهیهکی بهردهوام و بۆ هه موو توێژیکی بهرمه بهست.

عیراق چه ندين پاسپارده و کۆتا سه رنجی پینگه یشت، داوای لئ دهکهن کۆتا سه رنج به سه ره موو ئه و توێژانه دا که پاراستنیان مه به سه بگشتینیت، سۆشیال میدیاش بۆ دابهشکردنی زانیاری و پاسپارده سه بارهت به مەشق و میکانیزمی کار و پهیوهندیکردن له نیوان سوودمەندان، به کار بییت.

راهێنان و بهرچاوپوونی به فه رمانبه رانی جیبهجیکاری یاسا بدرییت، سه بارهت به پیوهری پهیوهندیدار به مافی مرۆف و پهیوهست به کاری خۆیان، جا له هه رکام له و بواراندا کار بکه ن (دادی راگواسته، بازرگانیکردن به مرۆف، گلدانهوه، چه شنی کۆمه لایه تی، توندوتیژی خیزان، ریزگرتن له مافی مرۆف، پرۆگرامی قوتابخانه و زانکۆ، هیزی ئاسایش، میراتی کولتوور.. هتد)، به و مه رجیه ئه و بهرنامه نه به به شداری دامه زراوه کانی نیشتمان و ریکخراوه کانی کۆمه لگه ی مه ده نی، جیبهجی بکریین. - پیاده کردنی بهرنامه ی تواناسازی که تیکرایی فه رمانبه رانی دهولهت ئه وانه ی پهیوهندیدارن و ئه وانه ش بگریته وه که بۆ دامه زراندن پاسپیردراون، سه بارهت به مۆرکی ناجیاکارانه ی رپوشوینی تایبهت و بایه خی ئه وه له به دیهینانی په کسانی نیوان ژن و پیاو.

- دایینکردنی راهێنان بۆ ده زگای دادوه ری و فه رمانبه رانی پاسپیردراو به جیبهجیکردنی یاسا و پۆلیسی سنوور، بۆ دیاریکردنی ناسنامه ی قوربانیانی بازرگانی و مسۆگه رکردنی ره وانه کردنیان بۆ ئه و ده ستانه ی خزمه تی گونجاو پيشکەش دهکهن، زۆریش به توندی حوکمه کانی یاسای پهیوهندیاری تاوانکاری جیبهجی بکرییت.

- درێژه دان به کاری به هیزکردنی بهرچاوپوونی و مەشق بۆ فه رمانبه رانی جیبهجیکاری یاسا، سه بارهت به پیوهری مافی مرۆف و یاسای نیودهولهتی مرۆیی، ئه وانه ی پهیوهندییان به بواری کاری خۆیانوه له هه ردوو ئاستی سه ربازی و ئه منیبه وه هه به.

دستووری عیراق	پاسپارده کانی پانۆرامای خولی گشتگیر	سه رنجی لیژنه ی مافی مرۆفی عه ره ب	سه رنجی لیژنه ی سیداو	سه رنجی لیژنه ی نه هیشتنی جیاکاری ره گه زپه رستی	سه رنجی لیژنه ی مافی که مئه ندامان	ریککه وتننامه په یوهندیداره کان
	٩٠ / ٨٢ / ٧٣ / ٦٢ / ٨٥ / ٤٨	١٠٢ / ٥٥ / ١٣	٢٠ / ١٨ / ٧ / ٢٠ / ٤٥ / ٢٢			تیکرایی ریککه وتننامه نیودهولهتییه کان

لایه نی په یوهندیدار به جیبهجیکردن و لایه نانی پالشت

- ئه نجومه نی دادوه ری.
- ئه نجومه نی شوورای هه رییم- وه زاره تی داد.
- ده سته ی داواکاری گشتی- وه زاره تی داد.
- وه زاره تی ناو خۆ.
- وه زاره تی پلان.
- وه زاره تی ته ندروستی.
- وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی.
- وه زاره تی په روه رده.
- به رپوه به رایه تی دژه تیرۆر- ئه نجومه نی ئاسایشی هه ریمی کوردستان.
- به رپوه به رایه تی گشتی ئاسایش- ده زگای ئاسایشی هه ریمی کوردستان.
- گشت پارێزگا و ئیداره سه ره بخۆکان.
- نووسینگه ی ریکخه ری پاسپارده نیودهولهتییه کان- سه رۆکابه تی ئه نجومه نی وه زیران.
- ده سته ی سه ره بخۆی مافی مرۆف.
- ریکخراوه کانی په یوهندیاری کۆمه لگه ی مه ده نی.

➤ چالاقوانانى مەدەنى.

مىكانىزمى جىيە جىكردن

- ◆ پېشكەشكردنى لېكۆلېنەۋەيەك كە لايەنانى پەيوەندىدار بە بەرنامەى مەشق لەبوارى مافى مرۆڭەۋە پېشكەش بكەن بۇ جىيە جىكردنى راسپاردە.
- ◆ كۆبوونەۋە لەگەل لايەنانى پەيوەندىدار بۇ دانانى مىكانىزمى گونجاۋ بۇ جىيە جىكردنى راسپاردەى تاييە تمەند بە كارى ھەر يەكەيان.
- ◆ پېشكەشكردنى پېشنىيازى جىيە جىكردن.
- ◆ دانانى بەرنامەى تاييە تى راھىپان.
- ◆ بەشدارى پىكردنى رېكخراۋەكانى كۆمەلگەى مەدەنى بە شىۋەيەكى كارا لە جىيە جىكردنى بەرنامەكانى مەشقادا.

ماۋەى جىيە جىكردن

- جىيە جىكردنى راسپاردە راستەۋخۆ دۋاى پەسەندكردنى پلانى ھەرېم، ھاۋكات لەگەل پلانى نىشتمانى بۇ مافى مرۆڭ لە حكومە تى فېدرالدا دەست پىن دەكات، بەۋ مەرجەى لە ماۋەى سى مانگى كاركردندا لېكۆلېنەۋە تەۋاۋ بىكرىت.
- بە درېژايى ماۋەى جىيە جىكردنى پلانەكە، بەرنامەى راھىپان بە شىۋەيەكى بەردەۋام دەپىت.
- بۇ دابەشكردنى چالاقى بەسەر ماۋەى پلانەكەدا، پىشت بە ھاۋپىچى تاييەت بە مىكانىزمى جىيە جىكردنى پلانەكە دەبەستىرت.

**بەشى بىست و شەشەم
پەيوەندى لەگەل ھاۋبەشان**

ئامانچ: بەدېھىپاننى ژىنگەيەكى دروست بۇ ھاۋكارى لە نېۋانى ھاۋبەشان بۇ جىيە جىكردن و بەدۋاداچوونى پلانەكە كارى ھاۋبەش بنەماى سەرکەۋتنى پلانى ھەرېمە، چونكە پاراستنى مافى مرۆڭ و بەھىزكردنى ئەركى ھەموۋانە، ۋا پىۋىست دەكات ھەلسەنگاندنى راستەقىنە بۇ كارى دامەزراۋەكانى تاييەت بە مافى مرۆڭ بىكرىت كە ئەركى جىيە جىكردنى دەگرنە ئەستۆ. لە پاش توپۇزىنەۋە لە پەيوەستىيەكانى پلانەكە، بە پىۋىستمان زانى ئامازە بە مىكانىزمى ھاۋكارى لەگەل ئەم لايەنانە بكەين:

- لىژنەى نىشتمانى بۇ نووسىنى راپۇرتى پەيمانكارى و ناپەيمانكارى لە حكومە تى فېدرالدا.
- ۋەزارەت و فەرمانگە و دەستەكانى سەر بە حكومە تى ھەرېم.
- رېكخراۋەكانى تاييە تمەندى كۆمەلگەى مەدەنى.
- رېكخراۋەكانى نىۋەدەۋلە تى ھاۋبەش و بەشدار لە دانان و جىيە جىكردنى پلانەكە.

بەشى بىست و ھەۋتەم

بەدۋاداچوون بۇ جىيە جىكردن و نووسىنى راپۇرت

نووسىنگەى رېكخەرى راسپاردە نىۋەدەۋلە تىيەكان، ئەركى بەدۋاداچوونى پلان و بەجىگەياندىنى ئەم ئەركانەى خوارەۋەيان دەكەۋىتە ئەستۆ:

- ھەماھەنگارانى ۋەزارەت و لايەناتى پەيوەندىدار و زانىارى پەيوەندىكردن بە ئەۋانەۋە.
- تېكپراى ئەۋ نووسراۋانەى تاييەتن بە جىيە جىكردن و بەدۋاداچوون.
- رېكخستنى كۆبوونەۋەى تاييەت بە پلانەكە و بەدۋاداچوونى.
- ئامادەكردنى راپۇرتى تاييەت بە كۆبوونەۋەكان و پېشاندانى.
- ئامادەكردنى راپۇرتىكى سالانە لەبارەى جىيە جىكردنى پلانەكە، راپۇرتەكەش پېشكەش بە نووسىنگەى سەرۆك ۋەزىران دەكرىت.

رۆلى لىژنەى نىشتمانى نووسىنى راپۇرتى ئەۋ رېككەۋتننامانەى عىراق پەسەندى كرۋون و ۋەلامدانەۋەى ئەۋ تىيىنى و راسپاردانەى تاييەتن بە رېككەۋتننامەكان:

- نووسینگەى هه‌ماهه‌نگى رېككه‌وتننامه‌ى نيو‌ده‌وله‌تى، ئه‌ركى ئاماده‌کردنى راپورت و پيشاندانى به‌ ليزنه‌ى نيشتمانى نووسينى راپورتى ده‌كه‌ويته‌ ئه‌ستۆ، ئه‌ويش له‌ كۆبوونه‌وه‌ى وه‌رزانه‌ى به‌ به‌شدارى نوينه‌رى دامه‌زراوه‌كانى په‌يوه‌نيدار، ئه‌ركى ليكۆلينه‌وه‌ له‌ رېژه‌ى ته‌واوکردن و هه‌سه‌نگاندنى چالاكى و راده‌ى جيبه‌جيكردن پلانه‌كه‌ى ده‌گرته‌ ئه‌ستۆ.

- وه‌زاره‌تى ناوخۆ نوينه‌ريكى كانديد ده‌كات و نوينه‌ريش بۆ رېكخراوه‌كانى كارا كانديد ده‌كرين، بۆ به‌شداريکردن له‌ كۆبوونه‌وه‌ى تايبه‌ت به‌ پلانه‌كه‌.

- نووسینگەى مافى مرۆف سەر به‌ نووسینگەى نه‌ته‌وه‌يه‌گرتوووه‌كان بۆ يارمه‌تيدانى عيراق (يونامى) نوينه‌ريكى خۆى بۆ ئاماده‌بوون له‌ كۆبوونه‌وه‌، كانديد ده‌كات.

- هه‌ماهه‌نگارى راسپاردەى نيو‌ده‌وله‌تى هه‌موو راپورتىك ئه‌رى ده‌كات به‌ر له‌ ناردنى بۆ نووسینگەى سەرۆك وه‌زيران له‌ حكومه‌تى هه‌رېمى كوردستان و ليزنه‌ى نيشتمانى بۆ نووسينى راپورتى به‌لينكارى له‌ حكومه‌تى فيدرالدا.

- ماوه‌ى جيبه‌جيكردنى پلانه‌كه‌ سالانى نيوان (٢٠٢١ تا ٢٠٢٥)ه‌ كه‌ له‌ گه‌ل گه‌نگه‌شه‌کردنى راپورتى عيراق له‌ چوارچيويه‌ى ميكانيزمى پانۆراماى خولى گشتگير و په‌يره‌وکردنى له‌ چواره‌مين گه‌ردا، كۆتايى ديت.

ميكانيزمى په‌گرتووى پلانى هه‌رېم بۆ مافه‌كانى مرۆف ٢٠٢١-٢٠٢٥

بۆ گۆرپنى پلان و واقيعى به‌رجه‌سته، هه‌ر ده‌بى ميكانيزمى په‌گرتووى جيبه‌جيكردن بۆ هه‌موو ئه‌و وه‌زاره‌ت و دامه‌زراوه‌نى په‌يوه‌ستن به‌ جيبه‌جيكردن، دابندريت، ميكانيزمه‌كه‌شى ئه‌و ئامرازه‌يه‌ كه‌ پلانه‌كه‌ى پىن جيبه‌جى ده‌كرت، به‌ واتايه‌كى دى، پلانه‌كه‌ ده‌كرته‌ كردار. هه‌ر بۆيه‌ ده‌بى وه‌لامى چوار پرسيار بدريتته‌وه‌:

١- ئامانجى ستراتيجى جيبه‌ و ئامانجى لاوه‌كى جيبه‌؟

٢- چۆن ئامانج به‌دى به‌پينين؟

٣- كى له‌ به‌جيبه‌ياندى ئامانج به‌رپرسه‌؟

٤- چوارچيويه‌ى به‌رپرسايه‌تى جيبه‌ و كه‌ى ئامانج به‌دى ده‌پينين؟

به‌ دانانى ئه‌م خشته‌يه‌ (Action Plan) ده‌توانين په‌ى به‌ به‌رپرسايه‌تى و ئه‌ركى هه‌ر دامه‌زراوه‌يه‌ك ئاشنا بين و ئه‌و كاته‌ى بۆ جيبه‌جيكردنى هه‌ر ئه‌ركىك پيويسته، له‌پيناو گه‌يشتن به‌ ئامانجى پلانه‌كه‌، كه‌ پرۆسه‌ى چاوديرى و به‌دواداچوونيش ئاسان ده‌كات.

خشته‌ى كارنامه‌ ژماره (١)

ئامانجى ستراتيجى و ئامانجى لاوه‌كى ديارى ده‌كات كه‌ لايه‌نى به‌رپرس له‌ پياده‌کردنى راسپاردە و چيويه‌ى به‌رپرسايه‌تيش ديارى ده‌كات

بابه‌تى راسپاردە، يان كۆتا سهرنجى ليزنه‌كانى به‌لينكارى و پانۆراماى خولى گشتگير
لايه‌نى ناوچه‌ى كه‌ به‌رپرسيارى سهره‌كيبه‌ له‌ جيبه‌جيكردن
لايه‌نانى پالپشت و يارمه‌تيدەر
كۆمه‌لگه‌ى تايبه‌تمه‌ندى مه‌ده‌نى
رېكخراوه‌كانى نيو‌ده‌وله‌تى تايبه‌تمه‌ند به‌ بابته‌ى بره‌گه‌كه‌

خشته‌ى كارنامه‌ ژماره (٢)

چونيه‌تى به‌ديه‌ئانى ئامانج، يان ريكارى جيبه‌جيكردن ديارى ده‌كات

جۆرى راسپاردە	ليكۆلينه‌وه‌ له‌ جيبه‌جى كردن	وه‌رشه‌ و كۆبوونه‌وه‌	به‌رنامه‌ى مه‌شق	پرۆژه‌ياسا	پلان و ستراتيجى	راپورتى ته‌واوکردن

خستہی کارنامہ ژمارہ (۳)

کاتی بەدیہانی ئامانج، یان بەرنامہی کاتی جیبہ جیکردنی پاسپاردہ دیاری دەکات

سائی پینجەم	سائی چوارەم	سائی سییەم	سائی دووہم	سائی یەکەم	پەیرەو کردنی پلان
					رێکار
					رێکار
					رێکار

قوناغە راپۆرت و کۆتا راپۆرت

- لایەنانی پەییوەندیار راپۆرت بە نووسینگە ی رێکخەری پاسپاردە نیودەولەتییەکان دەدەن، بۆ مسۆگەرکردنی بەدیہانتی دید و ئامانجی گشتیی پلانەکە و پیتوانەکردنی بۆشایی نیوان واقع و دیدی ستراتییژی دانراو.
- راپۆرتی چارەگە سال و نیو سال لەبارە ی رێکاری جیبە جیکردن، لایەنی پەییوەندیاری بەرپرس لە جیبە جیکردن، پیشکەش بە نووسینگە ی رێکخەری پاسپاردە نیودەولەتییەکان دەکەن.
- راپۆرتی سالانە ی لایەنی پەییوەندیاری بەرپرس لە جیبە جیکردن پیشکەش بە نووسینگە ی رێکخەری پاسپاردە نیودەولەتییەکان دەکات .
- کۆتا راپۆرت لایەنانی پەییوەندیاری بەرپرس لە جیبە جیکردن پیشکەشی دەکەن.
- بەکارهێنانی نموونە ی میکانیزمی جیبە جیکردن وەک بنەمایەک بۆ ئەو راپۆرتانە ی باس کران.